

ปัญหา - เฉลย

# ข้อสอบ - ข้อเขียน

(๒๕๔๓ - ๒๕๖๖)

ชั้น จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

## ข้อสอบเก่า คือ ขุมทรัพย์แห่งปัญญา

|                           |                      |
|---------------------------|----------------------|
| พิมพ์ครั้งที่ ๑ (๑/๒๕๕๙)  | จำนวน ๕๐ เล่ม / ชุด  |
| พิมพ์ครั้งที่ ๒ (๒/๒๕๕๙)  | จำนวน ๗๐ เล่ม / ชุด  |
| พิมพ์ครั้งที่ ๓ (๑/๒๕๖๐)  | จำนวน ๗๐ เล่ม / ชุด  |
| พิมพ์ครั้งที่ ๔ (๒/๒๕๖๐)  | จำนวน ๕๐ เล่ม / ชุด  |
| พิมพ์ครั้งที่ ๕ (๑/๒๕๖๑)  | จำนวน ๑๐๐ เล่ม / ชุด |
| พิมพ์ครั้งที่ ๖ (๒/๒๕๖๑)  | จำนวน ๑๕๐ เล่ม / ชุด |
| พิมพ์ครั้งที่ ๗ (๑/๒๕๖๒)  | จำนวน ๑๕๐ เล่ม / ชุด |
| พิมพ์ครั้งที่ ๘ (๒/๒๕๖๒)  | จำนวน ๑๕๐ เล่ม / ชุด |
| พิมพ์ครั้งที่ ๙ (๑/๒๕๖๓)  | จำนวน ๑๕๐ เล่ม / ชุด |
| พิมพ์ครั้งที่ ๑๐ (๑/๒๕๖๔) | จำนวน ๑๕๐ เล่ม / ชุด |
| พิมพ์ครั้งที่ ๑๑ (๑/๒๕๖๕) | จำนวน ๑๕๐ เล่ม / ชุด |
| พิมพ์ครั้งที่ ๑๒ (๒/๒๕๖๕) | จำนวน ๑๕๐ เล่ม / ชุด |
| พิมพ์ครั้งที่ ๑๓ (๑/๒๕๖๖) | จำนวน ๑๕๐ เล่ม / ชุด |
| พิมพ์ครั้งที่ ๑๔ (๒/๒๕๖๖) | จำนวน ๑๕๐ เล่ม / ชุด |
| พิมพ์ครั้งที่ ๑๕ (๑/๒๕๖๗) | จำนวน ๑๕๐ เล่ม / ชุด |

คำถาม คำตอบเรื่องเดียวกัน ในแต่ละภาคเรียนอาจมีต่างกันบ้างเล็กน้อย

การพิมพ์ อาจมีผิดพลาด ตกหล่นบ้าง ต้องขอภัยไว้ ณ โอกาสนี้

## สารบัญ

|                                 |        |
|---------------------------------|--------|
| ปริจเฉทที่ ๓ ปกิณณกสังคหะ       | ๑      |
| ๑. เวทนาสังคหะ                  | ๔      |
| ๒. เหตุสังคหะ                   | ๘      |
| ๓. กิจจสังคหะ                   | ๑๓     |
| ๔. ทวารสังคหะ                   | ๑๗     |
| ๕. อารัมมณสังคหะ                | ๒๐     |
| ๖. วัตถุสังคหะ                  | ๒๕     |
| <br>ปริจเฉทที่ ๗ สมุจจยสังคหะ   | <br>๒๙ |
| ๑. อกุศลสังคหะ                  | ๓๑     |
| ๒. มิสสกสังคหะ                  | ๓๕     |
| ๓. โพรธิปักขียสังคหะ            | ๔๐     |
| ๔. สัพพสังคหะ                   | ๔๕     |
| เพิ่มเติมข้อสอบใหม่ ๒๕๖๕ - ๒๕๖๖ | ๕๑     |

เก็บทุกรายละเอียด      ที่จำเป็น  
เก็บทุกประเด็น      ที่สำคัญ  
เก็บไว้ทุกความต้องการ      เพื่อคนพิเศษเช่นคุณ

เหมาะสำหรับนักศึกษาพระอภิธรรม  
ชั้น จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ใช้เป็นคู่มือประกอบการเรียน  
ทบทวนเรื่องที่เรียนแล้ว  
เตรียมตัวสอบ

รวบรวมโดย

พระมหาพิชิต รตินฺธโร ป.ธ. ๙ / ๒๕๕๖  
อภิธรรมบัณฑิต รุ่นที่ ๕๙ / ๒๕๖๕

## ปริจเฉทที่ ๓ ปกิณณกสังคหะ

### เนื้อหาเบื้องต้น

๑. คาถาสังคหะ บาลีและคำแปล
๒. ปกิณณกะ + สังคหะ แปลว่า
๓. คำว่า นามเตปญญาส คือ
๔. แสดงมาติกาทั้ง ๖ พร้อมด้วยความหมาย
๕. ในคาถานั้น  
คาถาที่ ๑ แสดงเพื่อบ่งหมายให้เป็น ปุพพานุสันธิ  
คาถาที่ ๒ แสดงเพื่อบ่งหมายให้เป็น อปรานุสันธิ

### ๑. เวทนาสังคหะ

๑. คาถาแสดงเวทนา ๓ และ ๕
๒. คาถาแสดงการจำแนกจิต ๑๒๑ โดยเวทนา ๕
๓. คำอธิบายในคาถาที่ ๑ และคาถาที่ ๒
๔. อธิบายความเป็นไปแห่งเวทนา ๓ (อาร์มมณานุภวนลักษณะ)
๕. อธิบายความเป็นไปแห่งเวทนา ๕ (อินทริยเภท)
๖. จำแนกจิต ๑๒๑ โดยเวทนา ๓
๗. จำแนกเจตสิก ๕๒ โดยเวทนา ๕

### ๒. เหตุสังคหะ

๑. คาถาแสดงเหตุ ๖ หรือ ๘
๒. ธรรมที่เป็นเหตุ
๓. จำแนกเหตุ โดยประเภทแห่งอโสภณะ โสภณะ เป็นต้น
๔. จำแนกสเหตุกจิต โดยเหตุ
๕. จำแนกเจตสิก โดยเหตุ ที่ว่าโดย อคติคคหณนัย
๖. จำแนกเจตสิก โดยเหตุ ที่ว่าโดย คหิตคคหณนัย
๗. นับจำนวนเหตุ โดยพิสตาร ๒๘๓

### ๓. กิจจสังคหะ

---

๑. คาถาแสดงกิจ ๑๔ และฐาน ๑๐
๒. กิจ ๑๔ พร้อมทั้งความหมาย
๓. ฐาน ๑๐ พร้อมทั้งความหมาย
๔. จำแนกกิจ ๑๔ โดยจิต
๕. จำแนกจิต โดยกิจ ๑๔
๖. จำแนกฐาน ๑๐ โดยจิต
๗. คาถาแสดงการจำแนกจิต โดยกิจและฐาน
๘. คำอธิบายในคาถา
๙. จำแนกเจตสิก ๕๒ โดยกิจ ๑๔
๑๐. คาถาแสดงฐาน โดยพิสดาร
๑๑. ฐานโดยพิสดาร ๒๕ ฐาน

### ๔. ทวารสังคหะ

---

๑. ทวาร ๖
๒. คำว่า ทวาร แปลว่า
๓. จำแนกจิต โดยทวาร ๖
๔. จำแนกทวาริกจิต โดยแน่นนอนและไม่แน่นนอน
๕. คาถาแสดงการจำแนกจิต ๕ ประเภท
๖. แสดงการจำแนก เอกทวาริกจิต ปัญจทวาริกจิต จทวาริกจิต ทวารวิมุตตจิต โดยแน่นนอนและไม่แน่นนอน
๗. การจำแนกเจตสิก โดยทวาร

## ๕. อารัมมณสังคหะ

---

๑. อารมณ ๖
๒. อารมณ ๖ เหล่านี้ แบ่งเป็น ๒ อย่าง, ๒ พวก และ ๔ ประเภท
๓. จำแนกทวาริกจิตและทวารวิมุตตจิต โดยอารมณ ๖
๔. คาทาแสดงจิตที่รับอารมณแน่นอน ๔ ประเภท และไม่แน่นอน ๓ ประเภท (ปญจวิส)
๕. จำแนกจิต ๖๐ หรือ ๙๒ ดวง ที่รับอารมณแน่นอน โดยอารมณ ๖ และกาล ๓
๖. จำแนกจิต ๓๑ ดวง ที่รับอารมณไม่แน่นอน โดยอารมณ ๖ และกาล ๓
๗. อารมณพิสตาร ๒๑
๘. จำแนกจิตที่รับอารมณ โดยแน่นอน, ไม่แน่นอน
๙. จำแนกจิตที่รับอารมณ โดยแน่นอนและไม่แน่นอน รวมกัน
๑๐. จำแนกเจตสิกโดยอารมณ ๒๑ แน่นอนและไม่แน่นอน

## ๖. วัตถุสังคหะ

---

๑. วัตถุ ๖
๒. คาทาแสดงการจำแนกภูมิ ๓๐ โดยวัตถุรูป ๖ และวิญญาณธาตุ ๗
๓. คาทาแสดงการจำแนกจิต ที่อาศัยและไม่ได้อาศัยวัตถุรูปเกิด โดยแน่นอนและไม่แน่นอน
๔. จำแนกวิญญาณธาตุ ๗ ที่เกิดในกามภูมิ ๑๑ โดยวัตถุรูป ๖
๕. จำแนกวิญญาณธาตุ ๔ ที่เกิดในรูปภูมิ ๑๕ โดยวัตถุรูป ๓
๖. วิญญาณธาตุ ๑ ที่เกิดในอรุปภูมิ ๔ โดยไม่ได้อาศัยวัตถุ
๗. จำแนกจิต ๔๓ ที่อาศัยวัตถุรูปเกิดแน่นอน โดยวัตถุรูป ๖
๘. จำแนกจิต ๔๒ ที่อาศัยวัตถุรูปเกิดไม่แน่นอน โดยวัตถุรูป ๖
๙. อรูปวิปากจิต ๔ ไม่ได้อาศัยวัตถุรูปเกิด โดยแน่นอน
๑๐. จำแนกเจตสิก ๕๒ โดยวัตถุรูป ๖

## ใบแทรก หน้าที่ 8 (แนวนอน)

ปริิณที่ ๗ สมุจยสังคหะ

---

**ปริจเฉทที่ ๗ สมุจยสังคหะ**

| เนื้อหาเบื้องต้น                                                                                                                                                                                                                                                                                               | ๑. อกุศลสังคหะ                                                                                                                                                                                                                                                       | ๒. มิสสกสังคหะ                                                                                                                                                                          | ๓. โพรธิปักขียสังคหะ                                                                                                                                                                    | ๔. สัพพสังคหะ                                                                                                                                                                 |
|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| ๑. คาถาอนุสัณฺธิและปฎิญญา<br>ทั้งบาลีและคำแปล<br>๒. คำว่า วัตรุธรรม มว.<br>๓. การนับวัตรุธรรม ๗๒<br>๔. สมุจยสังคหะ มว.<br>๕. วจันตกะของสมุจยสังคหะ<br>๖. พระอนุรุทธาจารย์ แสดง<br>การจำแนกวัตรุธรรม ๗๒ นั้น<br>ออกเป็น ๔ หมวด คือ<br>๑. อกุศลสังคหะ<br>๒. มิสสกสังคหะ<br>๓. โพรธิปักขียสังคหะ<br>๔. สัพพสังคหะ | มีธรรมอยู่ ๙ หมวด คือ<br>๑. อาสวะ       มี ๔<br>๒. โอฆะ        มี ๔<br>๓. โยคะ         มี ๔<br>๔. คันถะ        มี ๔<br>๕. อุปาทาน     มี ๔<br>๖. นีวรณะ      มี ๖<br>๗. อนุสัย      มี ๗<br>๘. สังโยชน์     มี ๑๒<br>(พระสูตร ๑๐ อภิธรรม ๑๐)<br>๙. กิเลส       มี ๑๐ | มีธรรมอยู่ ๗ หมวด คือ<br>๑. เหตุ         มี ๖<br>๒. ฌานังคะ    มี ๗<br>๓. มัคคังคะ    มี ๑๒<br>๔. อินทรีย์    มี ๒๒<br>๕. พละ         มี ๙<br>๖. อธิปัตติ    มี ๔<br>๗. อาหาร      มี ๔ | มีธรรมอยู่ ๗ หมวด คือ<br>๑. สติปัฏฐาน   มี ๔<br>๒. สัมมัปธาน   มี ๔<br>๓. อิทธิบาท     มี ๔<br>๔. อินทรีย์     มี ๕<br>๕. พละ         มี ๕<br>๖. โพชฌงค์    มี ๗<br>๗. มัคคังคะ    มี ๘ | มีธรรมอยู่ ๕ หมวด คือ<br>๑. ขันธ         มี ๕<br>๒. อุปาทานักขันธ  มี ๕<br>๓. आयตนะ     มี ๑๒<br>๔. ธาตุ         มี ๑๘<br>๕. อริยสัจจะ    มี ๔<br>(ไม่นับรวมอุปาทานักขันธ) ** |
|                                                                                                                                                                                                                                                                                                                | ว่าโดยหมวดมี ๙<br>ว่าโดยประเภทมี ๕๕                                                                                                                                                                                                                                  | ว่าโดยหมวดมี ๗<br>ว่าโดยประเภทมี ๖๔                                                                                                                                                     | ว่าโดยหมวดมี ๗<br>ว่าโดยประเภทมี ๓๗                                                                                                                                                     | ว่าโดยหมวดมี ๕<br>ว่าโดยประเภทมี ๓๙ **                                                                                                                                        |
| มว. = หมายความว่า<br>25 - 06 - 2565                                                                                                                                                                                                                                                                            | วัตรุธรรมที่แสดงไว้ใน<br>อกุศลสังคหะมี ๑๔ คือ<br>อกุศลเจตสิก ๑๔                                                                                                                                                                                                      | วัตรุธรรมที่แสดงไว้ใน<br>มิสสกสังคหะมี ๓๖ คือ<br>จิต ๑ เจตสิก ๒๖ รูป ๙                                                                                                                  | วัตรุธรรมที่แสดงไว้ใน<br>โพรธิปักขียสังคหะมี ๑๔<br>คือ จิต ๑ เจตสิก ๑๓                                                                                                                  | วัตรุธรรมที่แสดงไว้ใน<br>สัพพสังคหะมี ๗๒ คือ<br>จิต ๑ เจตสิก ๕๒<br>นิพันนรูป ๑๘ นิพพาน ๑                                                                                      |

## ปริจเฉทที่ ๓

### ปกิณณกสังคหะ

1. จงแสดงคาถาสังคหะของมาติกาทั้ง ๖ และคำปฏินญา ทั้งบาลีและคำแปล (2/66)

๑. คาถาที่แสดงมาติกาทั้ง ๖ และคำปฏินญานั้น แสดงว่าอย่างไร  
ให้แปลมาด้วย (2/60, 2/61, 1/65, 1/66).....หน้า 1)

ตอบ คาถาที่แสดงมาติกาทั้ง ๖ และคำปฏินญานั้น คือ

|                    |                    |
|--------------------|--------------------|
| สมปยุตฺตา ยถาโยคํ  | เตปญฺญาส สภาวโต    |
| จิตฺตเจตสิกฯ ฐมฺมา | เตสนฺทานิ ยถารหํ   |
| เวทนาเหตุโต กิจฺจ- | ทวาราลมฺพนฺวตฺตฺโต |
| จิตฺตูปปาทวเสนฺว   | สงฺคโห นาม นียเต.  |

สภาวธรรม ๕๓ คือ จิตและเจตสิก ชื่อว่า นามเตปญญาส  
ว่าโดยลักษณะของตนๆ ประกอบด้วย เอกุปฺปาทตา เป็นต้น ตามที่ประกอบได้  
ดังแสดงแล้วโดยพิสดาร (ในปริจเฉทที่ ๒)  
บัดนี้ ข้าพเจ้าจะแสดงปกิณณกสังคหะของจิตและเจตสิก ว่าด้วยอำนาจแห่งการเกิดขึ้น  
ของจิต โดยประเภทแห่งเวทนา เหตุ กิจจ ทวาร อารมณฺ์ และวัตถุ ตามสมควร

๒. จงแปลคาถาดังต่อไปนี้ สมปยุตฺตา ยถาโยคํ ฯลฯ สงฺคโห นาม นียเต.

ตอบ แปลคาถาดังต่อไปนี้ (1/60, 2/62, 2/63, 2/65).....หน้า 1)

สภาวธรรม ๕๓ คือ จิตและเจตสิก ชื่อว่า นามเตปญญาส  
ว่าโดยลักษณะของตนๆ ประกอบด้วย เอกุปฺปาทตา เป็นต้น ตามที่ประกอบได้  
ดังแสดงแล้วโดยพิสดาร (ในปริจเฉทที่ ๒)  
บัดนี้ ข้าพเจ้าจะแสดงปกิณณกสังคหะของจิตและเจตสิก ว่าด้วยอำนาจแห่งการเกิดขึ้น  
ของจิต โดยประเภทแห่งเวทนา เหตุ กิจจ ทวาร อารมณฺ์ และวัตถุ ตามสมควร

๓. ปริจเฉทที่ ๓ เรียกว่า ปกิณณกสังคหะนั้น เพราะเหตุใด

(1/61, 1/62, 2/64, 1/65).....หน้า 2)

ตอบ ปริจเฉทที่ ๓ เรียกว่า ปกิณณกสังคหะนั้น เพราะเหตุว่า

การแสดงสงเคราะห์จิต เจตสิก โดยเรียงรายทั่วไป คือ แสดงสงเคราะห์  
โดยประเภทแห่งเวทนาบ้าง เหตุบ้าง กิจบ้าง ทวารบ้าง อารมณบ้าง วัตถุบ้าง  
เพราะเหตุนี้ ปริจเฉทที่ ๓ จึงเรียกว่า ปกิณณกสังคหะ

๔. คำว่า ปกิณณกสังคหะ แปลว่าอะไร (2/46).....หน้า 2)

ว่าโดยมาติกาแล้วมีเท่าไร คืออะไรบ้าง

ตอบ คำว่า ปกิณณกสังคหะ แปลว่า

การแสดงสงเคราะห์จิต เจตสิก โดยเรียงรายทั่วไป คือ แสดงสงเคราะห์  
โดยประเภทแห่งเวทนาบ้าง เหตุบ้าง กิจบ้าง ทวารบ้าง อารมณบ้าง วัตถุบ้าง  
เมื่อว่าโดยมาติกาแล้ว มี ๖ อย่าง คือ

- |                |                |                |
|----------------|----------------|----------------|
| ๑. เวทนาสังคหะ | ๒. เหตุสังคหะ  | ๓. กิจสังคหะ   |
| ๔. ทวารสังคหะ  | ๕. อารมณสังคหะ | ๖. วัตถุสังคหะ |

๕. ให้แสดงมาติกาทั้ง ๖ พร้อมด้วยความหมาย

ตอบ แสดงมาติกาทั้ง ๖ พร้อมด้วยความหมาย (1/58, 2/58, 1/59, 1/61, 2/64)

- |                |                                                      |
|----------------|------------------------------------------------------|
| ๑. เวทนาสังคหะ | การสงเคราะห์จิต เจตสิก โดยประเภทแห่งเวทนา ๓ หรือ ๕   |
| ๒. เหตุสังคหะ  | การสงเคราะห์จิต เจตสิก โดยประเภทแห่งเหตุ ๖           |
| ๓. กิจสังคหะ   | การสงเคราะห์จิต เจตสิก โดยประเภทแห่งกิจ ๑๔ และฐาน ๑๐ |
| ๔. ทวารสังคหะ  | การสงเคราะห์จิต เจตสิก โดยประเภทแห่งทวาร ๖           |
| ๕. อารมณสังคหะ | การสงเคราะห์จิต เจตสิก โดยประเภทแห่งอารมณ ๖          |
| ๖. วัตถุสังคหะ | การสงเคราะห์จิต เจตสิก โดยประเภทแห่งวัตถุ ๖          |

๖. นามเตปญญาส คือสภาวะธรรม ๕๓ นั้น ได้แก่อะไร

อธิบายลักษณะอาการของตนพอสังเขป (1/59).....หน้า 2)

ตอบ นามเตปญญาส คือ สภาวะธรรม ๕๓ นั้น

ได้แก่ จิต ๑ เจตสิก ๕๒ นี่นับโดยลักษณะอาการของตนๆ คือ

จิต ๘๘ นั้น เมื่อว่าโดยลักษณะแล้ว มีลักษณะอย่างเดียว คือ มีการได้รับอารมณ์  
อยู่เสมอ เป็นลักษณะเหมือนกันหมด (อารมณวิชานนลกขณา) ฉะนั้น จึงนับเป็น ๑  
ส่วนเจตสิก ๕๒ ดวงนั้น มีลักษณะของตนโดยเฉพาะๆ ไม่เหมือนกัน

เช่น ผัสสเจตสิก มีลักษณะกระทบอารมณ์ (ผัสสนลกขณา)

เวทนาเจตสิก มีลักษณะเสวยอารมณ์ (อนุภวนลกขณา) ดังนั้นเป็นต้น

ฉะนั้น เมื่อรวมจิตและเจตสิกเข้าแล้ว จึงเรียกว่า นามเตปญญาส คือ สภาวะธรรม ๕๓

๗. นามเตปญฺญาส คือ สภาวธรรม ๕๓ นั้น ได้แก่อะไร (1/55 )  
และให้แสดงประเภทของเวทนาโดยนัยทั้ง ๒ นั้นด้วย (หน้า 2, 4)

ตอบ นามเตปญฺญาส คือ สภาวธรรม ๕๓ นั้น

ได้แก่ จิตทั้งหมด ว่าโดยลักษณะแล้วนับรวมเป็น ๑ เจตสิก ๕๒

และ ประเภทของเวทนาโดยนัยทั้ง ๒ นั้น คือ

๑. อารัมมณานุภวนลักษณะนัย คือ อาการเป็นไปแห่งการเสวยอารมณ์

๒. อินทริยเภทนัย คือ การเป็นใหญ่ เป็นผู้ปกครอง

## เวทนาสังคหะ

๘. เวทนาสังคหะ หมายความว่าอย่างไร

และเมื่อนับเป็นนัยๆ แล้ว มีกี่นัย คืออะไรบ้าง (2/46).....หน้า 3)

ตอบ เวทนาสังคหะ หมายความว่า การแสดงสงเคราะห์จิต เจตสิก โดยประเภทแห่งเวทนา  
ชื่อว่า เวทนาสังคหะ และเมื่อนับโดยนัยแล้ว มี ๒ นัย คือ

๑. อารัมมณานุภาวนลักษณะนัย คือ อาการเป็นไปแห่งการเสวยอารมณ์

๒. อินทรีย์เภทนัย คือ การเป็นใหญ่ เป็นผู้ปกครอง

๙. ให้แปลคาถาดังต่อไปนี้ (2/58, 1/61, 1/62, 1/66, 2/66).....หน้า 3)

สุขํ ทุกขมุเพกขาติ

ติวิธา ตตถ เวทนา

โสมนสฺสํ โทมนสฺส-

มิตติ เกเทห ปญฺจธา.

ตอบ คาถานี้แปลความว่า

ในเวทนาสังคหะนั้น ว่าโดยอารัมมณานุภาวนลักษณะ

คือ ลักษณะแห่งการเสวยอารมณ์แล้ว มีเวทนา ๓ อย่าง คือ

๑. สุขเวทนา ๒. ทุกขเวทนา ๓. อุเบกขาเวทนา

ว่าโดยอินทรีย์เภท คือ ประเภทแห่งอินทรีย์แล้ว มีเวทนา ๕ อย่าง คือ

๑. สุขเวทนา ๒. ทุกขเวทนา ๓. โสมนัสเวทนา ๔. โทมนัสเวทนา ๕. อุเบกขาเวทนา

๑๐. จงแปลคาถาดังต่อไปนี้ (2/44, 2/48 ).....หน้า 3)

สุขเมกตถ ทุกขญจ

โทมนสฺสํ ทฺวเย จิตํ

ทฺวาสุฏฺฐิสฺส โสมนสฺสํ

ปญฺจปญฺญาสเกตฺธา.

ตอบ สุขเวทนา และทุกขเวทนา ประกอบอยู่ในกายวิญญาณจิต อย่างละ ๑ ดวง

โทมนัสเวทนา ประกอบอยู่ในจิต ๒ ดวง

โสมนัสเวทนา ประกอบอยู่ในจิต ๖๒ ดวง

เวทนาที่นอกจากนี้ คือ อุเบกขาเวทนา ประกอบอยู่ในจิต ๕๕ ดวง

(11) แสดงอาการเป็นไปแห่งเสวยอารมณ์ของสัตว์ทั้งหลาย มีก๊อย่าง อะไรบ้าง (2/62)

๑๑. ให้อธิบายความเป็นไปแห่งประเภทเวทนา ๓ มาดู (1/48, 2/55, 1/56, 2/56)

ตอบ ความเป็นไปแห่งประเภทเวทนา ๓ มีดังนี้ (1/60, 2/60, 2/63, 2/65).....หน้า 4)

การเสวยอารมณ์ของสัตว์ทั้งหลายนั้น ย่อมมีอยู่ ๓ อย่างด้วยกัน คือ

๑. ในขณะที่เสวยอารมณ์อยู่นั้น บางทีก็รู้สึกสบาย เรียกว่า สุขเวทนา
๒. ในขณะที่เสวยอารมณ์อยู่นั้น บางทีก็รู้สึกไม่สบาย เรียกว่า ทุกขเวทนา
๓. ในขณะที่เสวยอารมณ์อยู่นั้น บางทีก็รู้สึกเฉยๆ ไม่ใช่สุข ไม่ใช่ทุกข์ เรียกว่า อุเบกขาเวทนา

๑๒. ให้อธิบายประเภทแห่งเวทนา ๕ คือ อินทริยเภทนัย (2/59).....หน้า 4)

ตอบ การเสวยอารมณ์ของสัตว์ทั้งหลายนี้ เกี่ยวด้วยกายบ้าง เกี่ยวด้วยใจบ้าง

เกี่ยวด้วยกาย มี ๒ คือ รู้สึกสบาย และไม่สบาย

เกี่ยวด้วยใจ มี ๓ คือ รู้สึกสบาย ไม่สบาย และเฉยๆ

รวมมี ๕ คือ.....

๑. ความรู้สึกสบายที่เกี่ยวด้วยกายนั้น เวทนาเจตสิกที่อยู่ใน สุขสหคตกายวิญญานจิต

เป็นใหญ่เป็นผู้ปกครอง เรียกว่า สุขเวทนา

๒. ความรู้สึกไม่สบายที่เกี่ยวด้วยกายนั้น เวทนาเจตสิกที่อยู่ใน ทุกขสหคตกายวิญญานจิต

เป็นใหญ่เป็นผู้ปกครอง เรียกว่า ทุกขเวทนา

๓. ความรู้สึกสบายที่เกี่ยวด้วยใจนั้น เวทนาเจตสิกที่อยู่ใน โสมนัสสหคตจิต

เป็นใหญ่เป็นผู้ปกครอง เรียกว่า โสมนัสเวทนา

๔. ความรู้สึกไม่สบายที่เกี่ยวด้วยใจนั้น เวทนาเจตสิกที่อยู่ใน โทสมูลจิต

เป็นใหญ่เป็นผู้ปกครอง เรียกว่า โทมนัสเวทนา

๕. ความรู้สึกเฉยๆ นั้น เวทนาเจตสิกที่อยู่ใน อุเบกขาสหคตจิต

เป็นใหญ่เป็นผู้ปกครอง เรียกว่า อุเบกขาเวทนา

๑๓. ให้จำแนกจิต ๑๒๑ โดยเวทนา ๓ มาดู (1/61, 2/61, 2/63, 2/64)

ตอบ จำแนกจิต ๑๒๑ โดยเวทนา ๓ ดังนี้ คือ (.....หน้า 5)

๑. จิตที่เกิดพร้อมด้วยสุขเวทนา มี ๖๓ คือ สุขสหคตกายวิญญานจิต ๑ โสมนัสสหคตจิต ๖๒

๒. จิตที่เกิดพร้อมด้วยทุกขเวทนา มี ๓ คือ ทุกขสหคตกายวิญญานจิต ๑ โทสมูลจิต ๒

๓. จิตที่เกิดพร้อมด้วยอุเบกขาเวทนา มี ๕๕ คือ อุเบกขาสหคตจิต ๕๕

๑๔. ให้แสดงจำนวนเจตสิกดังต่อไปนี้ (1/43).....เฉลยหน้า 78)

๑. เจตสิกที่เกิดพร้อมด้วยเวทนาอย่างเดียว
๒. เจตสิกที่เกิดพร้อมด้วยเวทนา ๒
๓. เจตสิกที่เกิดพร้อมด้วยเวทนา ๓
๔. เจตสิกที่เกิดพร้อมด้วยเวทนา ๔
๕. เจตสิกที่เกิดพร้อมด้วยเวทนา ๕
๖. เจตสิกที่ไม่ได้เกิดพร้อมด้วยเวทนา
๗. เจตสิกที่เกิดพร้อมด้วยโสมนัสเวทนาได้ แต่เกิดพร้อมด้วยอุเบกขาเวทนาไม่ได้
๘. เจตสิกที่เกิดพร้อมด้วยอุเบกขาเวทนาได้ แต่เกิดพร้อมด้วยโสมนัสเวทนาไม่ได้
๙. เจตสิกที่เกิดพร้อมด้วยโสมนัสเวทนา และอุเบกขาเวทนาได้ทั้งสอง
๑๐. เจตสิกที่เกิดพร้อมด้วยโสมนัสเวทนา และอุเบกขาเวทนาไม่ได้ทั้งสอง

#### ตอบ

๑. เจตสิกที่เกิดพร้อมด้วยเวทนาอย่างเดียว มี ๖ ดวง คือ  
ปีติเจตสิก ๑ โทจตุกเจตสิก ๔ วิจิกิจจาเจตสิก ๑
๒. เจตสิกที่เกิดพร้อมด้วยเวทนา ๒ มี ๒๘ ดวง คือ โลติกเจตสิก ๓ โสภณเจตสิก ๒๕
๓. เจตสิกที่เกิดพร้อมด้วยเวทนา ๓ มี ๑๑ ดวง คือ ปกิณณกเจตสิก ๕ (เว้นปีติ)  
โมจตุกเจตสิก ๔ ถีทุกเจตสิก ๒
๔. เจตสิกที่เกิดพร้อมด้วยเวทนา ๔ ไม่มี
๕. เจตสิกที่เกิดพร้อมด้วยเวทนา ๕ มี ๖ ดวง คือ สัพพจิตตสาธารณเจตสิก ๖ (เว้นเวทนา)
๖. เจตสิกที่ไม่ได้เกิดพร้อมด้วยเวทนา มี ๑ ดวง คือ เวทนาเจตสิก
๗. เจตสิกที่เกิดพร้อมด้วยโสมนัสเวทนาได้ แต่เกิดพร้อมด้วยอุเบกขาเวทนาไม่ได้  
ได้แก่ ปีติเจตสิก
๘. เจตสิกที่เกิดพร้อมด้วยอุเบกขาเวทนาได้ แต่เกิดพร้อมด้วยโสมนัสเวทนาไม่ได้  
ได้แก่ วิจิกิจจาเจตสิก
๙. เจตสิกที่เกิดพร้อมด้วยโสมนัสเวทนา และอุเบกขาเวทนาได้ทั้งสอง  
ได้แก่ เจตสิก ๔๕ (เว้น เวทนา ปีติ โทจตุกเจตสิก ๔ วิจิกิจจา)
๑๐. เจตสิกที่เกิดพร้อมด้วยโสมนัสเวทนา และอุเบกขาเวทนาไม่ได้ทั้งสอง  
ได้แก่ โทจตุกเจตสิก ๔

๑๕. เจตสิกที่เกิดพร้อมด้วยเวทนาอย่างเดียว มีกี่ดวง คืออะไรบ้าง  
และเกิดพร้อมด้วยเวทนาอะไร (2/44, 1/65)

ตอบ เจตสิกที่เกิดพร้อมด้วยเวทนาอย่างเดียว มี ๖ ดวง คือ  
โทจตุกเจตสิก ๔ เกิดพร้อมด้วยโสมนัสเวทนาอย่างเดียว  
วิจิกิจาเจตสิก ๑ เกิดพร้อมด้วยอุเบกขาเวทนาอย่างเดียว  
ปีติเจตสิก ๑ เกิดพร้อมด้วยโสมนัสเวทนาอย่างเดียว

๑๖. เจตสิกที่เกิดพร้อมด้วยเวทนา ๓ มีเท่าไร คืออะไรบ้าง จงแสดงมาดู  
และให้บอกชื่อเวทนามาด้วย ( 2/46 )

ตอบ เจตสิกที่เกิดพร้อมด้วยเวทนา ๓ มี ๑๑ ดวง คือ  
ปกิณณกเจตสิก ๕ (เว้นปีติ) โมจตุกเจตสิก ๔ ถีทุกเจตสิก ๒  
เกิดพร้อมด้วยโสมนัสเวทนา โสมนัสเวทนา และอุเบกขาเวทนา

๑๗. ในบรรดาจิตทั้ง ๔ ชาตินั้น (2/48).....เฉลยหน้า 80)

๑. จิตที่เป็นกุศลชาติ เกิดพร้อมด้วยเวทนาได้เท่าใด คืออะไรบ้าง
๒. จิตที่เป็นอกุศลชาติ เกิดพร้อมด้วยเวทนาได้เท่าใด คืออะไรบ้าง
๓. จิตที่เป็นวิปากชาติ เกิดพร้อมด้วยเวทนาได้เท่าใด คืออะไรบ้าง
๔. จิตที่เป็นกิริยาชาติ เกิดพร้อมด้วยเวทนาได้เท่าใด คืออะไรบ้าง

ตอบ ในบรรดาจิตทั้ง ๔ ชาตินั้น

๑. จิตที่เป็นกุศลชาติ เกิดพร้อมด้วยเวทนาได้ ๒ คือ โสมนัสเวทนา และอุเบกขาเวทนา
๒. จิตที่เป็นอกุศลชาติ เกิดพร้อมด้วยเวทนาได้ ๓ คือ โสมนัสเวทนา โสมนัสเวทนา  
และอุเบกขาเวทนา
๓. จิตที่เป็นวิปากชาติ เกิดพร้อมด้วยเวทนาได้ ๔ คือ สุขเวทนา ทุกขเวทนา  
โสมนัสเวทนา และอุเบกขาเวทนา
๔. จิตที่เป็นกิริยาชาติ เกิดพร้อมด้วยเวทนาได้ ๒ คือ โสมนัสเวทนา และอุเบกขาเวทนา

## เหตุสังคะ

๑๘. คำว่า เหตุ หมายความว่าอะไร และผลที่เกิดจากเหตุนั้น ได้แก่อะไร

ตอบ คำว่า เหตุ หมายความว่า เป็นธรรมที่ให้ผลเกิดขึ้น (2/55).....หน้า 7)  
 และให้ผลธรรมนั้นตั้งมั่นในอารมณ์ และให้เจริญขึ้นได้  
 ผลที่เกิดจากเหตุนั้น ได้แก่ กายกรรม วจีกรรม มโนกรรม  
 ที่เป็นกุศลบ้าง อกุศลบ้าง อพยากตะบ้าง

๑๙. ให้แสดงถึงผลธรรมที่ตั้งมั่นได้ในอารมณ์ และเจริญขึ้นได้ในอารมณ์  
 โดยอาศัยเหตุ (2/51, 1/62).....หน้า 9)

ตอบ เหตุที่ทำให้ผลธรรมตั้งมั่นได้ในอารมณ์นั้น คือ เมื่อตาเห็นรูป หูได้ยินเสียง เป็นต้น  
 ตลอดจนถึงจิตคิดนึกเรื่องราวต่างๆ แล้ว อกุศลจิต หรือ กุศลจิต ย่อมเกิดขึ้น  
 และยึดเอาอารมณ์ต่างๆ เหล่านั้นไว้อย่างมั่นคง นี่แหละ คือเป็นผลที่ตั้งมั่นในอารมณ์  
 อันเกิดจากเหตุเหล่านั้น  
 เหตุที่ทำให้ผลธรรมเจริญขึ้นได้นั้น คือ เมื่อจิตที่ยึดเอาอารมณ์ต่างๆ นั้น  
 ค่อยๆ มีกำลังมากขึ้นๆ หมายความว่า โลภะกัฏฐิ โทสะกัฏฐิ หรือ สัทธาเป็นต้น เหล่านั้นก็ดี  
 เมื่อขณะแรกที่เกิดขึ้นนั้น ยังมีกำลังอ่อนอยู่ ยังไม่ทำให้ลุกลงไปถึงทุจริตหรือสุจริตได้  
 แต่ครั้นเมื่อมีกำลังมากขึ้นแล้ว ย่อมสามารถทำให้ผู้นั้นกระทำทุจริตหรือสุจริต  
 ในบรรดาทุจริต ๑๐ หรือสุจริต ๑๐ นั้นลงไปได้ นี่แหละ คือเป็นผลที่เจริญขึ้น  
 ด้วยอาศัยเหตุเหล่านั้น

๒๐. ให้แสดงการจำแนกสเหตุกจิต โดยเหตุ  
 (2/60, 2/62, 2/64, 2/65, 1/66).....หน้า 10)

ตอบ การจำแนกสเหตุกจิตโดยเหตุ ในสเหตุกจิต ๗๑ หรือ ๑๐๓ นั้น  
 เอกเหตุกจิต จิตที่มีเหตุ ๑ มี ๒ ดวง คือ  
     โมหมูลจิต ๒                      มีเหตุ ๑ คือ โมหเหตุ  
 ทวิเหตุกจิต จิตที่มีเหตุ ๒ มี ๒๒ ดวง คือ  
     โลภมูลจิต ๘                      มีเหตุ ๒ คือ โลภเหตุ โมหเหตุ  
     โทสมูลจิต ๒                      มีเหตุ ๒ คือ โทสเหตุ โมหเหตุ  
     ญาณวิปปยุตตจิต ๑๒            มีเหตุ ๒ คือ อโลภเหตุ อโทสเหตุ  
 ตติเหตุกจิต จิตที่มีเหตุ ๓ มี ๔๗ หรือ ๗๙ ดวง คือ  
     กามาวจรญาณสัมปยุตตจิต ๑๒  
     มหัคคตจิต ๒๗  
     โลกุตตรจิต ๘ หรือ ๔๐ } มีเหตุ ๓ คือ อโลภเหตุ อโทสเหตุ อโมหเหตุ

๒๑. เมื่อจำแนกจิตโดยเหตุ ๖ แล้ว มีแต่เหตุกจิต เอกเหตุกจิต ทวิเหตุกจิต  
ติเหตุกจิต ส่วนจตุเหตุกจิต ปัญจเหตุกจิต ฉเหตุกจิต นั้นไม่มี  
ที่เป็นเช่นนั้นเพราะเหตุใด (2/59, 1/60, 2/63, 2/66).....เฉลยหน้า 84)

ตอบ การที่จตุเหตุกจิต ปัญจเหตุกจิต ฉเหตุกจิต ไม่มีนั้น เพราะ.....  
อกุศลเหตุ มีเพียง ๓ กุศลเหตุและอัปยาคตเหตุ ก็มีเพียง ๓  
ธรรมดาอกุศลเหตุ กับกุศลเหตุ หรือกับอัปยาคตเหตุ นั้น เกิดขึ้นพร้อมกัน  
ในจิตดวงเดียวกันไม่ได้ ฉะนั้น จตุเหตุกจิต ปัญจเหตุกจิต ฉเหตุกจิต จึงไม่มี

๒๒. ให้แสดงความแตกต่างกันระหว่าง อเหตุกจิต กับสเหตุกจิต  
(1/56, 1/57, 2/59, 1/60, 2/66).....เฉลยหน้า 85)

ตอบ ความแตกต่างกันระหว่าง อเหตุกจิต กับสเหตุกจิต นั้น คือ

๑. อเหตุกจิต จิตที่ไม่มีเหตุ นั้น มีกำลังอ่อน ไม่มั่นคงในการรับอารมณ์  
สเหตุกจิต จิตที่มีเหตุ มีกำลังเข้มแข็ง มั่นคงในการรับอารมณ์
๒. อเหตุกจิต เมื่อว่าโดยชาติแล้ว มี ๒ ชาติ คือ วิปากชาติ กับ กิริยาชาติ  
สเหตุกจิต เมื่อว่าโดยชาติแล้ว มี ๔ ชาติ คือ กุศลชาติ อกุศลชาติ วิปากชาติ กิริยาชาติ
๓. อเหตุกจิต เป็นกามพวกเดียว  
สเหตุกจิต เป็นกามะ มหัคคตะ และโลกุตตระ ได้ทั้ง ๓
๔. อเหตุกจิต เป็นโลกียะ  
สเหตุกจิต เป็นโลกียะ และโลกุตตระ ได้ทั้ง ๒

๒๓. อโลภะ อโทสะ ที่ประกอบกับญาณวิปยุตตจิตนั้น เป็นเจตสิกพวกไหน  
อโลภะ อโทสะ ที่ประกอบกับญาณสัมปยุตตจิตนั้น เป็นเจตสิกพวกไหน  
และติเหตุกเจตสิก ๓๕ ดวงนั้น ได้แก่อะไรบ้าง  
เหตุ ๓ นั้นคืออะไร ให้แสดงตามคหิตัคคหนนัย  
(1/59, 2/60, 1/61, 2/62, 1/65, 2/65, 1/66).....เฉลยหน้า 87)

ตอบ อโลภะ อโทสะ ที่ประกอบกับญาณวิปยุตตจิตนั้น เป็นเจตสิกพวก เอกเหตุกเจตสิก  
อโลภะ อโทสะ ที่ประกอบกับญาณสัมปยุตตจิตนั้น เป็นเจตสิกพวก ทวิเหตุกเจตสิก  
และ ติเหตุกเจตสิก ๓๕ ดวงนั้น ได้แก่ อัญญสมานเจตสิก ๑๓ โสภณเจตสิก ๒๒  
(เว้นอโลภะ อโทสะ ปัญญา) ที่ประกอบกับญาณสัมปยุตตจิต  
เหตุ ๓ นั้น คือ อโลภเหตุ อโทสเหตุ อโมหเหตุ

๒๔. จงอธิบายปรมัตถธรรมที่เป็นมูลรากของจิต เจตสิก รูป ในหัวข้อต่อไปนี้

- ก. ปรมัตถธรรมที่เป็นมูลรากของจิต เจตสิก รูป ได้แก่อะไรบ้าง (1/45)  
 ข. ปรมัตถธรรมที่เป็นมูลรากของจิต เจตสิก รูป เหล่านี้ชื่อว่าอะไร (หน้า 8 - 9)  
 ค. ผลที่เกิดจากเหตุ ได้แก่อะไรบ้าง  
 ง. เหตุที่เกิดในปุถุชน มีเท่าไร อะไรบ้าง  
 เหตุที่เกิดในโสดาบันบุคคล มีเท่าไร อะไรบ้าง  
 เหตุที่เกิดในอนาคามีบุคคล มีเท่าไร อะไรบ้าง  
 เหตุที่เกิดในพระอรหันต์ มีเท่าไร อะไรบ้าง

ตอบ

- ก. ได้แก่ เจตสิก ๖ ดวง คือ โลภะ โทสะ โมหะ อโลภะ อโทสะ อโมหะ  
 ข. ชื่อว่า เหตุ  
 ค. ได้แก่ กายกรรม วจีกรรม มโนกรรม ที่เป็นกุศลบ้าง อกุศลบ้าง อัปยาคะบ้าง  
 ง. เหตุที่เกิดในปุถุชน มี ๖ ได้แก่ โลภะ โทสะ โมหะ อโลภะ อโทสะ อโมหะ  
 เหตุที่เกิดในโสดาบันบุคคล มี ๖ ได้แก่ โลภะ โทสะ โมหะ อโลภะ อโทสะ อโมหะ  
 เหตุที่เกิดในอนาคามีบุคคล มี ๕ ได้แก่ โลภะ ..... โมหะ อโลภะ อโทสะ อโมหะ  
 เหตุที่เกิดในพระอรหันต์ มี ๓ ได้แก่ อโลภะเหตุ อโทสะเหตุ อโมหะเหตุ

๒๕. ให้แสดงเหตุที่เกิดแก่บุคคลดังต่อไปนี้ (2/43).....เฉลยหน้า 82)

๑. เหตุที่เกิดแก่พระอนาคามีได้ แต่เกิดแก่พระอรหันต์ไม่ได้  
 ๒. เหตุที่เกิดแก่พระอรหันต์ได้ แต่เกิดแก่พระอนาคามีไม่ได้  
 ๓. เหตุที่เกิดแก่พระอนาคามี และ พระอรหันต์ได้ทั้งสอง  
 ๔. เหตุที่เกิดแก่พระอนาคามี และ พระอรหันต์ไม่ได้ทั้งสอง

ตอบ แสดงเหตุที่เกิดแก่บุคคลดังต่อไปนี้

๑. เหตุที่เกิดแก่พระอนาคามีได้ แต่เกิดแก่พระอรหันต์ไม่ได้ ได้แก่ โลภะเหตุ โมหะเหตุ  
 ๒. เหตุที่เกิดแก่พระอรหันต์ได้ แต่เกิดแก่พระอนาคามีไม่ได้ ไม่มี  
 ๓. เหตุที่เกิดแก่พระอนาคามี และพระอรหันต์ได้ทั้งสอง ได้แก่ อโลภะเหตุ อโทสะเหตุ อโมหะเหตุ  
 ๔. เหตุที่เกิดแก่พระอนาคามี และพระอรหันต์ไม่ได้ทั้งสอง ได้แก่ โทสะเหตุ

๒๖. เหตุโดยพิสดาร มีจำนวนเท่าไร คืออะไรบ้าง (1/43).....หน้า 15)

ตอบ เหตุโดยพิสดาร มีจำนวน ๒๘๓ คือ

อกุศลเหตุ ๒๒ กุศลเหตุ ๑๐๗ วิปากเหตุ ๑๐๗ กริยาเหตุ ๔๗

๒๗. จงบอกชื่อของจิต เจตสิก ตามลำดับดังต่อไปนี้ พร้อมทั้งเหตุนั้นๆ ด้วย

ก. ติเหตุกจิต ๔๗ หรือ ๗๙ ข. ติเหตุกเจตสิก ๒๗ (2/50, 1/52)

ตอบ ก. ติเหตุกจิต ๔๗ หรือ ๗๙ คือ (หน้า 10 - 11)

กามาวจรญาณสัมปยุตตจิต ๑๒

มหัคคตจิต ๒๗

โลกุตตรจิต ๘ หรือ ๔๐

มีเหตุ ๓ คือ อโลภเหตุ อโทสเหตุ อโมหเหตุ

ข. ติเหตุกเจตสิก ๒๗ คือ

อหิริกะ อโนตตปปะ อุททังจะ ถีนะ มัทธะ

มีเหตุ ๓ คือ โลภเหตุ โทสเหตุ โมหเหตุ

โสภณเจตสิก ๒๒ (เวณอโลภะ อโทสะ ปญญา)

มีเหตุ ๓ คือ อโลภเหตุ อโทสเหตุ อโมหเหตุ

๒๘. เอกเหตุกเจตสิก ว่าโดยอคหิตัคคหนนัย และคหิตัคคหนนัย มีจำนวนเท่าไร

ให้แสดงมาด้วยละเอียด (1/43).....หน้า 11 - 13)

ตอบ เอกเหตุกเจตสิก เจตสิกที่มีเหตุ ๑ ตามอคหิตัคคหนนัย มี ๓ ดวง คือ

โลภเจตสิก มีเหตุ ๑ คือ โมหเหตุ

โทสเจตสิก มีเหตุ ๑ คือ โมหเหตุ

วิจิกิจฉาเจตสิก มีเหตุ ๑ คือ โมหเหตุ

เอกเหตุกเจตสิก เจตสิกที่มีเหตุ ๑ ตามคหิตัคคหนนัย มี ๒๐ ดวง คือ

อัญญสมานเจตสิก ๑๑ (เวณปีติ ฉันทะ) ที่ประกอบกับโมหมูลจิต มีเหตุ ๑ คือ โมหเหตุ

อหิริกะ อโนตตปปะ อุททังจะ ที่ประกอบกับโมหมูลจิต มีเหตุ ๑ คือ โมหเหตุ

วิจิกิจฉาเจตสิก ๑ ที่ประกอบกับวิจิกิจฉาสัมปยุตตจิต มีเหตุ ๑ คือ โมหเหตุ

โลภเจตสิก ๑ ที่ประกอบกับโลภมูลจิต มีเหตุ ๑ คือ โมหเหตุ

โทสเจตสิก ๑ ที่ประกอบกับโทสมูลจิต มีเหตุ ๑ คือ โมหเหตุ

โมหเจตสิก ๑ ที่ประกอบกับโลภมูลจิต มีเหตุ ๑ คือ โลภเหตุ

และ ที่ประกอบกับโทสมูลจิต มีเหตุ ๑ คือ โทสเหตุ

อโลภเจตสิก ๑ ที่ประกอบกับญาณวิปยุตตจิต มีเหตุ ๑ คือ อโทสเหตุ

อโทสเจตสิก ๑ ที่ประกอบกับญาณวิปยุตตจิต มีเหตุ ๑ คือ อโลภเหตุ

๒๙. ให้จำแนกอโลภเจตสิก อโทสเจตสิก ปัญญาเจตสิกโดยเหตุ ตามนัยทั้ง ๒ คือ  
 นับแล้วไม่นับอีก และนับแล้วนับอีก (1/47).....หน้า 11, 13, 14)

ตอบ จำแนกอโลภเจตสิก อโทสเจตสิก ปัญญาเจตสิก โดยเหตุ ตามนัยที่นับแล้วไม่นับอีก  
 เป็น ทวิเหตุกเจตสิก คือ เจตสิกที่มีเหตุ ๒ ดังนี้ คือ

อโลภเจตสิก มีเหตุ ๒ คือ อโทสเหตุ อโมหเหตุ  
 อโทสเจตสิก มีเหตุ ๒ คือ อโลภเหตุ อโมหเหตุ  
 ปัญญาเจตสิก มีเหตุ ๒ คือ อโลภเหตุ อโทสเหตุ

จำแนก อโลภเจตสิก อโทสเจตสิก ปัญญาเจตสิก โดยเหตุ ตามนัยที่นับแล้วนับอีกดังนี้ คือ  
 เป็น เอกเหตุกเจตสิก คือ เจตสิกที่มีเหตุ ๑ มี ๒ ดวง คือ

อโลภเจตสิก ที่ประกอบกับญาณวิปยุตตจิต มีเหตุ ๑ คือ อโทสเหตุ  
 อโทสเจตสิก ที่ประกอบกับญาณวิปยุตตจิต มีเหตุ ๑ คือ อโลภเหตุ

เป็น ทวิเหตุกเจตสิก คือ เจตสิกที่มีเหตุ ๒ มี ๓ ดวง คือ

อโลภเจตสิก ที่ประกอบกับญาณสัมปยุตตจิต มีเหตุ ๒ คือ อโทสเหตุ อโมหเหตุ  
 อโทสเจตสิก ที่ประกอบกับญาณสัมปยุตตจิต มีเหตุ ๒ คือ อโลภเหตุ อโมหเหตุ  
 ปัญญาเจตสิก ที่ประกอบกับญาณสัมปยุตตจิต มีเหตุ ๒ คือ อโลภเหตุ อโทสเหตุ

๓๐. ให้แสดงจำนวน อกุศลเหตุ กุศลเหตุ และกิริยาเหตุ โดยพิสดาร

และให้จำแนกเหตุเหล่านั้นมาให้เห็นชัดด้วย (2/45, 2/52, 1/53, 2/54, 2/61)

อกุศลเหตุ มี ๒๒ คือ (หน้า 14, 15)

โลภเหตุ มี ๘ ที่ในโลภมูลจิต ๘  
 โทสเหตุ มี ๒ ที่ในโทสมูลจิต ๒  
 โมหเหตุ มี ๑๒ ที่ในอกุศลจิต ๑๒

กุศลเหตุ มี ๑๐๗ คือ

อโลภเหตุ มี ๓๗ ที่ในมहाกุศลจิต ๘ มหัคคตกุศลจิต ๙ มรรคจิต ๒๐  
 อโทสเหตุ มี ๓๗ ที่ในมहाกุศลจิต ๘ มหัคคตกุศลจิต ๙ มรรคจิต ๒๐  
 อโมหเหตุ มี ๓๓ ที่ในมहाกุศลญาณสัมปยุตตจิต ๔ มหัคคตกุศลจิต ๙ มรรคจิต ๒๐

กิริยาเหตุ มี ๔๗ คือ

อโลภเหตุ มี ๑๗ ที่ในมहाกิริยาจิต ๘ มหัคคตกิริยาจิต ๙  
 อโทสเหตุ มี ๑๗ ที่ในมहाกิริยาจิต ๘ มหัคคตกิริยาจิต ๙  
 อโมหเหตุ มี ๑๓ ที่ในมहाกิริยาญาณสัมปยุตตจิต ๔ มหัคคตกิริยาจิต ๙

## กิจจสังคหะ

๓๑. ให้แสดงความแตกต่างกันระหว่างกิจและฐาน (1/46, 2/51).....หน้า 16)

ตอบ ความแตกต่างกันระหว่างกิจและฐาน มีดังนี้ คือ  
หน้าที่ของจิต เจตสิก มีปฏิสนธิกิจเป็นต้น ชื่อว่า กิจ  
สถานที่ทำงานของจิต เจตสิกทั้งหลาย กล่าวคือ เมื่อดวงที่ ๑ ดับลง และในระหว่าง  
ดวงที่ ๓ ยังไม่เกิดขึ้น มีเวลาชั่ว ๑ ขณะใหญ่ของจิต ซึ่งเป็นเวลาสำหรับดวงที่ ๒  
จะเกิดขึ้นได้ และทำหน้าที่ของปฏิสนธิกิจเป็นต้น ในระหว่างนี้แหละ ชื่อว่า ฐาน  
ถ้าจะอุปมาแล้ว การงานของคนทั้งหลายเหมือนกับกิจ สำนักงานต่างๆ เหมือนกับฐาน

(32) เพราะเหตุใดกิจมี ๑๔ กิจ แต่ฐานของกิจเหล่านั้นมีเพียง ๑๐ ฐาน (2/62)

๓๒. กิจมี ๑๔ กิจ แต่ฐานของกิจเหล่านั้นมีเพียง ๑๐ ฐาน  
ที่เป็นเช่นนั้นเพราะเหตุใด (2/61, 2/63, 1/65, 2/66).....หน้า 17)

ตอบ กิจมี ๑๔ กิจ แต่ฐานของกิจมีเพียง ๑๐ ฐาน ที่เป็นเช่นนั้น เพราะ .....  
ทสสนกิจ สวนกิจ ฌายนกิจ สายนกิจ มุสนกิจ ทั้ง ๕ นี้  
ต้องตั้งอยู่ในระหว่าง ปัญจทวาราวชชนจิต กับสัมปฏิจฉนจิต เท่านั้น ตั้งอยู่ที่อื่นไม่ได้  
ฐานนี้เรียกว่า ปัญจวิญญูญาณฐาน ด้วยเหตุนี้ฐานจึงมีเพียง ๑๐ ฐาน

๓๓. จงจำแนกกิจ ๑๔ โดยอเหตุกจิต ๑๘ มาดู (1/56, 1/57, 1/58, 1/61)

ตอบ จำแนกกิจ ๑๔ โดยอเหตุกจิต ๑๘ ดังนี้ (หน้า 18)

|                              |                 |                                          |
|------------------------------|-----------------|------------------------------------------|
| จิตที่ทำหน้าที่ ปฏิสนธิกิจ   | ภวังคกิจ จุตกิจ | มี ๒ ดวง คือ อุเบกขาสันตிரณจิต ๒         |
| จิตที่ทำหน้าที่ อวชชนกิจ     | มี ๒ ดวง        | คือ ปัญจทวาราวชชนจิต ๑ มโนทวาราวชชนจิต ๑ |
| จิตที่ทำหน้าที่ ทสสนกิจ      | มี ๒ ดวง        | คือ จักขุวิญญูณจิต ๒                     |
| จิตที่ทำหน้าที่ สวนกิจ       | มี ๒ ดวง        | คือ โสตวิญญูณจิต ๒                       |
| จิตที่ทำหน้าที่ ฌายนกิจ      | มี ๒ ดวง        | คือ ฆานวิญญูณจิต ๒                       |
| จิตที่ทำหน้าที่ สายนกิจ      | มี ๒ ดวง        | คือ ชิวหาวิญญูณจิต ๒                     |
| จิตที่ทำหน้าที่ มุสนกิจ      | มี ๒ ดวง        | คือ กายวิญญูณจิต ๒                       |
| จิตที่ทำหน้าที่ สัมปฏิจฉนกิจ | มี ๒ ดวง        | คือ สัมปฏิจฉนจิต ๒                       |
| จิตที่ทำหน้าที่ สันตிரณกิจ   | มี ๓ ดวง        | คือ สันตிரณจิต ๓                         |
| จิตที่ทำหน้าที่ ไวกุรูปพนกิจ | มี ๑ ดวง        | คือ มโนทวาราวชชนจิต ๑                    |
| จิตที่ทำหน้าที่ ชวนกิจ       | มี ๑ ดวง        | คือ หสิตุปปาทจิต ๑                       |
| จิตที่ทำหน้าที่ ตทารัมมณกิจ  | มี ๓ ดวง        | คือ สันตிரณจิต ๓                         |

๓๔. จำแนกกิจ ๑๔ โดยอเหตุกวิปากจิต ๑๕ (2/45).....หน้า 18)

- ตอบ ๑. จิตที่ทำหน้าที่ ปฏิสนธิกิจ ภวังคกิจ จุตติกิจ มี ๒ ดวง คือ อุเบกขาสันตிரณจิต ๒
๒. จิตที่ทำหน้าที่ อาวัชชนกิจ ไม่มี
๓. จิตที่ทำหน้าที่ ทสสนกิจ มี ๒ ดวง คือ จักขุวิญญาณจิต ๒
๔. จิตที่ทำหน้าที่ สวนกิจ มี ๒ ดวง คือ โสตวิญญาณจิต ๒
๕. จิตที่ทำหน้าที่ ฌายนกิจ มี ๒ ดวง คือ ฌานวิญญาณจิต ๒
๖. จิตที่ทำหน้าที่ สายนกิจ มี ๒ ดวง คือ ชิวหาวิญญาณจิต ๒
๗. จิตที่ทำหน้าที่ ผุสนกิจ มี ๒ ดวง คือ กายวิญญาณจิต ๒
๘. จิตที่ทำหน้าที่ สัมปฏิจจนกิจ มี ๒ ดวง คือ สัมปฏิจจนจิต ๒
๙. จิตที่ทำหน้าที่ สันตிரณกิจ มี ๓ ดวง คือ สันตிரณจิต ๓
๑๐. จิตที่ทำหน้าที่ โวฏฐัพพนกิจ ไม่มี
๑๑. จิตที่ทำหน้าที่ ชวนกิจ ไม่มี
๑๒. จิตที่ทำหน้าที่ ตทารัมมณกิจ มี ๓ ดวง คือ สันตிரณจิต ๓

๓๕. จงแสดงการจำแนกกิจ ๑๔ โดยจิต ๘๙ (1/62, 2/64, 1/65, 1/66).....หน้า 18)

ตอบ แสดงการจำแนกกิจ ๑๔ โดยจิต ๘๙ มีดังนี้

- ตอบ จิตที่ทำหน้าที่ ปฏิสนธิกิจ ภวังคกิจ และจุตติกิจ มี ๑๙ ดวง คือ
- อุเบกขาสันตிரณจิต ๒ มหาวิปากจิต ๘ มหัคคตวิปากจิต ๙
- จิตที่ทำหน้าที่ อาวัชชนกิจ มี ๒ ดวง คือ ปญจทวาราวชชนจิต ๑ มโนทวาราวชชนจิต ๑
- จิตที่ทำหน้าที่ ทสสนกิจ มี ๒ ดวง คือ จักขุวิญญาณจิต ๒
- จิตที่ทำหน้าที่ สวนกิจ มี ๒ ดวง คือ โสตวิญญาณจิต ๒
- จิตที่ทำหน้าที่ ฌายนกิจ มี ๒ ดวง คือ ฌานวิญญาณจิต ๒
- จิตที่ทำหน้าที่ สายนกิจ มี ๒ ดวง คือ ชิวหาวิญญาณจิต ๒
- จิตที่ทำหน้าที่ ผุสนกิจ มี ๒ ดวง คือ กายวิญญาณจิต ๒
- จิตที่ทำหน้าที่ สัมปฏิจจนกิจ มี ๒ ดวง คือ สัมปฏิจจนจิต ๒
- จิตที่ทำหน้าที่ สันตிரณกิจ มี ๓ ดวง คือ สันตிரณจิต ๓
- จิตที่ทำหน้าที่ โวฏฐัพพนกิจ มี ๑ ดวง คือ มโนทวาราวชชนจิต ๑
- จิตที่ทำหน้าที่ ชวนกิจ มี ๕๕ ดวง คือ อกุศลจิต ๑๒ หสิตุปปาทจิต ๑
- มหากุศลจิต ๘ มหากริยาจิต ๘ มหัคคตกุศลจิต ๙
- มหัคคตกริยาจิต ๙ โลกุตตรจิต ๘
- จิตที่ทำหน้าที่ ตทารัมมณกิจ มี ๑๑ ดวง คือ สันตிரณจิต ๓ มหาวิปากจิต ๘

๓๖. จิตที่ทำหน้าที่มากที่สุด มีอยู่ที่ดวง เจตสิกที่ทำหน้าที่มากที่สุด มีอยู่ที่ดวง  
คืออะไรบ้าง ให้บอกหน้าที่นั้นๆ มาด้วย (2/55, 2/58, 2/62).....หน้า 19, 25)

ตอบ จิตที่ทำหน้าที่มากที่สุด มี ๒ ดวง คือ อุเบกขาสันตிரณจิต ๒  
ทำหน้าที่ ๕ อย่าง คือ ปฏิสนธิกิจ ภาวังกิจ จุตติกิจ สันตிரณกิจ ตทารัมมณกิจ  
เจตสิกที่ทำหน้าที่มากที่สุด มี ๗ ดวง  
คือ สัพพจิตตสาธารณเจตสิก ๗ ทำหน้าที่ ๑๔ อย่าง คือ  
ปฏิสนธิกิจ ภาวังกิจ จุตติกิจ อาวัชชนกิจ ทัสสนกิจ สวณกิจ ฌายนกิจ สายนกิจ  
มุสนกิจ สัมปฏิจจนกิจ สันตிரณกิจ โวฏฐัพพนกิจ ชวนกิจ ตทารัมมณกิจ

๓๗. ในจำนวนเจตสิก ๕๒ นั้น เจตสิกที่ทำหน้าที่น้อยที่สุดและมากที่สุด  
มีจำนวนเท่าไร คืออะไรบ้าง พร้อมทั้งบอกหน้าที่มาด้วย (1/43)

ตอบ จำนวนเจตสิกที่ทำหน้าที่น้อยที่สุด มี ๑๗ ดวง  
คือ อกุศลเจตสิก ๑๔ วิรตีเจตสิก ๓ ทำหน้าที่ ๑ อย่าง คือ ชวนกิจ  
เจตสิกที่ทำหน้าที่มากที่สุด มี ๗ ดวง  
คือ สัพพจิตตสาธารณเจตสิก ๗ ทำหน้าที่ ๑๔ อย่าง คือ  
ปฏิสนธิกิจ ภาวังกิจ จุตติกิจ อาวัชชนกิจ ทัสสนกิจ สวณกิจ ฌายนกิจ สายนกิจ  
มุสนกิจ สัมปฏิจจนกิจ สันตிரณกิจ โวฏฐัพพนกิจ ชวนกิจ ตทารัมมณกิจ

๓๘. ให้แสดงการจำแนกฐาน ๑๐ โดยจิต ๘๙ หรือ ๑๒๑ มาดู (1/55, 2/59, 2/65)

ตอบ แสดงการจำแนกฐาน ๑๐ โดยจิต ๘๙ หรือ ๑๒๑ ดังนี้ คือ (.....หน้า 20)

๑. จิตที่ทำหน้าที่ใน ปฏิสนธิฐาน ภาวังกฐาน จุตติฐาน มี ๑๙ ดวง คือ  
อุเบกขาสันตிரณจิต ๒ มหาวิปากจิต ๘ มหัคคตวิปากจิต ๙
๒. จิตที่ทำหน้าที่ใน อาวัชชนฐาน มี ๒ ดวง คือ  
ปัญจทวารอาวัชชนจิต ๑ มโนทวารอาวัชชนจิต ๑ ขณะเกิดในมโนทวาร
๓. จิตที่ทำหน้าที่ใน ปัญจวิญญาณฐาน มี ๑๐ ดวง คือ ทวิปัญจวิญญาณจิต ๑๐
๔. จิตที่ทำหน้าที่ใน สัมปฏิจจนฐาน มี ๒ ดวง คือ สัมปฏิจจนจิต ๒
๕. จิตที่ทำหน้าที่ใน สันตிரณฐาน มี ๓ ดวง คือ สันตிரณจิต ๓
๖. จิตที่ทำหน้าที่ใน โวฏฐัพพนฐาน มี ๑ ดวง คือ มโนทวารอาวัชชนจิต ๑ ขณะเกิดในปัญจทวาร
๗. จิตที่ทำหน้าที่ใน ชวนฐาน มี ๕๕ หรือ ๘๗ ดวง คือ  
อกุศลจิต ๑๒ หสิตุปปาทจิต ๑ มหากุศลจิต ๘ มหากริยาจิต ๘  
มหัคคตกุศลจิต ๙ มหัคคตกริยาจิต ๙ โลกุตตรจิต ๘ หรือ ๔๐
๘. จิตที่ทำหน้าที่ใน ตทารัมมณฐาน มี ๑๑ ดวง คือ สันตிரณจิต ๓ มหาวิปากจิต ๘

๓๙. ให้แสดงฐานโดยพิสดารว่า มีจำนวนเท่าใด คืออะไรบ้าง (.....หน้า 25)  
 พร้อมทั้งยกหลักฐานบาลีขึ้นแสดงด้วย (1/60, 2/60, 2/61, 2/63, 2/66)

ตอบ ฐานโดยพิสดาร มีจำนวน ๒๕ คือ

ปฏิสนธิฐาน มี ๑

ภวังคฐาน มี ๖

อวิชชนฐาน มี ๒

ปัญจวิญญานฐาน มี ๑

สัมปฏิจจฐาน มี ๑

สันตிரณฐาน มี ๑

โฏฐัพพณฐาน มี ๒

ชวนฐาน มี ๖

ตทารัมมณฐาน มี ๒

จตุตฐาน มี ๓

รวมเป็นฐาน ๒๕ ดังมีหลักฐานบาลีแสดงว่า

สนธิ เอกัง ฌ ภวังคํ ทวารวชชนํ ปญจาทุเยกํ

เทว โว โช ฌ ตทา เทว ตี จุตติติ ปญจวิสติ.

๔๐. จงชี้ให้เห็นว่า ปฏิสนธิฐาน ๑ ฐาน ภวังคฐาน ๖ ฐานนั้น อยู่ที่ไหน

ตอบ ปฏิสนธิฐาน ๑ ฐาน คือ ระหว่างจตุตจิต กับ ภวังคจิต (1/46, 2/51)

ภวังคฐาน ๖ ฐาน คือ ระหว่าง ..... (.....หน้า 27)

ปฏิสนธิจิต กับ อวิชชนจิต

ตทารัมมณจิต กับ อวิชชนจิต

ชวนจิต กับ อวิชชนจิต

โฏฐัพพณจิต กับ อวิชชนจิต

ตทารัมมณจิต กับ จตุตจิต

ชวนจิต กับ จตุตจิต

๔๑. จงชี้ให้เห็นว่า ชวนฐานมีเท่าไร อยู่ ณ ที่ไหน (2/58).....หน้า 28)

ตอบ ชวนฐาน มี ๖ ฐาน คือ

๑. ระหว่างโฏฐัพพณะ กับตทารัมมณะ ในปัญจทวารวิถิ ที่เป็นตทารัมมณวาระ

๒. ระหว่างโฏฐัพพณะ กับภวังค ในปัญจทวารวิถิ ที่เป็นชวนวาระ

๓. ระหว่างโฏฐัพพณะ กับจตุติ ในปัญจทวารมรณาสันนวิถิ ที่เป็นชวนวาระ

๔. ระหว่างมโนทวารวชชนะกับตทารัมมณะ ในกามชวนมโนทวารวิถิ ที่เป็นตทารัมมณวาระ

๕. ระหว่างมโนทวารวชชนะ กับภวังค ในกามชวนมโนทวารวิถิ ที่เป็นชวนวาระ

๖. ระหว่างมโนทวารวชชนะ กับจตุติ ในมโนทวารมรณาสันนวิถิ ที่เป็นชวนวาระ

## ทวารสังคหะ

### ๔๒. ทวารสังคหะ แปลว่าอะไร

คำว่า ทวาร ในที่นี้หมายความว่าอย่างไร (1/56, 2/60).....หน้า 31)

และมีกี่อย่าง คืออะไรบ้าง ให้บอกองค์ธรรมของทวารนั้นๆ มาด้วย

ตอบ ทวารสังคหะ แปลว่า การสงเคราะห์จิต เจตสิก โดยประเภทแห่งทวาร  
ชื่อว่า ทวารสังคหะ

คำว่า ทวาร ในที่นี้หมายความว่า ประตู่ ซึ่งเป็นที่เข้าออกของวิถีจิตทั้งหลาย  
เหมือนหนึ่งประตู่ สำหรับเป็นที่เข้าออกของคนทั้งหลาย มี ๖ อย่าง คือ

๑. จักขุทวาร องค์ธรรมได้แก่ จักขุปสาท
๒. โสตทวาร องค์ธรรมได้แก่ โสตปสาท
๓. ฆานทวาร องค์ธรรมได้แก่ ฆานปสาท
๔. ชิวหาทวาร องค์ธรรมได้แก่ ชิวหาปสาท
๕. กายทวาร องค์ธรรมได้แก่ กายปสาท
๖. มโนทวาร องค์ธรรมได้แก่ ภวังคจิต ๑๙

### ๔๓. คำว่า ทวาร แปลว่าอย่างไร ให้อธิบายโดยสังเขป (2/66)

ตอบ คำว่า ทวาร แปลว่า ประตู่ สำหรับเป็นที่เข้าออกของคนทั้งหลาย  
จักขุปสาท เป็นต้น ชื่อว่า ทวาร เพราะเหมือนหนึ่งประตู่เป็นที่เข้าออกของวิถีจิตทั้งหลาย  
ธรรมดาสัตว์ทั้งหลาย ถ้าไม่มีปสาทรูปทั้ง ๕ และภวังคจิตแล้ว วิถีจิตก็เกิดขึ้นไม่ได้  
เมื่อวิถีจิตเกิดขึ้นไม่ได้แล้ว ก็เป็นอันว่าการทำ การพูด การคิดที่ดีก็ทำไม่ได้ดีก็ตาม  
ก็มีไม่ได้เช่นเดียวกัน

### ๔๔. ให้แสดงจิตที่เกิดในกายทวาร มโนทวาร และพ้นจากทวาร

โดยแน่นอนและไม่แน่นอน (2/55).....หน้า 33, 34, 35)

ตอบ จิตที่เกิดในกายทวาร

โดยแน่นอน มี ๒ ดวง คือ กายวิญญานจิต ๒

ไม่แน่นอน มี ๔๔ ดวง คือ กามจิต ๔๔ (เว้นทวิปัญจวิญญานจิต ๑๐)

จิตที่เกิดในมโนทวาร

โดยแน่นอน มี ๒๖ หรือ ๕๘ ดวง คือ อัมปนาชวณะ ๒๖ หรือ ๕๘

ไม่แน่นอน มี ๔๑ ดวง คือ กามจิต ๔๑ (เว้นทวิปัญจวิญญานจิต ๑๐ มโนธาตุ ๓)

หรือ มโนทวาราวชชนจิต ๑ กามชวณะ ๒๙ ตทารัมมณจิต ๑๑

จิตที่เกิดพ้นจากทวาร

โดยแน่นนอน มี ๙ ดวง คือ มหัคคตวิปากจิต ๙

ไม่แน่นนอน มี ๑๐ ดวง คือ อุเบกขาสันตীরณจิต ๒ มหาวิปากจิต ๘

๔๕. แปลบาลีคาถา ดังต่อไปนี้ (1/57).....หน้า 34)

|                   |                    |
|-------------------|--------------------|
| เอกทวาริกจิตตานิ  | ปญจนทวาริกานิ จ    |
| จทวาริกวิมุตตานิ  | วิมุตตานิ จ สพุพธา |
| จตุตีสติ ตถา ตีณิ | เอกตีสติ ยถากุมม   |
| ทสธา นวธา เจติ    | ปญจธา ปริทีปเย.    |

ตอบ คาถานี้แปลความว่า

จิตที่เกิดในทวารเดียว จิตที่เกิดในทวาร ๕ จิตที่เกิดในทวาร ๖

จิตที่บางทีเกิดในทวาร ๖ บางทีเกิดพ้นจากทวาร ๖ และจิตที่เกิดพ้น

จากทวาร ๖ เสมอ มีจำนวนตามลำดับดังนี้ คือ ๓๖ - ๓ - ๓๑ - ๑๐ - ๙

๔๖. ให้แสดงจิตที่เกิดในทวาร และพ้นจากทวาร โดยแน่นนอนและไม่แน่นนอน ดังต่อไปนี้

ก. จิตที่เกิดในทวารเดียว

ข. จิตที่เกิดในทวาร ๕

ค. จิตที่เกิดในทวาร ๖

ง. จิตที่เกิดพ้นจากทวาร ๖

(2/61, 1/62, 2/62, 2/63, 1/65, 1/66).....หน้า 34)

ตอบ ก. จิตที่เกิดในทวารเดียว

โดยแน่นนอน มี ๓๖ หรือ ๖๘ ดวง ได้แก่ ทวิปัญญวิญญานจิต ๑๐ อัปปนาชวันจิต ๒๖ หรือ ๕๘

ไม่แน่นนอน มี ๔๔ ดวง ได้แก่ กามจิต ๔๔ (เว้นทวิปัญญวิญญานจิต ๑๐)

ข. จิตที่เกิดในทวาร ๕

โดยแน่นนอน มี ๓ ดวง ได้แก่ มโนธาตุ ๓

ไม่แน่นนอน มี ๔๑ ดวง ได้แก่ กามจิต ๔๑ (เว้นทวิปัญญวิญญานจิต ๑๐ มโนธาตุ ๓)

ค. จิตที่เกิดในทวาร ๖

โดยแน่นนอน มี ๓๑ ดวง ได้แก่ โสมนัสสันตীরณจิต ๑ มโนทวาราวชชนจิต ๑ กามชวันจิต ๒๙

ไม่แน่นนอน มี ๑๐ ดวง ได้แก่ อุเบกขาสันตীরณจิต ๒ มหาวิปากจิต ๘

ง. จิตที่เกิดพ้นจากทวาร ๖

โดยแน่นนอน มี ๙ ดวง ได้แก่ มหัคคตวิปากจิต ๙

ไม่แน่นนอน มี ๑๐ ดวง ได้แก่ อุเบกขาสันตীরณจิต ๒ มหาวิปากจิต ๘

๔๗. เจตสิกที่เกิดขึ้นไม่ว่าเวลาใด ต้องเกิดในทวารเดียวเสมอ นั่น มีจำนวนเท่าใด  
คืออะไร ที่เป็นเช่นนี้เพราะเหตุใด (1/50, 1/56).....หน้า 36 เฉลยหน้า 98)

ตอบ เจตสิกที่เกิดขึ้นไม่ว่าเวลาใด ต้องเกิดในทวารเดียวเสมอ นั่น  
มีจำนวน ๒ ดวง คือ อัปมัณญาเจตสิก ๒  
ที่เป็นเช่นนี้เพราะ อัปมัณญาเจตสิก ๒ ดวงนี้ เกิดขึ้นรับสัตตบัญญัติเป็นอารมณ์  
วิธิจิตที่จะรับสัตตบัญญัติเป็นอารมณ์ได้นั้น ต้องเป็นวิธิจิตที่เกิดทางมโนทวารอย่างเดียว  
ที่กล่าวเช่นนั้นมุ่งหมายเอา อัปมัณญาเจตสิก ที่ประกอบกับมหากุศลจิต มหากิริยาจิต  
รูปาวจรกุศลจิต รูปาวจรกิริยาจิต เท่านั้น  
ถ้าอัปมัณญาเจตสิกที่ประกอบกับ รูปาวจรวิปากจิตแล้ว ก็เป็นทวารวิมุตติไป  
ฉะนั้น อัปมัณญาเจตสิก ๒ ดวงนี้ จึงเกิดได้เฉพาะแต่ในมโนทวารเท่านั้น

๔๘. เจตสิกที่เกิดพ้นจากทวารไม่ได้ ต้องเกิดในทวารเสมอ มีจำนวนเท่าใด  
คืออะไร เพราะเหตุใด (1/50).....หน้า 36 เฉลยหน้า 98)

ตอบ เจตสิกที่ต้องเกิดในทวารเสมอ มี ๑๗ ดวง คือ อกุศลเจตสิก ๑๔ วิรตีเจตสิก ๓  
เพราะอกุศลเจตสิก ๑๔ ประกอบกับอกุศลจิต ๑๒ ซึ่งเป็นจิตที่เกิดในทวาร ๖  
ทวารใดทวารหนึ่งเสมอ  
ส่วนวิรตีเจตสิก ๓ นั้น ประกอบกับมหากุศลจิตและโลกุตตรจิต ซึ่งเป็นจิตที่เกิด  
ในทวารใดทวารหนึ่งเสมอเช่นเดียวกัน ฉะนั้น เจตสิกทั้ง ๑๗ ดวง จึงเกิดในทวารโดยแน่นอน

๔๙. จักขุทวาริกเจตสิก ปญฺจทวาริกเจตสิก ทวารวิมุตตเจตสิก ทั้ง ๓ อย่างนี้  
โดยแน่นอนไม่มีนั้น เพราะเหตุใด (1/53, 1/54, 1/61, 2/64, 2/66)

ตอบ จักขุทวาริกเจตสิก ปญฺจทวาริกเจตสิก ทวารวิมุตตเจตสิก ทั้ง ๓ อย่างนี้  
โดยแน่นอน ไม่มีนั้น เพราะเหตุว่า  
เจตสิกที่ประกอบกับ จักขุวิญญาณจิตโดยเฉพาะ ไม่มี  
เจตสิกที่ประกอบกับ มโนธาตุ ๓ โดยเฉพาะ ไม่มี  
เจตสิกที่ประกอบกับ มหัคคตวิปากจิต ๙ โดยเฉพาะก็ไม่มี  
ฉะนั้น เจตสิกทั้ง ๓ อย่างนี้ จึงเป็นเจตสิกที่แน่นอนไม่ได้ (เฉลยหน้า 99)

๕๐. ปัญญาเจตสิกที่เกิดขึ้นโดยไม่ใช้ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกายและ  
ทางใจนั้น มีหรือไม่ ถ้ามีเป็นปัญญาเจตสิกดวงไหน (1/54, 1/61, 2/64)

ตอบ ปัญญาเจตสิกที่เกิดขึ้นโดยไม่ใช้ทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจนั้น มี  
เป็นปัญญาเจตสิก ที่ประกอบกับมหาวิปากญาณสัมปยุตตจิต ๔ ในขณะที่ทำหน้าที่  
ปฏิสนธิ ภวังก์ จุติ และปัญญาเจตสิกที่ประกอบกับมหัคคตวิปากจิต ๙ (เฉลยหน้า 99)

## อาร์มมณสังคหะ

๕๑. ให้แสดงความหมายแตกต่างกันระหว่างคำว่า อาร์มมณะ กับคำว่า อาลัมพะ  
และ อารมณมีกี่อย่าง คืออะไรบ้าง ให้แสดงองค์ธรรมของอารมณเหล่านั้น  
โดยเฉพาะๆ ด้วย (1/58, 2/58, 2/62, 2/64).....หน้า 38)

ตอบ ความหมายแตกต่างกันระหว่างคำว่า อาร์มมณะ กับคำว่า อาลัมพะนั้น มีดังนี้  
อาร์มมณะ หมายความว่า ธรรมชาติที่เป็นที่ยินดีของจิต เจตสิกทั้งหลาย  
เสมือนหนึ่งสวนดอกไม้ อันเป็นที่ยินดีของคนทั้งหลาย  
อาลัมพะ หมายความว่า ธรรมชาติอันเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวของจิต เจตสิกทั้งหลาย  
เหมือนไม้เท้าหรือเชือก อันเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวของคนชราและคนทุพพลภาพ  
อารมณ มี ๖ อย่าง คือ

|                  |                |                                            |
|------------------|----------------|--------------------------------------------|
| ๑. รูปารมณ       | องค์ธรรมได้แก่ | สีต่างๆ                                    |
| ๒. สัททารมณ      | องค์ธรรมได้แก่ | เสียงต่างๆ                                 |
| ๓. คันธารมณ      | องค์ธรรมได้แก่ | กลิ่นต่างๆ                                 |
| ๔. รสอารมณ       | องค์ธรรมได้แก่ | รสต่างๆ                                    |
| ๕. โภกฺขัฏฺพารมณ | องค์ธรรมได้แก่ | เย็น ร้อน อ่อน แข็ง หย่อน ตึง              |
| ๖. ธรรมารมณ      | องค์ธรรมได้แก่ | จิต เจตสิก ปสาทรูป สุขุมรูป นิพพาน บัญญัติ |

๕๒. ให้แสดงการจำแนก ทวาริกจิตและทวารวิมุตตจิต โดยอารมณ ๖  
(2/58, 1/60, 2/65).....หน้า 39)

ตอบ แสดงการจำแนก ทวาริกจิตและทวารวิมุตตจิต โดยอารมณ ๖ ดังนี้ คือ

|                         |                 |                                          |
|-------------------------|-----------------|------------------------------------------|
| จักขุทวาริกจิต ๔๖       | มีรูปารมณ       | ที่เป็นปัจจุบันอย่างเดียว                |
| โสตทวาริกจิต ๔๖         | มีสัททารมณ      | ที่เป็นปัจจุบันอย่างเดียว                |
| ฆานทวาริกจิต ๔๖         | มีคันธารมณ      | ที่เป็นปัจจุบันอย่างเดียว                |
| ชีวหาทวาริกจิต ๔๖       | มีรสอารมณ       | ที่เป็นปัจจุบันอย่างเดียว                |
| กายทวาริกจิต ๔๖         | มีโภกฺขัฏฺพารมณ | ที่เป็นปัจจุบันอย่างเดียว                |
| มโนทวาริกจิต ๖๗ หรือ ๘๘ | มีอารมณ ๖       | ที่เป็นปัจจุบัน อดีต อนาคต และกาลวิมุตต์ |

ตามสมควรแก่อารมณ

ทวารวิมุตตจิต ที่เกิดขึ้นทำหน้าที่ปฏิสนธิ ภาวัก จุติ ทั้ง ๑๙ ดวงนี้  
มีอารมณหนึ่งอารมณใด ในบรรดาอารมณทั้ง ๖ ที่เรียกว่า กรรม กรรมนิमित คตินิมิต  
ซึ่งเป็นปัจจุบัน อดีต และบัญญัติ ที่จิตทวาริกมรณาสันชวณะ รับเอามาจากภพก่อน  
เมื่อใกล้จะตายเป็นส่วนมาก

๕๓. ให้แสดงการจำแนกทวาริกจิต และทวารวิมุตตจิต ดังต่อไปนี้ โดยอารมณ์และกาล

ก. จักขุทวาริกจิต

ข. มโนทวาริกจิต

ค. ทวารวิมุตตจิต

(2/45, 2/58).....หน้า 39)

ตอบ จำแนกทวาริกจิต ทวารวิมุตตจิต โดยอารมณ์และกาล ดังนี้ คือ

ก. จักขุทวาริกจิต ๔๖ มีรูปารมณ์ ที่เป็นปัจจุบันอย่างเดียว

ข. มโนทวาริกจิต ๖๗ หรือ ๘๘ มีอารมณ์ ๖ ที่เป็นปัจจุบัน อดีต อนาคต

และกาลวิมุตต์ ตามสมควรแก่อารมณ์

ค. ทวารวิมุตตจิต ๑๙ มีอารมณ์ ๖ ที่เรียกว่า กรรม กรรมนิमित คตินิมิต

ซึ่งเป็นปัจจุบัน อดีต และบัญญัติ ที่ทวาริกมรณาสันทธานะ รับเอามาจากภพก่อน

เมื่อใกล้จะตาย

๕๔. อารมณ์ ๖ แบ่งออกเป็นกี่พวก คืออะไรบ้าง

จงอธิบายความหมายมาให้พอเข้าใจ

(2/46).....หน้า 40)

ตอบ อารมณ์ ๖ แบ่งออกเป็น ๒ พวก คือ

๑. เตกาลิกอารมณ์ เป็นอารมณ์ที่เกี่ยวข้องด้วยกาลทั้ง ๓ คือ ปัจจุบัน อดีต อนาคต

ได้แก่ จิต เจตสิก รูป

จิต เจตสิก รูป ที่เป็นปัจจุบันอารมณ์นั้น หมายถึง ขณะที่ปรากฏอยู่เฉพาะหน้า

ทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ คือ กำลังเห็น กำลังได้ยิน กำลังได้กลิ่น กำลังรู้รส

กำลังถูกต้อง กำลังรู้ในอารมณ์ที่เกิดขึ้น ยังไม่ดับไป เหล่านี้เรียกว่า ปัจจุบันอารมณ์

จิต เจตสิก รูป ที่เป็นอดีตอารมณ์นั้น หมายถึง อารมณ์เหล่านี้ผ่านไปแล้ว

คือ ได้เห็นแล้ว ได้ยินแล้ว ได้กลิ่นแล้ว ได้รู้รสแล้ว ได้ถูกต้องแล้ว สำหรับทางใจนั้น

คิดนึกในอารมณ์ที่ผ่านไปแล้ว

จิต เจตสิก รูป ที่เป็นอนาคตอารมณ์นั้น หมายถึง อารมณ์ต่างๆ เหล่านี้จะมาปรากฏ

ในทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ คือ จะเห็น จะได้ยิน จะได้กลิ่น จะได้รู้รส จะได้ถูกต้อง

สำหรับทางใจนั้น คิดนึกถึงอารมณ์ที่จะมาปรากฏเหล่านั้น

๒. กาลวิมุตตอารมณ์ เป็นอารมณ์ที่ไม่เกี่ยวข้องกับกาลทั้ง ๓ ได้แก่ นิพพาน บัญญัติ

นิพพานและบัญญัติ ที่เป็นกาลวิมุตตอารมณ์นั้น เพราะธรรม ๒ พวกนี้เป็นอสังขตธรรม

ไม่ได้ถูกปรุงแต่งด้วยปัจจัย ๔ ฉะนั้น การเกิดขึ้นของธรรมทั้ง ๒ พวกนี้จึงไม่มี

เมื่อไม่มีการเกิดขึ้นแล้ว ก็กล่าวไม่ได้ว่า นิพพานหรือบัญญัติเหล่านี้ เป็นปัจจุบัน อดีต

อนาคต เรียกว่า กาลวิมุตตอารมณ์

๕๕. นิพพานกับบัญญัติทั้ง ๒ นี้ พ้นจากกาลทั้ง ๓ เรียกว่า กาลวิมุตตอารมณ  
เช่นนี้เพราะเหตุใด (2/58).....หน้า 41)

ตอบ นิพพานกับบัญญัติ ที่พ้นจากกาลทั้ง ๓ เรียกว่า กาลวิมุตตอารมณนั้น เพราะ.....  
ธรรม ๒ พวกนี้ เป็นอสังขตธรรม ไม่ได้ถูกปรุงแต่งด้วยปัจจัย ๔  
ฉะนั้น การเกิดขึ้นของธรรม ๒ พวกนี้จึงไม่มี เมื่อไม่มีการเกิดขึ้นแล้ว ก็กล่าวไม่ได้ว่า  
นิพพานหรือบัญญัติเหล่านี้ เป็นปัจจุบัน อดีต อนาคต จึงเรียกว่า กาลวิมุตตอารมณ

๕๖. ให้แปลคาถาดังต่อไปนี้ (57, 58, 59, 2/60, 61, 2/66)

|                       |                      |           |
|-----------------------|----------------------|-----------|
| ปญจวิส ปริตตมहि       | ฉ จิตตานิ มหคเต      | (หน้า 44) |
| เอกวิสติ โวหาเร       | อภฺจ นิพฺพานโคจเร    |           |
| วิสาณุตฺตรมุตฺตมहि    | อคฺคมคฺคผลฺลขฺมิตเต  |           |
| ปญฺจ สพฺพตฺถ จฺจุเจติ | สตุตฺธา ตตฺถ สงฺคโห. |           |

ตอบ แปลคาถาดังต่อไปนี้

จิต ๒๕ ดวง คือ ทวิปัญจวิญญาณจิต ๑๐ มโนธาตุ ๓  
สันตிரณจิต ๓ มหาวิปากจิต ๘ หสิตุปปาทจิต ๑  
เกิดได้ในอารมณ ๖ ที่เป็นกามธรรมอย่างเดียว

จิต ๖ ดวง คือ วิญญาณัญจายตนฌานจิต ๓ เนวสัญญานาสัญญายตนฌานจิต ๓  
เกิดได้ในธรรมารมณ ที่เป็นมหัคคตะอย่างเดียว

จิต ๒๑ ดวง คือ รูปาวจรจิต ๑๕ (เว้นอภิญาจิต ๒)  
อากาสาณัญจายตนฌานจิต ๓ อากิญจัญญายตนฌานจิต ๓  
เกิดได้ในธรรมารมณ ที่เป็นบัญญัติอย่างเดียว

จิต ๘ ดวง คือ โลกุตตรจิต ๘ เกิดได้ในธรรมารมณ ที่เป็นนิพพานอย่างเดียว

จิต ๒๐ ดวง คือ อกุศลจิต ๑๒  
มหากุศลญาณวิปยุตตจิต ๔ มหากริยาญาณวิปยุตตจิต ๔  
เกิดได้ในอารมณ ๖ ที่เป็นกามะ มหัคคตะ บัญญัติ (เว้นโลกุตตรธรรม ๘)

จิต ๕ ดวง คือ มหากุศลญาณสัมปยุตตจิต ๔ กุศลอภิญาจิต ๑  
เกิดได้ในอารมณ ๖ ที่เป็นกามะ มหัคคตะ โลกุตตระ บัญญัติ  
(เว้นอรหัตตมรรค อรหัตตผล)

จิต ๖ ดวง คือ มหากริยาญาณสัมปยุตตจิต ๔ กริยาอภิญาจิต ๑  
มโนทวารวชชนจิต ๑ เกิดได้ในอารมณ ๖ ที่เป็นกามะ มหัคคตะ  
โลกุตตระ บัญญัติ โดยไม่มีเหลือ

ในอารัมมณสังคหะนี้ มีการสงเคราะห์จิต ๗ นัย โดยประเภทแห่งเอกัณตะ ๔ อเนกัณตะ ๓  
ดังที่กล่าวมาแล้ว ด้วยประการฉะนี้



๖๑. ให้แสดงจิต เจตสิก ที่รับอารมณ์ดังต่อไปนี้ โดยแน่นอน

- |                 |                 |                  |
|-----------------|-----------------|------------------|
| ๑. นามอารมณ์    | ๒. รูปอารมณ์    | ๓. บัญญัติอารมณ์ |
| ๔. ปรมัตถอารมณ์ | ๕. นิพพานอารมณ์ |                  |

ตอบ (2/49, 2/63, 1/65, 2/65).....หน้า 51, 59)

- |                           |                                                                                                                                                                |
|---------------------------|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| ๑. จิตที่รับนามอารมณ์     | โดยแน่นอน มี ๑๔ ดวง คือ<br>วิญญาณัญญาจยตณฺหานจิต ๓<br>เนวสัณฺญาณาสัณฺญาตณฺหานจิต ๓ โลกุตตรจิต ๘                                                                |
| เจตสิกที่รับนามอารมณ์     | โดยแน่นอน ไม่มี                                                                                                                                                |
| ๒. จิตที่รับรูปอารมณ์     | โดยแน่นอน มี ๑๓ ดวง คือ<br>ทวิปัญจวิญญาณจิต ๑๐ มโนธาตุ ๓                                                                                                       |
| เจตสิกที่รับรูปอารมณ์     | โดยแน่นอน ไม่มี                                                                                                                                                |
| ๓. จิตที่รับบัญญัติอารมณ์ | โดยแน่นอน มี ๒๑ ดวง คือ<br>รูปาวจรจิต ๑๕ (เว้นอภิญาจิต ๒)<br>อากาสนัญญาจยตณฺหานจิต ๓ อากิญจัญญาตณฺหานจิต ๓                                                     |
| เจตสิกที่รับบัญญัติอารมณ์ | โดยแน่นอน มี ๒ ดวง คือ อัปมัชฌาเจตสิก ๒                                                                                                                        |
| ๔. จิตที่รับปรมัตถอารมณ์  | โดยแน่นอน มี ๓๙ ดวง คือ<br>ทวิปัญจวิญญาณจิต ๑๐ มโนธาตุ ๓ ตทารัมมณจิต ๑๑<br>หสิตุปปาทจิต ๑ วิญญาณัญญาจยตณฺหานจิต ๓<br>เนวสัณฺญาณาสัณฺญาตณฺหานจิต ๓ โลกุตตรจิต ๘ |
| เจตสิกที่รับปรมัตถอารมณ์  | โดยแน่นอน มี ๓ ดวง คือ วิรตีเจตสิก ๓                                                                                                                           |
| ๕. จิตที่รับนิพพานอารมณ์  | โดยแน่นอน มี ๘ ดวง คือ โลกุตตรจิต ๘                                                                                                                            |
| เจตสิกที่รับนิพพานอารมณ์  | โดยแน่นอน ไม่มี                                                                                                                                                |

## วัตถุสังคะ

๖๒. คำว่า วัตถุ ในวัตถุสังคะนี้ หมายความว่าอย่างไร (2/60, 1/62, 1/65, 1/66)

วัตถุมีกี่อย่าง คืออะไรบ้าง จงแสดงมาพร้อมองค์ธรรม (.....หน้า 62)

ตอบ คำว่า วัตถุ ในวัตถุสังคะนี้ หมายความว่า ธรรมที่เป็นที่อาศัยของจิต และเจตสิก  
ชื่อว่า วัตถุ วัตถุมีกี่ ๖ อย่าง คือ.....

๑. จักขุวัตถุ องค์ธรรมได้แก่ จักขุปสาท
๒. โสตวัตถุ องค์ธรรมได้แก่ โสตปสาท
๓. ฆานวัตถุ องค์ธรรมได้แก่ ฆานปสาท
๔. ชิวหาวัตถุ องค์ธรรมได้แก่ ชิวหาปสาท
๕. กายวัตถุ องค์ธรรมได้แก่ กายปสาท
๖. หทัยวัตถุ องค์ธรรมได้แก่ หทัยรูป

๖๓. จงแปลคาถาดังต่อไปนี้ (1/60, 1/61, 2/61, 2/62).....หน้า 63)

|                      |                       |
|----------------------|-----------------------|
| ฉวตฺถํ นิสฺสิตา กาเม | สตฺต ฐเป จตฺพุพฺพิธา  |
| ติวตฺถํ นิสฺสิตา ฐเป | ธาเตวกา นิสฺสิตา มตา. |

ตอบ คาถานี้มีคำแปลว่า

นักศึกษาทั้งหลายพึงทราบวิญญานธาตุ ๗ ที่อาศัยวัตถุรูป ๖ เกิดในกามภูมิ ๑๑  
พึงทราบวิญญานธาตุ ๔ คือ จักขุวิญญานธาตุ โสตวิญญานธาตุ มโนธาตุ  
มโนวิญญานธาตุ ที่อาศัยวัตถุรูป ๓ คือ จักขุวัตถุ โสตวัตถุ หทัยวัตถุ  
เกิดในรูปภูมิ ๑๕ (เว้นอสังขยัตถภูมิ)  
พึงทราบมโนวิญญานธาตุ ๑ ที่ไม่ได้อาศัยวัตถุรูป เกิดในรูปภูมิ ๔

๖๔. วิญญานธาตุ ๗ คืออะไรบ้าง ให้แสดงองค์ธรรมมาด้วย (2/58, 2/61)

ตอบ แสดงวิญญานธาตุ ๗ พร้อมด้วยองค์ธรรม มีดังนี้ (.....หน้า 64)

๑. จักขุวิญญานธาตุ องค์ธรรมได้แก่ จักขุวิญญานจิต ๒
๒. โสตวิญญานธาตุ องค์ธรรมได้แก่ โสตวิญญานจิต ๒
๓. ฆานวิญญานธาตุ องค์ธรรมได้แก่ ฆานวิญญานจิต ๒
๔. ชิวหาวิญญานธาตุ องค์ธรรมได้แก่ ชิวหาวิญญานจิต ๒
๕. กายวิญญานธาตุ องค์ธรรมได้แก่ กายวิญญานจิต ๒
๖. มโนธาตุ องค์ธรรมได้แก่ สัมปฏิจจนจิต ๒ ปัญจทวาราวชชนจิต ๑
๗. มโนวิญญานธาตุ องค์ธรรมได้แก่ จิต ๗๖ หรือ ๑๐๘  
(เว้นทวิปัญจวิญญานจิต ๑๐ มโนธาตุ ๓)

๖๕. จงแปลคาถาต่อไปนี้ (2/44).....หน้า 64)

เตจตฺตาลีส นิสฺสาย

เทวตฺตาลีส ชายเร

นิสฺสาย จ อนิสฺสาย

ปาการูปา อนิสฺสิตา.

ตอบ แปลคาถา จิต ๔๓ ดวง คือ ปัญญวิญญานธาตุ ๑๐ มโนธาตุ ๓  
มโนวิญญานธาตุ ๓๐ ได้แก่ โทสมูลจิต ๒ สันตึรณจิต ๓ หสิตุปปาทจิต ๑  
มหาวิปากจิต ๘ รูปาวจรจิต ๑๕ โสดาปัตติมรรคจิต ๑ เหล่านี้  
เกิดขึ้นโดยอาศัยวัตถุรูปแน่นอน  
จิต ๔๒ ดวง คือ โลภมูลจิต ๘ โมหมูลจิต ๒ มโนทวารวชชนจิต ๑  
มหากุศลจิต ๘ มหากิริยาจิต ๘ อรูปาวจรกุศลจิต ๔ อรูปาวจรกิริยาจิต ๔  
โลกุตตรจิต ๗ (เว้นโสดาปัตติมรรค) เหล่านี้ เกิดขึ้นโดยอาศัยวัตถุรูปไม่แน่นอน  
อรูปวิปากจิต ๔ ย่อมเกิดขึ้น โดยไม่อาศัยวัตถุรูปเลย

๖๖. จงแสดงจิตดังต่อไปนี้ (2/57, 1/65).....หน้า 64)

๑. จิตที่เกิดขึ้นโดยอาศัยวัตถุรูป                     แน่นอน
๒. จิตที่อาศัยวัตถุรูปเกิด                                      ไม่แน่นอน
๓. จิตที่เกิดขึ้นโดยไม่ได้อาศัยวัตถุรูป                   แน่นอน

ตอบ ๑. จิตที่เกิดขึ้นโดยอาศัยวัตถุรูปแน่นอน มี ๔๓ ดวง คือ  
ทวิปัญญวิญญานจิต ๑๐ มโนธาตุ ๓ โทสมูลจิต ๒ ตทาร์มมณจิต ๑๑  
หสิตุปปาทจิต ๑ รูปาวจรจิต ๑๕ โสดาปัตติมรรคจิต ๑  
๒. จิตที่อาศัยวัตถุรูปเกิดไม่แน่นอน มี ๔๒ ดวง คือ  
โลภมูลจิต ๘ โมหมูลจิต ๒ มโนทวารวชชนจิต ๑  
มหากุศลจิต ๘ มหากิริยาจิต ๘ อรูปาวจรกุศลจิต ๔ อรูปาวจรกิริยาจิต ๔  
โลกุตตรจิต ๗ (เว้นโสดาปัตติมรรค)  
๓. จิตที่เกิดขึ้นโดยไม่ได้อาศัยวัตถุรูปแน่นอน มี ๔ ดวง คือ อรูปาวจรวิปากจิต ๔

๖๗. ให้แสดงการจำแนกวิญญานธาตุ ๗ ที่เกิดในกามภูมิ ๑๑ โดยวัตถุรูป ๖

ตอบ การจำแนกวิญญานธาตุ ๗ ที่เกิดในกามภูมิ ๑๑ โดยวัตถุรูป ๖ ดังนี้  
 จักขุวิญญานธาตุ ๒ อาศัยจักขุวัตถุเกิด (2/53).....หน้า 64)  
 โสตวิญญานธาตุ ๒ อาศัยโสตวัตถุเกิด  
 ฆานวิญญานธาตุ ๒ อาศัยฆานวัตถุเกิด  
 ชิวหาวิญญานธาตุ ๒ อาศัยชิวหาวัตถุเกิด  
 กายวิญญานธาตุ ๒ อาศัยกายวัตถุเกิด  
 มโนธาตุ ๓ อาศัยหทัยวัตถุเกิด  
 มโนวิญญานธาตุ ๖๗ ได้แก่ กามจิต ๔๑ (เว้นทวิปัญจวิญญานจิต ๑๐ มโนธาตุ ๓)  
 และมหัคคตกุศลจิต ๙ มหัคคตกริยาจิต ๙ โลกุตตรจิต ๘ อาศัยหทัยวัตถุเกิด

๖๘. จำแนกวิญญานธาตุ ๔ ที่เกิดในรูปภูมิ ๑๕ โดยวัตถุรูป ๓ (1/43).....หน้า 65)

ตอบ จำแนกวิญญานธาตุ ๔ ที่เกิดในรูปภูมิ ๑๕ โดยวัตถุรูป ๓ ดังนี้  
 ๑. จักขุวิญญานธาตุ ๒ อาศัยจักขุวัตถุเกิด  
 ๒. โสตวิญญานธาตุ ๒ อาศัยโสตวัตถุเกิด  
 ๓. มโนธาตุ ๓ อาศัยหทัยวัตถุเกิด  
 ๔. มโนวิญญานธาตุ ๖๒ ได้แก่ โลภมูลจิต ๘ โมหมูลจิต ๒ สันตীরณจิต ๓  
 มโนทวารวชชนจิต ๑ หสิตุปปาทจิต ๑ มหากุศลจิต ๘ มหากริยาจิต ๘  
 รูปาวจรจิต ๑๕ รูปาวจรกุศลจิต ๔ รูปาวจรกริยาจิต ๔ โลกุตตรจิต ๘  
 เหล่านี้ อาศัยหทัยวัตถุเกิด

๖๙. จงจำแนกจิตที่อาศัยวัตถุรูปเกิดแน่นอน ๔๓ ดวงนั้น โดยวัตถุรูป ๖

ตอบ จำแนกจิต ๔๓ ดวง ที่อาศัยวัตถุรูปเกิดแน่นอน โดยวัตถุรูป ๖ ดังนี้ คือ  
 จักขุวิญญานจิต ๒ อาศัยจักขุวัตถุเกิด (2/44, 2/51).....หน้า 66)  
 โสตวิญญานจิต ๒ อาศัยโสตวัตถุเกิด  
 ฆานวิญญานจิต ๒ อาศัยฆานวัตถุเกิด  
 ชิวหาวิญญานจิต ๒ อาศัยชิวหาวัตถุเกิด  
 กายวิญญานจิต ๒ อาศัยกายวัตถุเกิด  
 โทสมูลจิต ๒ มโนธาตุ ๓ ตทาร์มมณจิต ๑๑ หสิตุปปาทจิต ๑ รูปาวจรจิต ๑๕  
 โสตาปัตติมรรคจิต ๑ รวม ๓๓ ดวงนี้ อาศัยหทัยวัตถุเกิด

๗๐. จิตที่อาศัยหทัยวัตถุเกิดโดยแน่นนอน และไม่แน่นนอน  
มีจำนวนเท่าไร คืออะไรบ้าง (2/55).....หน้า 66 - 67)

ตอบ จิตที่อาศัยหทัยวัตถุเกิดโดยแน่นนอน มี ๓๓ ดวง คือ  
โทสมูลจิต ๒ มโนธาตุ ๓ ตทารัมมณจิต ๑๑ หลิตุปปาหจิต ๑  
รูปาวจรจิต ๑๕ โสดาปัตติมรรคจิต ๑  
จิตที่อาศัยหทัยวัตถุเกิดโดยไม่แน่นนอน มี ๔๒ ดวง คือ  
โลภมูลจิต ๘ โมหมูลจิต ๒ มโนทวาราวชชนจิต ๑ มหากุศลจิต ๘ มหากริยาจิต ๘  
อรุณกุศลจิต ๔ อรูปกริยาจิต ๔ โลกุตตรจิต ๗ (เว้นโสดาปัตติมรรคจิต)

๗๑. ให้จำแนกเจตสิก ๕๒ โดยวัตถุรูป ๖  
และที่กล่าวว่า โทจตุกเจตสิก ๔ อัปป์มัญญาเจตสิก ๒ ต้องอาศัยวัตถุรูปเกิด  
โดยแน่นนอน เพราะเหตุใด (1/47).....เฉลยหน้า 114)

ตอบ จำแนกเจตสิก ๕๒ โดยวัตถุรูป ๖ นั้น มีดังนี้ คือ  
ในบรรดาเจตสิก ๕๒ ดวงนั้น  
สัพพจิตตตสธารณเจตสิก ๗ ดวง อาศัยวัตถุรูป ๖ เกิดก็ได้ ไม่อาศัยวัตถุรูป ๖ เกิดก็ได้  
เจตสิกที่เหลือ ๓๙ (เว้นโทจตุกเจตสิก ๔ อัปป์มัญญาเจตสิก ๒) อาศัยหทัยวัตถุรูปเกิดก็ได้  
ไม่อาศัยหทัยวัตถุรูปเกิดก็ได้  
โทจตุกเจตสิก ๔ อัปป์มัญญาเจตสิก ๒ อาศัยหทัยวัตถุรูปเกิด แน่นนอน  
และที่กล่าวว่า โทจตุกเจตสิก ๔ อัปป์มัญญาเจตสิก ๒ ต้องอาศัยหทัยวัตถุรูปเกิด  
โดยแน่นนอนนั้น เพราะเหตุว่า โทจตุกเจตสิก ๔ ดวงนี้ เกิดได้เฉพาะแต่ในกามภูมิอย่างเดียว  
ส่วนอัปป์มัญญาเจตสิก ๒ เกิดได้เฉพาะแต่ในปัญจโวการภูมิเท่านั้น

ตอบ พระอนุรุทธาจารย์ แสดงการจำแนกวัตรธรรม ๗๒ นั้น ออกเป็น ๔ หมวด คือ

๑. อกุศลสังคหะ การแสดงสงเคราะห์ธรรม ที่เป็นฝ่ายอกุศลโดยส่วนเดียว หมวดหนึ่ง
๒. มิสสกสังคหะ การแสดงสงเคราะห์ธรรม ที่เป็นกุศล อกุศล อพยากตะ ทั้ง ๓ ปันกัน หมวดหนึ่ง
๓. โภธิปักขียสังคหะ การแสดงสงเคราะห์ธรรม ที่เป็นฝ่ายมรรคญาณ หมวดหนึ่ง
๔. สัพพสังคหะ การแสดงสงเคราะห์จิต เจตสิก รูป นิพพาน ซึ่งเป็นวัตรธรรม ทั้งหมดรวมกัน หมวดหนึ่ง

๗๕. เพราะเหตุใด ปริจเฉทที่ ๗ จึงเรียกว่า สมุจยสังคหะ (1/56, 2/59, 2/60, 1/62)  
 และสมุจยสังคหะนี้ มีสังคหะอยู่ที่หมวด คืออะไรบ้าง (2/66).....หน้า 80)  
 แต่ละหมวดมีธรรมอยู่เท่าไร คืออะไรบ้าง (ให้บอกเฉพาะหัวข้อ)

ตอบ เพราะเหตุว่า ในปริจเฉทที่ ๗ นี้ พระอนุรุทธาจารย์แสดงการรวบรวมธรรม  
 ที่มีสภาพเข้ากันได้ จึงเรียกว่า สมุจยสังคหะ  
 และในสมุจยสังคหะนี้ มีสังคหะอยู่ ๔ หมวด คือ

๑. อกุศลสังคหะ การแสดงสงเคราะห์ธรรม ที่เป็นฝ่ายอกุศลโดยส่วนเดียว หมวดหนึ่ง
๒. มิสกสังคหะ การแสดงสงเคราะห์ธรรม ที่เป็นกุศล อกุศล อพยากตะ ทั้ง ๓  
 ปนกัน หมวดหนึ่ง
๓. โพรธิปักขิยสังคหะ การแสดงสงเคราะห์ธรรม ที่เป็นฝ่ายมรรคญาณ หมวดหนึ่ง
๔. สัพพสังคหะ การแสดงสงเคราะห์จิต เจตสิก รูป นิพพาน ซึ่งเป็นวัตถุธรรม  
 ทั้งหมดรวมกัน หมวดหนึ่ง

ในอกุศลสังคหะ มีธรรมอยู่ ๙ หมวด คือ ๑. อาสวะ ๒. โอฆะ ๓. โยคะ ๔. คันถะ  
 ๕. อุปาทาน ๖. นิวรณ์ ๗. อนุสัย ๘. สังโยชน์ ๙. กิเลส

ในมิสกสังคหะ มีธรรมอยู่ ๗ หมวด คือ ๑. เหตุ ๒. ฌานังคะ ๓. มัคคังคะ  
 ๔. อินทรีย์ ๕. พละ ๖. อธิบัติ ๗. อาหาร

ในโพรธิปักขิยสังคหะ มีธรรมอยู่ ๗ หมวด คือ ๑. สติปัฏฐาน ๒. สัมมปธาน  
 ๓. อิทธิบาท ๔. อินทรีย์ ๕. พละ ๖. โพชฌงค์ ๗. มัคคังคะ

ในสัพพสังคหะ มีธรรมอยู่ ๕ หมวด คือ ๑. ขันธ์ ๒. อุปาทานขันธ์ ๓. आयตนะ  
 ๔. ธาตุ ๕. สัจจะ

๗๖. ในวัตถุธรรม ๗๒ นั้น วัตถุธรรมที่แสดงไว้ในอกุศลสังคหะ มิสกสังคหะ  
 โพรธิปักขิยสังคหะ สัพพสังคหะ แต่ละหมวดมีจำนวนเท่าใด คืออะไรบ้าง

ตอบ ในวัตถุธรรม ๗๒ นั้น (1/56, 2/60, 1/66)

|                                        |                                                    |
|----------------------------------------|----------------------------------------------------|
| วัตถุธรรมที่แสดงไว้ในอกุศลสังคหะ       | มี ๑๔ คือ อกุศลเจตสิก ๑๔                           |
| วัตถุธรรมที่แสดงไว้ในมิสกสังคหะ        | มี ๓๖ คือ จิต ๑ เจตสิก ๒๖ รูป ๙                    |
| วัตถุธรรมที่แสดงไว้ในโพรธิปักขิยสังคหะ | มี ๑๔ คือ จิต ๑ เจตสิก ๑๓                          |
| วัตถุธรรมที่แสดงไว้ในสัพพสังคหะ        | มี ๗๒ คือ จิต ๑ เจตสิก ๕๒ นิพันนรูป ๑๘<br>นิพพาน ๑ |

## อกุศลสังคหะ

๗๗. ในอกุศลสังคหะ มีธรรมอยู่กี่หมวด คืออะไรบ้าง (2/56, 1/58, 2/58, 1/59)  
 เมื่อว่าโดยประเภทแล้ว มีเท่าไร (1/61, 2/62, 2/64, 2/65).....หน้า 82)

ตอบ ในอกุศลสังคหะ มีธรรมอยู่ ๙ หมวด คือ

๑. อาสวะ      ๒. โอะมะ      ๓. โยคะ      ๔. คันถะ      ๕. อุปาทาน  
 ๖. นีวรณะ      ๗. อนุสัย      ๘. สังโยชน์      ๙. กิเลส  
 ว่าโดยประเภทแล้วมี ๕๕ ประเภท

78. ธรรมที่เปรียบเหมือนโซ่เหล็ก คืออะไร มีเท่าไร คืออะไรบ้าง  
 จงแสดงพร้อมทั้งความหมาย และองค์ธรรม (2/66)

ตอบ ธรรมที่เปรียบเหมือนโซ่เหล็ก คือ คันถะ มี ๔ คือ.....(ดูคำตอบข้อ ๗๘)

๗๘. จงแสดงคันถะ ๔ พร้อมทั้งความหมายและองค์ธรรม (2/61, 2/64, 2/65)

ตอบ แสดงคันถะ ๔ พร้อมทั้งความหมายและองค์ธรรม (.....หน้า 83)

๑. อภิชฌาภายคันถะ      ธรรมชาติที่เกี่ยวคล้องนามกาย รูปกายไว้ โดยอาการผูกพันอยู่-  
 ในกามคุณอารมณ์ องค์ธรรมได้แก่ โลภเจตสิก ที่ในโลภมูลจิต ๘
๒. พยาปาทภายคันถะ      ธรรมชาติที่เกี่ยวคล้องนามกาย รูปกายไว้ โดยอาการโกรธ  
 องค์ธรรมได้แก่ โทสเจตสิก ที่ในโทสมูลจิต ๒
๓. สีสัปปตปราคภายคันถะ      ธรรมชาติที่เกี่ยวคล้องนามกาย รูปกายไว้ โดยอาการยึดถือ  
 ในการปฏิบัติที่ผิด  
 องค์ธรรมได้แก่ ทิฏฐิเจตสิก ที่ในทิฏฐิตตสัมปยุตตจิต ๔
๔. อิทังสัจจาภินิเวสภายคันถะ      ธรรมชาติที่เกี่ยวคล้องนามกาย รูปกายไว้ โดยอาการยึดมั่น  
 ในความเห็นผิดของตนว่าถูก ความเห็นของคนอื่นว่าผิด  
 องค์ธรรมได้แก่ ทิฏฐิเจตสิก ที่ในทิฏฐิตตสัมปยุตตจิต ๔

๗๙. อกุศลธรรมที่เป็นอาสวะ โอะมะ โยคะ คันถะ อุปาทาน นีวรณะ อนุสัย  
 สังโยชน์ กิเลส ทั้ง ๙ เหล่านี้ได้แก่อะไร อกุศลธรรมที่เป็นไม่ได้ทั้ง ๙ เหล่านี้  
 ได้แก่อะไร (2/45, 1/66).....เฉลยหน้า 130)

ตอบ อกุศลธรรมที่เป็นอาสวะ โอะมะ โยคะ คันถะ อุปาทาน นีวรณะ อนุสัย  
 สังโยชน์ กิเลส ทั้ง ๙ เหล่านี้ได้แก่ โลภเจตสิก  
 อกุศลธรรมที่เป็นไม่ได้ทั้ง ๙ เหล่านี้ ได้แก่ อกุศลจิต ๑๒ อัญญสมานเจตสิก ๑๓  
 ที่ประกอบกับอกุศลจิต

(80) จงแสดงอุปาทาน ๔ พร้อมทั้งความหมายและองค์ธรรม (2/43)

๘๐. ความยึดมั่นในอารมณ์ เรียกว่าอะไร มีกี่อย่าง คืออะไรบ้าง

ให้แสดงมาพร้อมทั้งความหมายและองค์ธรรม (1/60).....หน้า 84)

ตอบ ความยึดมั่นในอารมณ์ เรียกว่า อุปาทาน มี ๔ คือ

๑. กามอุปาทาน ธรรมชาติที่เป็นเครื่องยึดมั่นในกามคุณอารมณ์  
องค์ธรรมได้แก่ โลภเจตสิก ที่ในโลภมุลจิต ๘
๒. ทิฏฐุปาทาน ธรรมชาติที่เป็นเครื่องยึดมั่นในความเห็นผิด  
ที่นอกจากสัลลพตปรามาสทิฏฐิ และอัตตวาททิฏฐิ  
องค์ธรรมได้แก่ ทิฏฐิเจตสิก ที่ในทิฏฐิคตสัมปยุตตจิต ๔
๓. สัลลพตูปาทาน ธรรมชาติที่เป็นเครื่องยึดมั่นในการปฏิบัติผิด  
องค์ธรรมได้แก่ ทิฏฐิเจตสิก ที่ในทิฏฐิคตสัมปยุตตจิต ๔
๔. อัตตวาทูปาทาน ธรรมชาติที่เป็นเครื่องยึดมั่นในรูปนามขั้น ๕ ว่าเป็นตัวเป็นตน  
องค์ธรรมได้แก่ ทิฏฐิเจตสิก ที่ในทิฏฐิคตสัมปยุตตจิต ๔

๘๑. ให้แปลพร้อมแสดงองค์ธรรมของบทดังต่อไปนี้ (2/56, 1/59, 1/61, 2/62)

- |              |                  |                 |
|--------------|------------------|-----------------|
| ก. กามาสวะ   | ข. ภโวฆะ         | (.....หน้า 82)  |
| ค. ทิฏฐิโยคะ | ง. อัตตวาทูปาทาน | จ. อวิชชานีวรณะ |

ตอบ

- |                  |                                                                                                                                   |
|------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| ก. กามาสวะ       | ธรรมชาติที่เป็นเครื่องไหลอยู่ในกามคุณอารมณ์<br>องค์ธรรมได้แก่ โลภเจตสิก ที่ในโลภมุลจิต ๘                                          |
| ข. ภโวฆะ         | ธรรมชาติที่เป็นเครื่องทำให้สัตว์จมอยู่ในรูปภพ อรูปภพ<br>หรือ รูปฉาน อรูปฉาน<br>องค์ธรรมได้แก่ โลภเจตสิก ที่ในทิฏฐิคตวิปปยุตตจิต ๔ |
| ค. ทิฏฐิโยคะ     | ธรรมชาติที่เป็นเครื่องประกอบสัตว์ให้ติดอยู่ในความเห็นผิด<br>องค์ธรรมได้แก่ ทิฏฐิเจตสิก ที่ในทิฏฐิคตสัมปยุตตจิต ๔                  |
| ง. อัตตวาทูปาทาน | ธรรมชาติที่เป็นเครื่องยึดมั่นในรูป นาม ขั้น ๕ ว่าเป็นตัว เป็นตน<br>องค์ธรรมได้แก่ ทิฏฐิเจตสิก ที่ในทิฏฐิคตสัมปยุตตจิต ๔           |
| จ. อวิชชานีวรณะ  | ธรรมชาติที่เป็นเครื่องกั้นความดี คือความหลง ความโง่ ที่ไม่รู้<br>ตามความเป็นจริง องค์ธรรมได้แก่ โมหเจตสิก ที่ในอกุศลจิต ๑๒        |

๘๒. กิเลสมีจำนวนเท่าใด คืออะไรบ้าง ให้แสดงมาเฉพาะชื่อ

ตอบ กิเลส มีจำนวน ๑๐ คือ (2/57, 2/59, 1/62, 2/63, 1/65).....หน้า 89)

- |                |                   |             |                 |
|----------------|-------------------|-------------|-----------------|
| ๑. โลภกิเลส    | ๒. โทสากิเลส      | ๓. โมหกิเลส | ๔. มานกิเลส     |
| ๕. ทิฏฐิกิเลส  | ๖. วิจิกิจฉากิเลส | ๗. ถีนกิเลส | ๘. อุทธัจจกิเลส |
| ๙. อหิริกกิเลส | ๑๐. อโนตตปกิเลส   |             |                 |

๘๓. จงแสดงความแตกต่างระหว่าง อภิชฌาและพยาบาท ที่เป็นมโนทุจริต  
กับ อภิชฌาและพยาบาท ที่เป็นคณตะ (1/56).....หน้า 96)

ตอบ ความแตกต่างระหว่าง .....

อภิชฌาและพยาบาท ที่เป็นมโนทุจริต กับ อภิชฌาและพยาบาท ที่เป็นคณตะ  
อภิชฌาที่เป็นมโนทุจริตนั้น เป็นโลภะอย่างหยาบ มีสภาพอยากได้ทรัพย์สินสมบัติของผู้อื่น  
มาเป็นของๆ ตน โดยไม่ชอบธรรม

ส่วน อภิชฌากายคณตะนั้น เป็นได้ทั้งโลภะอย่างหยาบและอย่างละเอียดทั้งหมด  
ที่เกี่ยวกับความอยากได้ ความพอใจในทรัพย์สินสมบัติของผู้อื่น หรือของตนเอง  
โดยชอบธรรมก็ตาม ไม่ชอบธรรมก็ตาม จัดเป็นอภิชฌากายคณตะ ทั้งสิ้น

พยาบาทที่เป็นมโนทุจริตนั้น ได้แก่ โทสะอย่างหยาบ ที่เกี่ยวกับความปองร้ายผู้อื่น  
โดยนึกคิดให้เขามีความลำบากเสียหายต่างๆ หรือ นึกแข่งให้ผู้ที่ตนไม่ชอบนั้นให้ถึงตาย  
ส่วน พยาบาทกายคณตะนั้น ได้แก่ โทสะอย่างหยาบก็ตาม อย่างละเอียดก็ตาม  
คือ ความไม่พอใจ ไม่พอใจ โกรธ กลัว กลุ้มใจ เสียใจ ไปจนถึงการทำปาณาติบาต  
ผรุสวาจา เหล่านี้ จัดเป็นพยาบาทกายคณตะ ทั้งสิ้น

๘๔. ให้ยกอุปมาเปรียบเทียบระหว่างกิเลสทั้ง ๓ มีอนุสัยกิเลสเป็นต้น

และ ให้แสดงกุศลที่ประหาณกิเลสทั้ง ๓ เหล่านั้น มาโดยเฉพาะๆ ว่า

กุศลชนิดไหน ประหาณกิเลสชนิดใด (1/57, 2/59, 2/60, 1/66).....หน้า 99)

ตอบ แสงยกอุปมาเปรียบเทียบระหว่างกิเลสทั้ง ๓ มีอนุสัยกิเลสเป็นต้นนั้นมีดังนี้ คือ  
อนุสัยกิเลส ปริยฐานกิเลส วิตีกกมกิเลสทั้ง ๓ อย่างนี้ เปรียบเหมือนกับไม้ขีดไฟ  
อนุสัยกิเลส เปรียบเหมือนไฟที่อยู่ในหัวไม้ขีด

อารมณ์ต่างๆ ที่มากระทบทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ เปรียบเหมือนเอาก้านไม้ขีดไฟ  
ขีดที่ข้างกล่อง เมื่อไฟปรากฏขึ้น ไฟนี้เปรียบเหมือนกับปริยฐานกิเลส  
และเมื่อเอาไฟที่ปรากฏขึ้นนี้ ไปจุดเข้ากับวัตถุสิ่งหนึ่งสิ่งใดแล้ว ไฟที่ลุกติดวัตถุนั้นๆ  
เปรียบเหมือนกับวิตีกกมกิเลส ดังนี้

และกุศลที่สามารถประหาณกิเลสทั้ง ๓ เหล่านี้ได้โดยเฉพาะๆ นั้น คือ

- |             |              |                 |
|-------------|--------------|-----------------|
| ศีลกุศล     | สามารถประหาณ | วิตีกกมกิเลสได้ |
| สมาธิกุศล   | สามารถประหาณ | ปริยฐานกิเลสได้ |
| ปัญญาในมรรค | สามารถประหาณ | อนุสัยกิเลสได้  |

๘๕. เหตุใดความพอใจ ความโกรธ ความถือตัวเป็นต้นเหล่านี้ จึงชื่อว่าสังโยชน์ได้  
ให้อธิบาย และยกฉกฉดะขึ้นแสดงด้วย (2/49).....หน้า 99)

ตอบ การที่ความพอใจ ความโกรธ ความถือตัวเป็นต้นเหล่านี้ ชื่อว่าสังโยชน์ได้นั้น  
เพราะความพอใจ ความโกรธ ความถือตัวเป็นต้นเหล่านี้ ย่อมผูกสัตว์ทั้งหลายไว้  
ไม่ให้พ้นจากวิภวาทะทุกข์  
อธิบายว่า ตามธรรมดาของปุถุชนทั้งหลายนั้น ย่อมมีธรรมชาติชนิดหนึ่ง  
ที่เปรียบเหมือนเชือกเส้นใหญ่ ๑๐ เส้นด้วยกัน ซึ่งทำการผูกมัดสัตว์ทั้งหลายไว้  
ไม่ให้หลุดพ้นไปจากกองทุกข์ได้  
เชือก ๑๐ เส้นเหล่านี้ ถ้าหากว่าเส้นหนึ่งเส้นใดมีอาการตึงขึ้นแล้ว สังโยชน์เส้นนั้น  
ก็จะนำสัตว์นั้นให้ไปเกิดในภูมิที่เกี่ยวกับสังโยชน์นั้นๆ โดยอาศัยกรรมที่สัตว์นั้นกระทำให้  
ดังมีฉกฉดะแสดงว่า สโยเชนติ พนฺธนํตีติ = สโยชนานิ  
ธรรมเหล่านี้ ย่อมผูกมัดสัตว์ทั้งหลายไว้ ฉะนั้น ธรรมเหล่านั้น ชื่อว่า สังโยชน์

๘๖. ให้แสดงการนับกิเลสโดยพิสดาร ๑,๕๐๐ มาดู (2/59, 1/62, 2/63, 1/65)

ตอบ แสดงการนับกิเลสโดยพิสดาร ๑,๕๐๐ (.....หน้า 103)  
อารมณ์ที่เป็นเหตุให้กิเลส ๑๐ เกิดขึ้นได้นั้น มี ๑๕๐ คือ  
นามเตปัญญายสะ คือ นามธรรม ๕๓ นิพผันนรูป ๑๘ ลักษณะรูป ๔ รวมเป็น ๗๕  
ในอัมมัตตสันดาน คือ ภายในตัวเรา มี ๗๕  
ในพหิตรสันดาน คือ สิ่งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิตที่อยู่ภายนอกตัวเรา มี ๗๕ รวมเป็น ๑๕๐  
อารมณ์ ๑๕๐ คูณด้วยกิเลส ๑๐ คงเป็นกิเลส ๑,๕๐๐

๘๗. ให้แสดงอกุศลธรรมดังต่อไปนี้ (2/45).....เฉลยหน้า 129)

ธรรมที่เป็นนิรวรณได้ แต่เป็นสังโยชน์ไม่ได้  
ธรรมที่เป็นสังโยชน์ได้ แต่เป็นนิรวรณไม่ได้  
ธรรมที่เป็นนิรวรณและสังโยชน์ได้ทั้ง ๒  
ธรรมที่เป็นนิรวรณและสังโยชน์ไม่ได้ทั้ง ๒

ตอบ แสดงอกุศลธรรมดังต่อไปนี้  
ธรรมที่เป็นนิรวรณได้ แต่เป็นสังโยชน์ไม่ได้ ได้แก่ ถีนมิทธะ กุกกุจจะ  
ธรรมที่เป็นสังโยชน์ได้ แต่เป็นนิรวรณไม่ได้ ได้แก่ มานะ ทิฏฐิ อิสสา มัจฉริยะ  
ธรรมที่เป็นนิรวรณและสังโยชน์ได้ทั้ง ๒ ได้แก่ โลภะ โทสะ โมหะ อุทธัจจะ วิจิกิฉา  
ธรรมที่เป็นนิรวรณและสังโยชน์ไม่ได้ทั้ง ๒ ได้แก่ อกุศลจิต ๑๒ เจตสิก ๑๕ (เวณองค์ธรรม ๑๒)

## มิสกสังคหะ

๘๘. ในมิสกสังคหะนั้น มีธรรมอยู่ที่หมวด คืออะไรบ้าง

เมื่อว่าโดยประเภทแล้ว มีจำนวนเท่าไร (2/54, 1/61).....หน้า 104)

ตอบ ในมิสกสังคหะนั้น มีธรรมอยู่ ๗ หมวด คือ

- |            |            |                                        |             |        |
|------------|------------|----------------------------------------|-------------|--------|
| ๑. เหตุ    | ๒. ฌานังคะ | ๓. มัคคังคะ                            | ๔. อินทรีย์ | ๕. พละ |
| ๖. อธิบัติ | ๗. อาหาร   | เมื่อว่าโดยประเภทแล้วมีจำนวน ๖๔ ประเภท |             |        |

๘๙. จงแสดงความหมายพร้อมองค์ธรรม ของอินทรีย์ต่อไปนี้

- |                                                    |                |                    |
|----------------------------------------------------|----------------|--------------------|
| ๑. อัญญาตัญญูสามิตินทรีย์                          | ๒. อัญญินทรีย์ | ๓. อัญญาตาวินทรีย์ |
| (1/58, 1/59, 1/60, 2/62, 2/63, 2/66).....หน้า 109) |                |                    |

ตอบ แสดงความหมายพร้อมองค์ธรรม ของ

๑. อัญญาตัญญูสามิตินทรีย์ ธรรมชาติที่เป็นผู้ปกครองในการรู้แจ้งอริยสัจจ ๔ ที่ตนไม่เคยรู้  
องค์ธรรมได้แก่ ปัญญาเจตสิก ที่ในโสตาปัตติมรรคจิต ๑
๒. อัญญินทรีย์ ธรรมชาติที่เป็นผู้ปกครองในการรู้แจ้งอริยสัจจ ๔ ที่ตนเคยรู้  
องค์ธรรมได้แก่ ปัญญาเจตสิก ที่ในมรรคจิตเบื้องบน ๓ และผลจิตเบื้องต่ำ ๓
๓. อัญญาตาวินทรีย์ ธรรมชาติที่เป็นผู้ปกครองในการรู้แจ้งอริยสัจจ ๔ สิ้นสุดแล้ว  
องค์ธรรมได้แก่ ปัญญาเจตสิก ที่ในอรหัตตผลจิต ๑

๙๐. ให้แสดงอธิบัติ ๔ พร้อมทั้งความหมายและองค์ธรรม

(2/59, 1/61, 1/62, 1/65, 2/65, 1/66).....หน้า 110)

ตอบ แสดงอธิบัติ ๔ พร้อมทั้งความหมายและองค์ธรรม ดังนี้

๑. ฉันทาธิบัติ ธรรมชาติที่เป็นใหญ่ในความพอใจ  
องค์ธรรมได้แก่ ฉันทเจตสิก ที่ในทวิเหตุกขวนะ ๑๘ ติเหตุกขวนะ ๓๔ หรือ ๖๖
๒. วิริยาธิบัติ ธรรมชาติที่เป็นใหญ่ในความเพียร  
องค์ธรรมได้แก่ วิริยเจตสิก ที่ในทวิเหตุกขวนะ ๑๘ ติเหตุกขวนะ ๓๔ หรือ ๖๖
๓. จิตตาธิบัติ ธรรมชาติที่เป็นใหญ่ในการรับอารมณ์  
องค์ธรรมได้แก่ ทวิเหตุกขวนะ และ ติเหตุกขวนะ ๕๒ หรือ ๘๔
๔. วิมังสาธิบัติ ธรรมชาติที่เป็นใหญ่ในการรู้แจ้งตามความเป็นจริง  
องค์ธรรมได้แก่ ปัญญาเจตสิก ที่ในติเหตุกขวนะ ๓๔ หรือ ๖๖

๙๑. ให้แสดงอาหาร ๔ พร้อมทั้งความหมายและองค์ธรรม (1/54, 1/62, 1/66)

ตอบ แสดงอาหาร ๔ พร้อมทั้งความหมายและองค์ธรรม (หน้า 111)

๑. กพพิการอาหาร ธรรมชาติที่เป็นผู้นำให้อาหารชรูปเกิด  
องค์ธรรมได้แก่ โอชาที่อยู่ในอาหารต่างๆ
๒. ผัสสาหาร ธรรมชาติที่เป็นผู้นำให้เวทนาเกิด  
องค์ธรรมได้แก่ ผัสสเจตสิกที่ในจิตทั้งหมด
๓. มโนสญฺเจตนาหาร ธรรมชาติที่เป็นผู้นำให้วิปากวิญญาณ มีปฏิสนธิจิตเป็นต้นเกิด  
องค์ธรรมได้แก่ เจตนาเจตสิกที่ในจิตทั้งหมด
๔. วิญญาณาหาร ธรรมชาติที่เป็นผู้นำให้เจตสิกและกัมมชรูปเกิด  
องค์ธรรมได้แก่ จิตทั้งหมด

๙๒. ให้แปลคาถาที่แสดงองค์ธรรมในมิสกสังคหะทั้ง ๗ หมวด มาดู  
(2/55, 2/58, 1/59, 2/61, 2/63).....หน้า 112)

ตอบ แปลคาถาที่แสดงองค์ธรรมในมิสกสังคหะทั้ง ๗ หมวด ดังนี้

|          |                               |                |
|----------|-------------------------------|----------------|
| เหตุ     | เมื่อว่าโดยองค์ธรรมปรมาตมแล้ว | มี ๖           |
| ฌานังคะ  | เมื่อว่าโดยองค์ธรรมปรมาตมแล้ว | มี ๕           |
| มัคคังคะ | เมื่อว่าโดยองค์ธรรมปรมาตมแล้ว | มี ๙           |
| อินทริย์ | เมื่อว่าโดยองค์ธรรมปรมาตมแล้ว | มี ๑๖          |
| พละ      | เมื่อว่าโดยองค์ธรรมปรมาตมแล้ว | มี ๙           |
| อริบตี   | เมื่อว่าโดยองค์ธรรมปรมาตมแล้ว | มี ๔           |
| อาหาร    | เมื่อว่าโดยองค์ธรรมปรมาตมแล้ว | มี ๔ เหมือนกัน |

นักศึกษาทั้งหลายพึงทราบ การแสดงมิสกสังคหะ ที่มีกุศลเป็นต้นปะปนกัน  
โดยมี ๗ หมวดดังนี้

๙๓. ให้จำแนกอินทริย์ ๒๒ โดยจิต เจตสิก รูป  
(1/58, 1/60, 2/62, 2/65).....เฉลยหน้า 131)

ตอบ จำแนกอินทริย์ ๒๒ โดยจิต เจตสิก รูป นั้น มีดังนี้คือ  
ในอินทริย์ ๒๒ นั้น

|                          |              |                   |                |               |                                     |
|--------------------------|--------------|-------------------|----------------|---------------|-------------------------------------|
| จักขุนทริย์              | โสตินทริย์   | ฆานินทริย์        | ชีวหินทริย์    | กายินทริย์    | (ปสาทรูป 5)                         |
| อิตถินทริย์              | ปุริสินทริย์ | รวม ๗ อินทริย์นี้ | เป็นรูป        |               | (ภาวรูป 2)                          |
| ชีวิตินทริย์             | เป็นรูป      | และเจตสิก.....    | มโนทริย์       | เป็นจิต       |                                     |
| สุขินทริย์               | ทุกขินทริย์  | โสมนัสสินทริย์    | โทมนัสสินทริย์ | อุเปกขินทริย์ | (เวทนา 5)                           |
| ลัทธินทริย์              | วิริยินทริย์ | สตินทริย์         | สมาธินทริย์    | ปัญญาณทริย์   | (อินทริย์ 5)                        |
| อนัญญาตัญญูสสามิตินทริย์ | อัญญินทริย์  | อัญญาตาวิณทริย์   |                |               | (โลกุตตรอินทริย์ 3)                 |
| รวม ๑๓ อินทริย์นี้       | เป็นเจตสิก   |                   |                |               | (ในวงเล็บเป็นหลักการจำ ไม่ใช่คำตอบ) |

๙๔. จงจำแนกพระธรรม ๙ โดยโสภณะและอโสภณะ มาดู (2/57, 2/59, 1/65)

ตอบ จำแนกพระธรรม ๙ โดยโสภณะและอโสภณะนั้น มีดังนี้ (เฉลยหน้า 131)

สัทธาพละ สติพละ ปัญญาพละ หิริพละ โอตตปปพละ รวม ๕ เป็นโสภณะ

อหิริกพละ อโนตตปปพละ รวม ๒ เป็นอโสภณะ

วิริยพละ สมาธิพละ รวม ๒ เป็นทั้งโสภณะและอโสภณะ

๙๕. จงจำแนกพระธรรม ๙ โดยโสภณะและอโสภณะ (1/50, 1/52, 2/53, 1/54)

พร้อมด้วยแสดงความหมายของพละนั้น ๆ ด้วย (2/53).....เฉลยหน้า 131)

ตอบ จำแนกพระธรรม ๙ โดยโสภณะและอโสภณะนั้น มีดังนี้

สัทธาพละ สติพละ ปัญญาพละ หิริพละ โอตตปปพละ รวม ๕ เป็นโสภณะ

อหิริกพละ อโนตตปปพละ รวม ๒ เป็นอโสภณะ

วิริยพละ สมาธิพละ รวม ๒ เป็นทั้งโสภณะและอโสภณะ

แสดงความหมายของพระธรรม ๙ ดังนี้

๑. สัทธาพละ หมายความว่า ธรรมชาติที่ไม่หวั่นไหว ในความเชื่อต่อสิ่งที่ควรเชื่อ

๒. วิริยพละ หมายความว่า ธรรมชาติที่ไม่หวั่นไหว ในความเพียร

๓. สติพละ หมายความว่า ธรรมชาติที่ไม่หวั่นไหว ในการระลึกชอบ

๔. สมาธิพละ หมายความว่า ธรรมชาติที่ไม่หวั่นไหว ในการตั้งมั่นในอารมณ์อันเดียว

๕. ปัญญาพละ หมายความว่า ธรรมชาติที่ไม่หวั่นไหว ในการรู้ตามความเป็นจริง

๖. หิริพละ หมายความว่า ธรรมชาติที่ไม่หวั่นไหว ในความละอายต่อทุจริต

๗. โอตตปปพละ หมายความว่า ธรรมชาติที่ไม่หวั่นไหว ในความสะดุ้งกลัวต่อทุจริต

๘. อหิริกพละ หมายความว่า ธรรมชาติที่ไม่หวั่นไหว ในความไม่ละอายต่อทุจริต

๙. อโนตตปปพละ หมายความว่า ธรรมชาติที่ไม่หวั่นไหว ในความไม่สะดุ้งกลัวต่อทุจริต

๙๖. มัคคังคะที่ในมิสสกสังคหะ กับ มัคคังคะที่ในโพธิปักขิยสังคหะนั้น

ต่างกันหรือเหมือนกัน ถ้าเห็นว่าเหมือนกันก็แล้วไป ถ้าต่างกันต่างที่ตรงไหน

และธรรมส่วนนั้นเป็นกุศล หรือ อกุศล ให้อธิบาย (2/43, 2/49, 2/51)

ตอบ ต่างกัน มัคคังคะที่ในมิสสกสังคหะนั้น เป็นเหตุให้ถึงสุคติภูมิ ทุกคติภูมิ และพระนิพพาน

เป็นได้ทั้งกุศลและอกุศล กล่าวคือตั้งแต่ข้อที่ ๑ - ๘ เป็นเหตุให้ถึงสุคติภูมิและพระนิพพาน

เป็นกุศล ส่วนข้อที่ ๙ - ๑๒ เป็นเหตุให้ถึงทุกคติภูมิ เป็นอกุศล

ส่วนมัคคังคะที่ในโพธิปักขิยสังคหะนั้น เป็นองค์ตรัสรู้มุ่งตรงต่อมรรค ผล นิพพานโดยตรง

และเป็นกุศลโดยส่วนเดียว

๙๗. คำว่า ฌาน หมายความว่าอย่างไร และธรรมที่เป็นปฏิปักษ์ต่อองค์ฌานนั้น  
คืออะไร ให้แสดงมาโดยเฉพาะๆ (1/59, 2/63, 2/64, 2/66).....หน้า 134)

ตอบ คำว่า ฌาน หมายความว่า การเข้าไปเพ่งอารมณ์ มีกสิณเป็นต้น  
หรือ เภาธรรมที่เป็นปฏิปักษ์ต่อกัน ฉะนั้นจึงชื่อว่า ฌาน  
และ ธรรมที่เป็นปฏิปักษ์ต่อองค์ฌานนั้น คือ

|                                     |                 |                             |
|-------------------------------------|-----------------|-----------------------------|
| ถิ่นมิตินิรวรณ                      | เป็นปฏิปักษ์กับ | วิตก                        |
| วิจิกิจฉานนิรวรณ                    | เป็นปฏิปักษ์กับ | วิจารณ์                     |
| พยาปาตนิรวรณ                        | เป็นปฏิปักษ์กับ | ปีติ                        |
| กามฉันทนิรวรณ                       | เป็นปฏิปักษ์กับ | เอกัคคตา                    |
| อุทระจกุกกัจฉนิรวรณ และ โทมนัสเวทนา |                 |                             |
|                                     | เป็นปฏิปักษ์กับ | โสมนัสเวทนา และอุเบกขาเวทนา |
| ปีติและโสมนัสเวทนา                  | เป็นปฏิปักษ์กับ | โทมนัสเวทนา                 |

๙๘. จงอธิบายองค์ธรรมทั้ง ๙ มีปัญญาเป็นต้น ที่ได้ชื่อว่ามรรค  
และพระพุทธรองค์ทรงแสดงหนทางที่นอกจากองค์มรรค ๑๒ มีกี่อย่าง  
คืออะไรบ้าง ว่าโดยองค์ธรรมได้แก่อะไร (1/43, 1/47).....เฉลยหน้า 134)

ตอบ องค์ธรรม ๙ มีปัญญาเป็นต้น ที่ได้ชื่อว่ามรรคนั้น เพราะธรรมดาสัตว์ทั้งหลาย  
ที่เวียนว่ายตายเกิดอยู่ใน ๓๑ ภูมิ และผู้ที่เข้าถึงนิพพานได้นั้น ย่อมต้องอาศัย  
มีเหตุมีหนทางที่ช่วยส่งเสริมให้ถึง ธรรมที่เป็นเหตุและเป็นหนทางให้เข้าถึงภูมิต่างๆ  
และนิพพานนั้น ก็ได้แก่ องค์มรรค ๑๒ มีสัมมาทิฐิเป็นต้นนั่นเอง  
และพระพุทธรองค์ทรงแสดงหนทางที่นอกจากองค์มรรค ๑๒ มีอยู่ ๔ อย่าง คือ  
มิจฉาวาจา มิจฉากัมมันตะ มิจฉาอาชีวะ มิจฉาสติ, เมื่อว่าโดยองค์ธรรมแล้ว  
มิจฉาวาจา ได้แก่ อกุศลจิตตูปบาท ที่เกี่ยวข้องกับวจีทุจริต  
มิจฉากัมมันตะ ได้แก่ อกุศลจิตตูปบาท ที่เกี่ยวข้องกับกายทุจริต  
มิจฉาอาชีวะ ได้แก่ อกุศลจิตตูปบาท ที่เกี่ยวกับการเลี้ยงชีพในทางที่ผิด  
มิจฉาสติ ได้แก่ อกุศลจิตตูปบาท ที่มีสัญญาเป็นประธาน ในการระลึกถึง  
สิ่งที่ไม่ดีต่างๆ นั่นเอง

๙๙. ท่านกล่าวว่า ธรรมใดย่อมนำมาซึ่งผลของตน ธรรมนั้นชื่อว่า อาหาร  
 อยากทราบถึงคำที่ว่า “นำมา” นั้น นำมาอย่างไร ให้อธิบาย (2/47)

ตอบ คำว่า “นำมา” ในที่นี้นั้น หมายความว่า ทำให้ผลเกิดขึ้น และช่วยอุดหนุนให้ตั้งอยู่ได้  
 เจริญขึ้นได้ เหมือนดังที่กล่าวกันทั่วๆ ไปว่า การงานสิ่งนี้ตั้งขึ้นได้ เจริญขึ้นได้ ก็โดยอาศัย  
 ผู้จัดการเป็นผู้นำ ถ้าขาดผู้จัดการเสียแล้ว กิจการนั้นๆ ก็ตั้งอยู่และเจริญขึ้นไม่ได้  
 ข้อนี้นั้นใด ความเป็นอยู่ของสัตว์ทั้งหลายก็เช่นเดียวกัน (หน้า 120 เฉลยหน้า 136)

๑๐๐. จงแสดงถึงการนำมาของอาหารทั้ง ๔ โดยเฉพาะๆ  
 ไม่ต้องยกหลักฐานบาลีขึ้นแสดง (2/58, 1/59, 2/61, 2/63) .....หน้า 121)

ตอบ การนำมาของอาหารทั้ง ๔ โดยเฉพาะๆ นั้น มีดังนี้ คือ

๑. กพพิการาหาร      นำมาซึ่งอาหารชสุทฐัญญูกกลาป ให้เกิดในสันดานของสัตว์ทั้งหลาย
๒. ผัสสาหาร          นำมาซึ่งเวทนา คือการเสวยอารมณ์เป็นสุขบ้าง เป็นทุกข์บ้าง เฉยๆ บ้าง
๓. มโนสัญญาเจตนาหาร      นำมาซึ่งปฏิสนธิวิญญาณ คือการเกิดเป็นมนุษย์ เทวดา พรหม อายสสัตว์  
 และ ปวตติวิญญาณ คือ การเห็น การได้ยิน เป็นต้น
๔. วิญญาณาหาร      นำมาซึ่งเจตสิกและกัมมชรูป

## โพธิปักขิยสังคหะ

๑๐๑. ในโพธิปักขิยสังคหะ มีธรรมอยู่ที่หมวด คืออะไรบ้าง

เมื่อว่าโดยประเภทแล้วมีเท่าไร (2/56, 2/58, 2/62, 2/64).....หน้า 123)

ตอบ ในโพธิปักขิยสังคหะ มีธรรมอยู่ ๗ หมวด คือ

- |              |              |             |             |
|--------------|--------------|-------------|-------------|
| ๑. สติปัฏฐาน | ๒. สัมมปปธาน | ๓. อิทธิบาท | ๔. อินทรีย์ |
| ๕. พละ       | ๖. โพชฌงค์   | ๗. มัคคังคะ |             |

เมื่อว่าโดยประเภทแล้ว มี ๓๗ ประเภท

๑๐๒. ในโพธิปักขิยสังคหะทั้ง ๗ หมวดนั้น เมื่อว่าโดยองค์ธรรมปรমัตถ์แล้ว

มีเท่าใด คืออะไรบ้าง (1/47).....หน้า 123)

ตอบ ในโพธิปักขิยสังคหะทั้ง ๗ หมวดนั้น เมื่อว่าโดยองค์ธรรมปรมัตถ์แล้ว มี ๑๔ คือ

- |                   |                 |                   |              |               |
|-------------------|-----------------|-------------------|--------------|---------------|
| ๑. ฉันทะ          | ๒. จิต          | ๓. ตัตตรมัชฌัตตตา | ๔. สัทธา     | ๕. ปัสสัทธิ   |
| ๖. ปิฎิ           | ๗. ปัญญา        | ๘. วิตก           | ๙. วิริยะ    | ๑๐. สัมมาวาจา |
| ๑๑. สัมมากัมมันตะ | ๑๒. สัมมาอาชีวะ | ๑๓. สติ           | ๑๔. เอกัคคตา |               |

๑๐๓. ให้แสดงสัมมปปธาน ๔ พร้อมทั้งความหมายและองค์ธรรม

(2/58, 2/64, 1/66)

ตอบ แสดงสัมมปปธาน ๔ พร้อมทั้งความหมายและองค์ธรรม

(หน้า 124)

๑. อุปปนฺหานํ ปาปกาณํ ปหานาย วายาโม  
ความพยายามเพื่อละอกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว  
องค์ธรรมได้แก่ วิริยเจตสิก ที่ในกุศลจิต ๒๑
๒. อนุปฺปนฺหานํ ปาปกาณํ อนุปฺปาทาย วายาโม  
ความพยายามเพื่อให้อกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดขึ้น ไม่ให้เกิดขึ้น  
องค์ธรรมได้แก่ วิริยเจตสิก ที่ในกุศลจิต ๒๑
๓. อนุปฺปนฺหานํ กุสลานํ อุปฺปาทาย วายาโม  
ความพยายามเพื่อให้กุศลธรรมที่ยังไม่เกิดขึ้น ให้เกิดขึ้น  
องค์ธรรมได้แก่ วิริยเจตสิก ที่ในกุศลจิต ๒๑
๔. อุปปนฺหานํ กุสลานํ ภิชฺโชภาวาย วายาโม  
ความพยายามเพื่อให้กุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว ให้เจริญยิ่งๆ ขึ้นไป  
องค์ธรรมได้แก่ วิริยเจตสิก ที่ในกุศลจิต ๒๑

(หมายเหตุ ปี 1/66 ไม่แสดงองค์ธรรม)

(104) อธิธิบาท มีเท่าไร ? คืออะไรบ้าง จงแสดงพร้อมทั้งความหมายและองค์ธรรม ?

๑๐๔. ให้แสดงอธิธิบาท ๔ พร้อมทั้งความหมายและองค์ธรรม (1/47, 2/65).....หน้า 124)

ตอบ แสดงอธิธิบาท ๔ พร้อมทั้งความหมายและองค์ธรรม ดังนี้ คือ

๑. ฉันทิธิบาท ความพอใจอย่างแรงกล้า เป็นบาทเบื้องต้นแห่งความสำเร็จงาน มรรค ผล องค์ธรรมได้แก่ ฉันทเจตสิก ที่ในกุศลจิต ๒๑
๒. วิริยิธิบาท ความพยายามอย่างแรงกล้า เป็นบาทเบื้องต้นแห่งความสำเร็จงาน มรรค ผล องค์ธรรมได้แก่ วิริยเจตสิก ที่ในกุศลจิต ๒๑
๓. จิตติธิบาท ความตั้งใจอย่างแรงกล้า เป็นบาทเบื้องต้นแห่งความสำเร็จงาน มรรค ผล องค์ธรรมได้แก่ กุศลจิต ๒๑
๔. วิมังสิธิบาท ปัญญาอย่างแรงกล้า เป็นบาทเบื้องต้นแห่งความสำเร็จงาน มรรค ผล องค์ธรรมได้แก่ ปัญญาเจตสิก ที่ในกุศลญาณสัมปยุตตจิต ๑๗

๑๐๕. โพรปักขิยธรรม เกิดขึ้นในโลกิยธรรมได้หรือไม่ ถ้าได้จะได้ในขณะไหน

ให้ยกหลักฐานพร้อมคำแปลมาให้เห็นด้วย (2/43, 1/46, 1/66).....หน้า 131)

ตอบ โพรปักขิยธรรมนี้ เกิดขึ้นในโลกิยธรรมได้

และเกิดขึ้นในขณะที่สำเร็จเป็นวิสุทธิทั้ง ๖ (เวินญาณทัสนวิสุทธิ)

ดังมีหลักฐานบาลีแสดงว่า โลกียะปิ ยถาโยคัง จพฺพิสฺสุทฺธิปวตฺตติยํ.

แม้ในโลกิยกุศลและกิริยาจิต ก็ย่อมเกิดขึ้นตามที่ประกอบได้

๑๐๖. คำว่า สติปัฏฐาน มีความหมายอย่างไร แสดงวจนัตถะว่าอย่างไร

และทำไม สติดวงเดียว จึงเป็นสติปัฏฐานทั้ง ๔ ได้

(1/55, 1/56, 2/61, 2/65).....หน้า 132)

ตอบ คำว่า สติปัฏฐาน หมายความว่า สติที่เป็นประธานในสัมปยุตตธรรม แล้วตั้งมั่น -

ในอารมณ์ มีกายเป็นต้น ดังมีวจนัตถะแสดงว่า สติ เอว ปฏฺฐานนฺติ สติปัฏฐานํ และการที่สติดวงเดียวเป็นสติปัฏฐานทั้ง ๔ ได้นั้น ก็เพราะว่า

อารมณ์อันเป็นที่ตั้งแห่งการกำหนด ก็มี ๔

ลักษณะอันเป็นนิमितที่ปรากฏขึ้น ก็มี ๔

การประหาณวิปัสสกรรม ก็มี ๔

ด้วยเหตุนี้ สติดวงเดียว จึงเป็นสติปัฏฐานทั้ง ๔ ได้

๑๐๗. อารมณอันเป็นที่ตั้งแห่งการกำหนดของสติ มีเท่าไร คืออะไรบ้าง (2/60)

ตอบ อารมณอันเป็นที่ตั้งแห่งการกำหนดของสติ มี ๔ คือ (หน้า 132)

๑. รูปขันธ์ เป็นอารมณแห่งการกำหนดของสติ เรียกว่า กายานุปัสสนาสติปัฏฐาน
๒. เวทนาขันธ์ เป็นอารมณแห่งการกำหนดของสติ เรียกว่า เวทนานุปัสสนาสติปัฏฐาน
๓. วิญญาณขันธ์ เป็นอารมณแห่งการกำหนดของสติ เรียกว่า จิตตานุปัสสนาสติปัฏฐาน
๔. สัญญาขันธ์ และสังขารขันธ์ เป็นอารมณแห่งการกำหนดของสติ เรียกว่า ธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐาน

๑๐๘. จงแสดงลักษณะอันเป็นนิมิตที่ปรากฏขึ้น และการประหาณวิปัสสนธรรม

ในการเจริญสติปัฏฐานมาตุ (1/58).....หน้า 133)

ตอบ แสดงลักษณะอันเป็นนิมิตที่ปรากฏขึ้น และ การประหาณวิปัสสนธรรม

ในการเจริญสติปัฏฐาน ดังนี้ คือ

การกำหนดพิจารณาในกายอยู่เนืองๆ เป็นเหตุให้สุกลักษณะปรากฏขึ้น  
และในขณะเดียวกันนั้น ย่อมประหาณสุกวิปัสสนาให้หมดไป

การกำหนดพิจารณาในเวทนายอยู่เนืองๆ เป็นเหตุให้ทุกขลักษณะปรากฏขึ้น  
และในขณะเดียวกันนั้น ย่อมประหาณสุขวิปัสสนาให้หมดไป

การกำหนดพิจารณาในจิตอยู่เนืองๆ เป็นเหตุให้อนิจลักษณะปรากฏขึ้น  
และในขณะเดียวกันนั้น ย่อมประหาณนิจวิปัสสนาให้หมดไป

การกำหนดพิจารณาในสภาพธรรม คือ สัญญาและสังขาร อยู่เนืองๆ เป็นเหตุให้อัตต-  
ลักษณะปรากฏขึ้น และในขณะเดียวกันนั้น ย่อมประหาณอัตตวิปัสสนาให้หมดไป

๑๐๙. ให้แสดงเหตุผลที่ วิริยะดวงเดียว เป็นสัมมปปธานทั้ง ๔ ได้ (1/60, 2/60)

ตอบ วิริยะดวงเดียว เป็นสัมมปปธานทั้ง ๔ ได้ (.....หน้า 134)

เพราะกิจของวิริยะในที่นี้ มีอยู่ ๔ อย่าง คือ

พยายามเพื่อ ละอกุศลที่เกิดขึ้นแล้ว

พยายามเพื่อ ไม่ให้อกุศลใหม่เกิด

พยายามเพื่อ ให้อกุศลใหม่เกิด

พยายามเพื่อ ให้อกุศลที่เกิดแล้ว เจริญรุ่งเรืองขึ้น

๑๑๐. ให้แสดงความหมายพร้อมองค์ธรรมในบทต่อไปนี้ (2/56, 2/62, 2/66)

- ก. กายานุปัสสนาสติปัฏฐาน                      ข. จันทิทธิบาท  
ค. สัทธินทรีย์                                          ง. สัมมาทิฐิ

ตอบ แสดงความหมายพร้อมทั้งองค์ธรรมของบทดังนี้

- ก. กายานุปัสสนาสติปัฏฐาน สติตั้งมั่นอยู่ในการพิจารณาเนืองๆ ซึ่งกาย คือรูปขันธ์ มีลมหายใจเข้าออก อิริยาบถใหญ่ อิริยาบถน้อยเป็นต้น  
องค์ธรรมได้แก่ สติเจตสิก ที่ในมหากุศลจิต ๘ มหาภิรียาจิต ๘ อัปปนาชวนจิต ๒๖
- ข. จันทิทธิบาท ความพอใจอย่างแรงกล้า เป็นบาทเบื้องต้นแห่งความสำเร็จงาน มรรค ผล  
องค์ธรรมได้แก่ จันทเจตสิก ที่ในกุศลจิต ๒๑
- ค. สัทธินทรีย์ ศรัทธาเป็นผู้ปกครองในความเลื่อมใสต่อสิ่งที่ควร  
องค์ธรรมได้แก่ สัทธาเจตสิก ที่ในมหากุศลจิต ๘ มหาภิรียาจิต ๘ อัปปนาชวนจิต ๒๖
- ง. สัมมาทิฐิ ความเห็นชอบ เป็นหนทางให้ถึงมรรค ผล นิพพาน  
องค์ธรรมได้แก่ ปัญญาเจตสิก ที่ในมหากุศลญาณสัมปยุตตจิต ๔  
มหาภิรียาญาณสัมปยุตตจิต ๔ อัปปนาชวนจิต ๒๖

๑๑๑. จงแสดงการจำแนกองค์มรรค ๘ โดยศีลขันธ์ สมာธิขันธ์ ปัญญาขันธ์ (1/60)

ตอบ แสดงการจำแนกองค์มรรค ๘ โดยศีลขันธ์ สมาธิขันธ์ ปัญญาขันธ์ (หน้า 141)

- |                  |   |                                              |
|------------------|---|----------------------------------------------|
| ๑. สัมมาวาจา     | } | องค์มรรคทั้ง ๓ นี้ สงเคราะห์เข้าในศีลขันธ์   |
| ๒. สัมมากัมมันตะ |   |                                              |
| ๓. สัมมาอาชีวะ   |   |                                              |
| ๔. สัมมาวายามะ   | } | องค์มรรคทั้ง ๓ นี้ สงเคราะห์เข้าในสมาธิขันธ์ |
| ๕. สัมมาสติ      |   |                                              |
| ๖. สัมมาสมาธิ    |   |                                              |
| ๗. สัมมาทิฐิ     | } | องค์มรรคทั้ง ๒ นี้ สงเคราะห์เข้าในปัญญาขันธ์ |
| ๘. สัมมาสังกัปปะ |   |                                              |

๑๑๒. คำว่า โพชฌงค์ เมื่อแยกบทออกแล้ว ได้กี่บท (1/43, 1/48)

ให้บอกความหมาย และองค์ธรรมของบทนั้นๆ มาด้วย (เฉลยหน้า 144)

ตอบ คำว่า โพชฌงค์ เมื่อแยกบทออกแล้วได้ ๒ บท คือ โพธิ + องค

โพธิ หมายความว่า ธรรมที่เป็นเหตุให้รู้ริยสัจจ์ ๔

ได้แก่ องค์ธรรมของโพชฌงค์ ๗ รวมกัน มีสติ ปัญญา เป็นต้น

องค หมายความว่า ธรรมอันเป็นเครื่องประกอบ

ได้แก่ องค์ธรรมของโพชฌงค์โดยเฉพาะๆ

๑๑๓. ปัญญาชนิดไหน ชื่อว่า สัมมาทิฏฐิ มรรค (1/48).....เฉลยหน้า 145)

วิตกชนิดไหน ชื่อว่า สัมมาสังกัปปมรรค

ตอบ ปัญญาที่ได้ชื่อว่า สัมมาทิฏฐิ มรรค นั้น

เป็นปัญญาชนิดที่เห็นแจ้งในอริยสัจ ๔ โดยกิจ ๔ อย่าง คือ

๑. ทุกขะ ญาณ รู้ในทุกข์สัจ โดยปริณญากิจ
๒. ทุกขสมุทเพ ญาณ รู้ในเหตุให้เกิดทุกข์ โดยปหานกิจ
๓. ทุกขนิโรธ ญาณ รู้ในพระนิพพานซึ่งเป็นที่ตั้งแห่งทุกข์ โดยสังจณิกกิจ
๔. ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาย ญาณ รู้ในข้อปฏิบัติอันเป็นเหตุให้เข้าถึงพระนิพพาน  
ซึ่งเป็นที่ตั้งแห่งทุกข์ทั้งปวง โดยภาวนากิจ

เหล่านี้แหละได้ชื่อว่า ปัญญาที่เป็นสัมมาทิฏฐิ มรรค

สำหรับวิตกที่ได้ชื่อว่า สัมมาสังกัปปมรรคนั้น เป็นวิตกชนิดที่มีความดำริชอบในเรื่องทั้ง ๓ คือ

๑. นิกขมสังกัปปะ ความดำริที่ออกจากกามคุณอารมณ์
  ๒. อปฺยาปาทสังกัปปะ ความดำริที่ประกอบด้วยเมตตา
  ๓. อวิหิงสาสังกัปปะ ความดำริที่ประกอบด้วยกรุณา
- เหล่านี้แหละได้ชื่อว่า วิตกที่เป็นสัมมาสังกัปปมรรค

๑๑๔. ก. จงแสดงการเห็นแจ้งในอริยสัจ ทั้ง ๔ โดยกิจทั้ง ๔ (1/62)

ข. จงแสดงความดำริชอบ ที่ชื่อว่า สัมมาสังกัปปะ มีเท่าไร อะไรบ้าง

ตอบ ก. การเห็นแจ้งในอริยสัจ ทั้ง ๔ โดยกิจทั้ง ๔ คือ

๑. เห็นแจ้งใน ทุกขสัจจะ โดย ปริณญากิจ
๒. เห็นแจ้งใน สมุทยสัจจะ โดย ปหานกิจ
๓. เห็นแจ้งใน นิโรธสัจจะ โดย สังจณิกกิจ
๔. เห็นแจ้งใน มรรคสัจจะ โดย ภาวนากิจ

ข. สัมมาสังกัปปะ ความดำริชอบ มี ๓ คือ

๑. นิกขมสงกฺกปฺป ความดำริที่ออกจากกามคุณอารมณ์
  ๒. อปฺยาปาทสงกฺกปฺป ความดำริที่ประกอบด้วยเมตตา
  ๓. อวิหิงสาสงกฺกปฺป ความดำริที่ประกอบด้วยกรุณา
- เหล่านี้ชื่อว่า สัมมาสังกัปปะ

## ศัพท์สังคหะ

๑๑๕. ในศัพท์สังคหะ มีธรรมอยู่ที่หมวด คืออะไรบ้าง เมื่อว่าโดยประเภทแล้วมีเท่าไร  
 วัตรธรรมที่แสดงไว้ในศัพท์สังคหะ มีจำนวนเท่าไร คืออะไรบ้าง  
 (1/60, 2/62, 1/65, 2/65, 1/66).....หน้า 142)

ตอบ ในศัพท์สังคหะ มีธรรมอยู่ ๕ หมวด คือ

๑. ชั้น ๒. อุปาทานกัณฑ์ ๓. आयตนะ ๔. ธาตุ ๕. สัจจะ  
 เมื่อว่าโดยประเภทแล้ว มี ๓๙ (ไม่ต้องนับอุปาทานกัณฑ์โดยเฉพาะ)  
 วัตรธรรมที่แสดงไว้ในศัพท์สังคหะ  
 มี ๗๒ คือ จิต ๑ เจตสิก ๕๒ นิปผันนรูป ๑๘ นิพพาน ๑

๑๑๖. คำว่า ชั้น หมายความว่าอย่างไร (2/53).....หน้า 142)  
 จงแสดงมาพร้อมความหมายและองค์ธรรม

ตอบ คำว่า ชั้น หมายความว่า เป็นกลุ่ม เป็นกอง มี ๕ คือ

๑. รูปชั้น กองรูป องค์ธรรมได้แก่ รูป ๒๘  
 ๒. เวทนาชั้น กองเวทนา องค์ธรรมได้แก่ เวทนาเจตสิก ที่ในจิต ๘๙ หรือ ๑๒๑  
 ๓. สัญญาชั้น กองสัญญา องค์ธรรมได้แก่ สัญญาเจตสิก ที่ในจิต ๘๙ หรือ ๑๒๑  
 ๔. สังขารชั้น กองสังขาร องค์ธรรมได้แก่ เจตสิก ๕๐ (เว้นเวทนา สัญญา)  
 ที่ในจิต ๘๙ หรือ ๑๒๑ ตามสมควร  
 ๕. วิญญาณชั้น กองจิต องค์ธรรมได้แก่ จิต ๘๙ หรือ ๑๒๑

๑๑๗. ให้แสดงอริยสัจจะ ๔ พร้อมทั้งความหมายและองค์ธรรม

ตอบ อริยสัจจะ มี ๔ อย่าง คือ (1/60, 2/62, 1/65, 2/65, 1/66).....หน้า 146)

๑. ทุกขสัจจะ ธรรมที่เป็นทุกข์ เป็นความจริงของพระอริยเจ้าทั้งหลาย  
 องค์ธรรมได้แก่ โลภียจิต ๘๑ เจตสิก ๕๑ (เว้นโลภะ) รูป ๒๘  
 ๒. สมุทัยสัจจะ ธรรมที่เป็นเหตุให้เกิดทุกข์ เป็นความจริงของพระอริยเจ้าทั้งหลาย  
 องค์ธรรมได้แก่ โลกเจตสิก  
 ๓. นิโรธสัจจะ ธรรมที่เป็นเครื่องดับทุกข์ เป็นความจริงของพระอริยเจ้าทั้งหลาย  
 องค์ธรรมได้แก่ นิพพาน  
 ๔. มรรคสัจจะ ธรรมที่เป็นเหตุให้ถึงความดับทุกข์ เป็นความจริงของพระอริยเจ้าทั้งหลาย  
 องค์ธรรมได้แก่ มัคคังคเจตสิก ๘ ดวง มีปัญญาเจตสิกเป็นต้น ที่ในมรรคจิต ๔

๑๑๘. ในปรมัตถธรรม ๔ ประการ เมื่อว่าโดยอายตนะแล้วมี ๑๒ ว่าโดยธาตุมี ๑๘ ที่เป็นอย่างนี้ อาศัยอะไรเป็นหลัก (1/55, 2/55, 2/59, 1/62).....หน้า 148)

ตอบ ในปรมัตถธรรม ๔ ประการ  
เมื่อว่าโดยอายตนะแล้วมี ๑๒ นั้น เพราะอาศัยมีประเภทต่างกันแห่งทวาร ๖ อารมณ ๖  
เมื่อว่าโดยธาตุ มี ๑๘ นั้น เพราะอาศัยทวาร ๖ อารมณ ๖ และวิญญาณ ๖

๑๑๙. ธรรมที่เป็นอาหารของทุกข์ต่าง ๆ มีชาติ ชรา พยาธิ มรณะเป็นต้นนั้น คืออะไร  
ถ้าธรรมที่เป็นอาหารของทุกข์เหล่านี้ไม่มีแล้ว ชาติ ชรา เป็นต้นเหล่านี้  
จะเกิดขึ้นได้หรือไม่ ให้อธิบาย ยกหลักฐานขึ้นแสดงด้วย (2/55)

ตอบ ธรรมที่เป็นอาหารของทุกข์ต่าง ๆ มีชาติ ชรา พยาธิ มรณะเป็นต้นนั้น ได้แก่ ชันธ์ ๕  
คือ รูปชันธ์ เวทนาชันธ์ สัญญาชันธ์ สังขารชันธ์ วิญญาณชันธ์  
ถ้าธรรมที่เป็นอาหารของทุกข์เหล่านี้ไม่มีแล้ว ชาติ ชรา เป็นต้นเหล่านี้ ก็เกิดขึ้นไม่ได้

อธิบายว่า ชาติ ชรา พยาธิ มรณะ เป็นต้นเหล่านี้ เป็นอาการเป็นไปของชันธ์ ๕  
หาใช้ว่ามีขึ้นเฉพาะไม่ กล่าวคือ การเกิดขึ้นของชันธ์ ๕ เรียกว่า ชาติ  
การสืบทอดของชันธ์ ๕ โดยการเจริญเติบโตขึ้นและแก่ลง เรียกว่า ชรา  
การเจ็บป่วยของรูป เรียกว่า พยาธิ  
การดับไปของชันธ์ ๕ ในภพหนึ่งๆ เรียกว่า มรณะ  
ดังมีวจนัตถะแสดงว่า อเนกทุกฺเขหิ ขชฺชนฺตํติติ = ขนฺธา  
ธรรมทั้งหลายที่ถูกทุกข์ต่าง ๆ เคี้ยวกิน ฉะนั้นชื่อว่า ชันธ์  
หมายถึง ชันธ์ ๕ นี้ เป็นที่เกิดแห่งชาติ ชรา พยาธิ มรณะเป็นต้น  
ถ้าไม่มีชันธ์ ๕ แล้ว ทุกข์ต่าง ๆ เหล่านี้ก็เกิดขึ้นไม่ได้

๑๒๐. จงเติมคำลงในช่องว่างให้ถูกต้อง ในคำต่อไปนี้ (1/58).....หน้า 149)

ราสฏฐเฐน (ราสีฏฐเฐน) ขนฺโธ ชื่อว่าชันธ์ เพราะอรรถว่า เป็นกลุ่ม เป็นกอง คือ

ธรรมที่เป็น..... รวมกันเป็นกอง ๑

ธรรมที่เป็น..... รวมกันเป็นกอง ๑

ธรรมที่เป็น..... รวมกันเป็นกอง ๑

ธรรมที่เป็น..... รวมกันเป็นกอง ๑

ธรรมที่เป็น..... รวมกันเป็นกอง ๑

ตอบ ธรรมที่เป็น ปัจจุบัน อดีต อนาคต รวมกันเป็นกอง ๑

ธรรมที่เป็น อัชฌัตตะ และ พหิทตะ รวมกันเป็นกอง ๑

ธรรมที่เป็น โอพาริกะ และ สุขุมะ รวมกันเป็นกอง ๑

ธรรมที่เป็น หีนะ และ ปณิตะ รวมกันเป็นกอง ๑

ธรรมที่เป็น ทูระ และ สันติกะ รวมกันเป็นกอง ๑

๑๒๑. ท่านกล่าวว่านิพพานเป็นขันธวิมุตตนั้น เพราะเหตุใด

ให้ยกเหตุผลอธิบายโดยละเอียด (2/45, 2/58, 1/61, 2/64).....หน้า 150)

ตอบ ที่ท่านกล่าวว่านิพพาน เป็นขันธวิมุตตนั้น เพราะเหตุว่าไม่มีประเภทที่ต่างกัน กล่าวคือ นิพพาน ไม่มีประเภทแห่งปัจจุบัน อดีต อนาคต มีแต่กาลวิมุตตอย่างเดียว  
 นิพพาน เป็นอสังขตตะ ไม่มี เป็นพหิตระอย่างเดียว  
 นิพพาน เป็นโอฬาริกะ ไม่มี เป็นสุขุมะอย่างเดียว  
 นิพพาน เป็นหีนะ ไม่มี เป็นปณิตะอย่างเดียว  
 นิพพาน เป็นสันติกะ ไม่มี เป็นทุระอย่างเดียว ฉะนั้น จึงเป็นขันธวิมุตตไม่ได้  
 ที่กล่าวว่านิพพานเป็นกาลวิมุตต พหิตระ สุขุมะ ปณิตะ ทุระ เหล่านี้  
 ก็ไม่เรียกว่า นิพพาน มี ๕ ประเภท แต่คงเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน  
 คือ นิพพาน ที่เป็นกาลวิมุตตนั้นเอง ก็เป็น พหิตระ สุขุมะ ปณิตะ ทุระ ด้วย

๑๒๒. เพราะเหตุใด นิพพานจึงเป็นขันธวิมุตต จงบอกมาโดยละเอียด (2/45)

ตอบ เพราะคำว่า ขันธ ที่แปลว่า เป็นกลุ่ม เป็นกองนั้น (หน้า 149, 150)

หมายเอาธรรมที่มีประเภทต่างกัน ๕ ประเภท ซึ่งได้แก่

|             |                     |                 |
|-------------|---------------------|-----------------|
| ธรรมที่เป็น | ปัจจุบัน อดีต อนาคต | รวมกันเป็นกอง ๑ |
| ธรรมที่เป็น | อสังขตตะ และ พหิตระ | รวมกันเป็นกอง ๑ |
| ธรรมที่เป็น | โอฬาริกะ และ สุขุมะ | รวมกันเป็นกอง ๑ |
| ธรรมที่เป็น | หีนะ และ ปณิตะ      | รวมกันเป็นกอง ๑ |
| ธรรมที่เป็น | ทุระ และ สันติกะ    | รวมกันเป็นกอง ๑ |

สำหรับนิพพาน ไม่มีประเภทต่างกัณดังกล่าวข้างต้น คือ

๑. นิพพาน ไม่มีประเภทแห่งปัจจุบัน อดีต อนาคต  
 มีแต่กาลวิมุตตอย่างเดียว ฉะนั้นจึงเป็นขันธวิมุตตไม่ได้
  ๒. นิพพาน ที่เป็นอสังขตตะ ไม่มี เป็นพหิตระอย่างเดียว ฉะนั้นจึงเป็นขันธวิมุตตไม่ได้
  ๓. นิพพาน ที่เป็นโอฬาริกะ ไม่มี เป็นสุขุมะอย่างเดียว ฉะนั้นจึงเป็นขันธวิมุตตไม่ได้
  ๔. นิพพาน ที่เป็นหีนะ ไม่มี เป็นปณิตะอย่างเดียว ฉะนั้นจึงเป็นขันธวิมุตตไม่ได้
  ๕. นิพพาน ที่เป็นสันติกะ ไม่มี เป็นทุระอย่างเดียว ฉะนั้นจึงเป็นขันธวิมุตตไม่ได้
- ที่กล่าวว่า นิพพาน เป็นกาลวิมุตต พหิตระ สุขุมะ ปณิตะ ทุระ เหล่านี้  
 ก็ไม่เรียกว่า นิพพาน มี ๕ ประเภท แต่คงเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน  
 คือ นิพพาน ที่เป็นกาลวิมุตตนั้นเอง ก็เป็นพหิตระ สุขุมะ ปณิตะ ทุระด้วย  
 เมื่อนิพพานเป็นขันธวิมุตตไม่ได้ จึงชื่อว่า เป็นขันธวิมุตต

๑๒๓. จงแสดงผลที่เกิดจากอายตนะ ๑๒ โดยเฉพาะๆ (1/55, 1/56, 2/59, 1/62)

ตอบ ผลที่เกิดจากอายตนะ ๑๒ โดยเฉพาะๆ นั้น มีดังนี้ คือ (.....หน้า 152)

๑. จักขุวิญญาณ การเห็น เป็นผลของจักขายตนะ กับ รูปายตนะ
๒. โสตถิวิญญาณ การได้ยิน เป็นผลของโสตตนะ กับ สัททตนะ
๓. ฆานวิญญาน การรู้กลิ่น เป็นผลของฆานายตนะ กับ คันธตนะ
๔. ชิวหาวิญญาน การรู้รส เป็นผลของชิวหายตนะ กับ รสตนะ
๕. กายวิญญาน การรู้ถูกต้อง เป็นผลของกายตนะ กับ โผฏฐัพพตนะ
๖. จิต ๗๖ (เว้นทวิปัญจวิญญานจิต ๑๐ มโนธาตุ ๓)

มีการรู้อารมณ์และคิดนึกในเรื่องราวทั้งปวง เป็นผลของมนายตนะ กับ ัมมายตนะ

๑๒๔. จงจำแนกอริยสัจ ๔ โดยเหตุ - ผล และโลกียะ - โลกุตตระ เป็นต้น

(1/57, 2/61, 2/63).....หน้า 157)

ตอบ จำแนกอริยสัจ ๔ โดยเหตุ-ผล และโลกียะ-โลกุตตระ เป็นต้นนั้นมีดังนี้

|          |        |          |          |
|----------|--------|----------|----------|
| ทุกขสัจ  | เป็นผล | สมุทยสัจ | เป็นเหตุ |
| นิโรธสัจ | เป็นผล | มรรคสัจ  | เป็นเหตุ |

|          |          |            |                 |            |
|----------|----------|------------|-----------------|------------|
| ทุกขสัจ  | สมุทยสัจ | ทั้ง ๒ นี้ | เป็นโลกียธรรม   | โลกียสัจ   |
| นิโรธสัจ | มรรคสัจ  | ทั้ง ๒ นี้ | เป็นโลกุตตรธรรม | โลกุตตรสัจ |

|          |                                                  |                       |                  |                 |
|----------|--------------------------------------------------|-----------------------|------------------|-----------------|
| ทุกขสัจ  | เป็นสัจจะที่มีความเป็นไปอยู่ในวัฏฏสงสาร          | ชื่อว่า               | ปวัตตีสัจจะ      |                 |
| สมุทยสัจ | เป็นสัจจะที่เป็นเหตุให้ทุกขสัจจะเกิดขึ้น         | เป็นไปอยู่ในวัฏฏสงสาร | ชื่อว่า          | ปวัตติเหตุสัจจะ |
| นิโรธสัจ | เป็นสัจจะที่ถอยออกจากวัฏฏทุกข์                   | ชื่อว่า               | นิวัตตีสัจจะ     |                 |
| มรรคสัจ  | เป็นสัจจะที่เป็นเหตุให้ถึงความถอยออกจากวัฏฏทุกข์ | ชื่อว่า               | นิวัตติเหตุสัจจะ |                 |

๑๒๕. ให้แสดงความหมาย พร้อมทั้งองค์ธรรม ในหัวข้อธรรมดังต่อไปนี้ (2/59)

ก. วิญญาณุปาทานักขันธ                      ข. มโนวิญญาณธาตุ

ตอบ

ก. วิญญาณุปาทานักขันธ      กองจิต ที่เป็นอารมณ์ของอุปาทาน  
องค์ธรรมได้แก่      โลภียจิต ๘๑

ข. มโนวิญญาณธาตุ              จิต ๗๖      ชื่อว่ามโนวิญญาณธาตุ เพราะทรงไว้ซึ่งการรู้อารมณ์เป็นพิเศษ  
องค์ธรรมได้แก่      จิต ๗๖ (เว้นทวิปัญจวิญญานจิต ๑๐ มโนธาตุ ๓)

๑๒๖. จงแสดงความหมายพร้อมทั้งองค์ธรรมในหัวข้อธรรม ดังต่อไปนี้ (1/58, 2/59)

ก. สังฆารขันธ์

## ข. รั้มมายตนะ

ค. มโนธาตุ

ฅ. ทุคขสัจจะ

ง. มรรคสี่จะ

**ตอบ** แสดงความหมาย พร้อมทั้งองค์กรรมในหัวข้อธรรม ดังต่อไปนี้

ก. สังฆารัณท์ กองสังฆาร องค์กรรวมได้แก่ เจตสิก ๕๐ (เว้นเวทนา สัญญา)  
ที่ในจิต ๘๙ หรือ ๑๒๑ ตามสมควร

ข. รั้มมายตนะ สภาพธรรมต่าง ๆ ชื่อว่า อายตนะ เพราะเป็นเหตุให้จิต เจตสิก เกิด  
องค์ธรรมได้แก่ เจตสิก ๕๒ สขุมรูป ๑๖ นิพพาน

ค. มโนธาตุ จิต ๓ ดวง ชื่อว่า มโนธาตุ เพราะทรงไว้ซึ่งการรับรู้ญาณมโนอย่างสามัญ  
องค์ธรรมได้แก่ ปัญจทวารารำชนจิต ๑ สัมปฏิจจนจิต ๒

ฌ. ทุกขสัจจะ      ธรรมที่เป็นทุกข์ เป็นความจริงของพระอริยเจ้าทั้งหลาย  
องค์ธรรมได้แก่ โลกียจิต ๘๑ เจตสิก ๕๑ (เว้นโลภะ) รูป ๒๘

จ. มรรคัสจะ ธรรมที่เป็นเหตุให้ถึงความดับทุกข์ เป็นความจริงของพระอริยเจ้าทั้งหลาย  
องค์ธรรมได้แก่ มัคคังคเจตสิก ๘ ดวง มีปัญญาเจตสิกเป็นต้น ที่ในมรรคจิต ๔

๑๒๗. จงตอบคำถามดังต่อไปนี้ (1/55, 2/57, 1/59 )

ก. สัพพจิตตสาธารณเจตสิก ๗ เป็นขั้นอะไรได้บ้าง

ข. หทยวัตถุ เป็นอายตนะอะไร

ค. อเหตุกิริยาจิต ๓ เป็นธาตุอะไรได้บ้าง

ง. รูป ๒๘, นิพพาน เป็นสัจจะอะไรได้บ้าง

จ. องค์กรรมของธัมมามรณัม ธัมมายนณะ ธัมมธาทู เหมือนกันหรือต่างกันอย่างไร

**ตอบ** ก. สัพพจิตตสาธารณเจตสิก ๗ เป็นเวทนาคันธี สัญญาคันธี สังขารคันธี

ข. หทยวัตถุ เป็น รั้มมายตนะ

ค. อเหตุกกิริยาจิต ๓ เป็น มโนธาตุ มโนวิญญาณธาตุ

ง. รูป ๒๘ เป็น ทุกขสัจจะ, .....นิพพาน เป็น นิโรธสัจจะ

จ. องค์กรรมของธัมมายตนะ กับธัมมชาตุนั้น เหมือนกัน

ได้แก่ เจตสิก ๕๒ สหุรูป ๑๖ นิพพาน

ส่วน องค์กรรมของธัมมามรณนั้น

ได้แก่ จิต ๘๘ เจตสิก ๕๒ ปสาทรูป ๕ สขมรูป ๑๖ นิพพาน บัญญัติ

๑๘. ในฐานะที่นักศึกษาได้ศึกษาพระอภิธรรมมาได้ ๑ ปีแล้ว คิดว่าจะนำธรรมะไปใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างไร ให้เขียนเล่ามาอย่างน้อย ๕ บรรทัด (2/44)

**ตอบ** (แล้วแต่นักศึกษาจะตอบ)

เอกสารชุดนี้จัดทำขึ้น  
โดยใช้ชื่อว่า

“รุ่นพี่แบ่งปัน เติมฝันรุ่นน้อง”  
ปีที่ ๙

---

ขออนุโมทนา ขอบคุณ ขอบใจ ทุกๆ ท่าน  
ที่เอื้อเฟื้อข้อมูล เอกสารต่างๆ  
พร้อมทั้งคำแนะนำอันเป็นประโยชน์ในการจัดทำ  
ขอให้ทุกๆ ท่าน จงประสบแต่ความสุข ความเจริญ  
ในชีวิต หน้าที่ การงาน  
และจงเป็นผู้มีส่วนแห่งธรรมขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า  
โดยทั่วถึงกัน เทอญ

## เพิ่มเติม ข้อสอบใหม่

(2565 - 2566)

.....(ข้อเขียน)

๖. ก. ปริจเฉทที่ ๗ เรียกว่าอะไร? หมายความว่าอะไร? มีธรรมอยู่เท่าไร? อะไรบ้าง?

ข. วัตถุธรรม หมายความว่าอะไร? มีเท่าไร คืออะไรบ้าง? (ไม่ต้องยกเหตุผล)

ตอบ ก. ปริจเฉทที่ ๗ เรียกว่า สมุจยสังคหะ (2/63, 2/65)

หมายความว่า ปริจเฉท ที่แสดงการรวบรวมปรมาัตถธรรมทั้ง ๔ ที่มีสภาพเข้ากันได้  
ให้อยู่เป็นหมวดๆ มี ๔ หมวด คือ

๑. อกุศลสังคหะ การแสดงสังเคราะห์ธรรม ที่เป็นฝ่ายอกุศลโดยส่วนเดียว หมวดหนึ่ง

๒. มิสกสังคหะ การแสดงสังเคราะห์ธรรม ที่เป็นกุศล อกุศล อพยากตะ  
ทั้ง ๓ ปนกัน หมวดหนึ่ง

๓. โพรธิปักขิยสังคหะ การแสดงสังเคราะห์ธรรม ที่เป็นฝ่ายมรรคญาณ หมวดหนึ่ง

๔. สัพพสังคหะ การแสดงสังเคราะห์จิต เจตสิก รูป นิพพาน  
ซึ่งเป็นวัตถุธรรมทั้งหมดรวมกัน หมวดหนึ่ง

ข. วัตถุธรรม หมายความว่า ธรรมที่มีองค์ธรรมปรมาัตถ์ของตนโดยเฉพาะ

สามารถปรากฏแก่ปัญญาได้ มี ๗๒ คือ จิต ๑ เจตสิก ๕๒ นิพันนรูป ๑๘ นิพพาน ๑

๘. ก. จงแสดงจิตที่ไม่ต้องคัมภีร์ อังคัมมรรค อินทริย์ และพละ มาให้ดู

ตอบ ในทวิปัญจวิญญาณจิต ๑๐ ย่อมไม่ต้องคัมภีร์ (1/66)

ในอเหตุกจิต ๑๘ ย่อมไม่ต้องคัมภีร์

เอกัคคตาเจตสิกที่ในอวิริยจิต ๑๖ ย่อมไม่ถึงซึ่งสมาธิอินทริย์ และสมาธิพละ

เอกัคคตาเจตสิกที่ในวิจิกิจฉาสัมปยุตตจิต ย่อมไม่ถึงซึ่งมิจจาสมาธิ สมาธิอินทริย์และสมาธิพละด้วย

๙. จงแสดงความหมายและองค์ธรรม ของธรรมดังต่อไปนี้ ในโพธิปักขิยสังคหะ

ก. ธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐาน ข. อุปปหานัน กุสลาณ ภิกขุโยกาวย วายาโม

ค. วิมังสทธิบาท ง. สติสัมโพชฌงค์

ตอบ (1/65)

ก. ธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐาน สติที่ตั้งมั่นอยู่ในการพิจารณาเนื่องๆ ซึ่งสภาพธรรมที่เป็นอยู่  
โดยอาการที่ปราศจากตัวตน มีสภาพของโลภะ โทสะ โมหะ เป็นต้น  
องค์ธรรมได้แก่ สติเจตสิก ที่ในมหากุศลจิต ๘ มหากิริยาจิต ๘  
อัปปนาชวนะ ๒๖

ข. อุปปณฺหานํ กุสลานํ ภิชฺยโยภาวาย วายาโม

ความพยายามเพื่อให้กุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว ให้เจริญยิ่งๆ ขึ้นไป  
องค์ธรรมได้แก่ วิริยเจตสิก ที่ในกุศลจิต ๒๑

ค. วิมมังกสิทฺธิปาท ปญฺญาอย่างแรงกล้า เป็นบาทเบื้องต้นแห่งความสำเร็จฉาน มรรค ผล  
องค์ธรรมได้แก่ ปัญญาเจตสิก ที่ในกุศลญาณสัมปยุตตจิต ๑๗

ง. สติสํโพชฌงคํ ความระลึกได้ เป็นองค์แห่งการรู้ริยสัจจ์ ๔  
องค์ธรรมได้แก่ สติเจตสิก ที่ในมหากุศลจิต ๘ มหากริยาจิต ๘  
อัปปนาชวนะ ๒๖

๑๐. จงจำแนกอริยสัจจะ ๔ โดยเหตุ - ผล โลภียะ - โลกุตตระ และวิภวະ

(2/66).....หน้า 157).....ดูข้อ 124 ประกอบด้วย)

ตอบ จำแนกอริยสัจจะ ๔ โดยเหตุ - ผล โลภียะ - โลกุตตระ และวิภวະ นั้นมีดังนี้

จำแนกโดยเหตุ - ผล

|               |        |            |          |
|---------------|--------|------------|----------|
| ๑. ทุกขสัจจะ  | เป็นผล | สมุทยสัจจะ | เป็นเหตุ |
| ๒. นิโรธสัจจะ | เป็นผล | มรรคสัจจะ  | เป็นเหตุ |

จำแนกโดยโลภียะ - โลกุตตระ

|                             |            |                                   |
|-----------------------------|------------|-----------------------------------|
| ๑. ทุกขสัจจะ และ สมุทยสัจจะ | ทั้ง ๒ นี้ | เป็นโลภียะธรรม และ โลภียสัจจะ     |
| ๒. นิโรธสัจจะ และ มรรคสัจจะ | ทั้ง ๒ นี้ | เป็นโลกุตตระธรรม และ โลกุตตรสัจจะ |

จำแนกโดยวิภวະ

๑. รูปนามทั้ง ๒ ที่เกิดอยู่ในวิภวสงสารนี้ ล้วนแต่เป็นทุกข์ ฉะนั้น  
ทุกขสัจจะ จึงเป็นสัจจะที่มีความเป็นอยู่ในวิภวสงสาร ชื่อว่าปวัตติสัจจะ เป็นสัจจะที่ไม่ดี
๒. สมุทยสัจจะ เป็นสัจจะที่เป็นเหตุให้ทุกขสัจจะเกิดขึ้น เป็นไปอยู่ในวิภวสงสาร  
ชื่อว่า ปวัตติเหตุสัจจะ เป็นสัจจะที่ไม่ดีเหมือนกัน
๓. นิโรธสัจจะ เป็นสัจจะที่ถอยออกจากวิภวทุกข์ ชื่อว่า นิวัตติสัจจะ เป็นสัจจะที่ดี
๔. มรรคสัจจะ เป็นสัจจะที่เป็นเหตุให้ถึงความถอยออกจากวิภวทุกข์  
ชื่อว่า นิวัตติเหตุสัจจะ เป็นสัจจะที่ดีเหมือนกัน

ปัญหา - เฉลย

ข้อสอบสัมภาษณ์

(๒๕๔๓ - ๒๕๖๖)

ชั้น จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

เก็บทุกรายละเอียด      ที่จำเป็น  
เก็บทุกประเด็น      ที่สำคัญ  
เก็บไว้ทุกความต้องการ      เพื่อคนพิเศษเช่นคุณ

เหมาะสำหรับนักศึกษาพระอภิธรรม  
ชั้น จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ใช้เป็นคู่มือประกอบการเรียน  
ทบทวนเรื่องที่เรียนแล้ว  
เตรียมตัวสอบ

รวบรวมโดย

พระมหาพิชิต รตินฺธโร ป.ธ. ๙ / ๒๕๕๖  
อภิธรรมบัณฑิต รุ่นที่ ๕๙ / ๒๕๖๕

## ปริจเฉทที่ ๓

### ปกิณณกสังคหะ

.....สัมภาษณ์

๑. คาถาที่แสดงมาติกาทั้ง ๖ และคำปฏิญญานั้น แสดงว่าอย่างไร  
ให้แปลมาด้วย (1/57, 2/57, 1/58, 2/64).....หน้า 1)

ตอบ คาถาแสดงมาติกาทั้ง ๖ และคำปฏิญญา

- |                       |                  |
|-----------------------|------------------|
| ๑. สมပ္ยุตฺตา ยถาโยคํ | เตปญฺญาส สภาวโต  |
| จิตฺตเจตสิกภา ฐมฺมา   | เตสนฺทานิ ยถารหํ |
| ๒. เวทนาเหตุโต กิจฺจ- | ทวาราลมฺพนวตฺถโต |
| จิตฺตูปาททวเสเนว      | สงฺคโห นาม นียเต |

สภาวธรรม ๕๓ คือ จิตและเจตสิก ชื่อว่า นามเตปญญาส  
ว่าโดยลักษณะของตนๆ ประกอบด้วย เอกุปาทตา เป็นต้น ตามที่ประกอบได้  
ดังแสดงแล้วโดยพิสดาร (ในปริจเฉทที่ ๒)  
บัดนี้ ข้าพเจ้าจะแสดงปกิณณกสังคหะของจิตและเจตสิก ว่าด้วยอำนาจแห่งการเกิดขึ้น  
ของจิต โดยประเภทแห่งเวทนา เหตุ กิจจ ทวาร อารมณ และวัตถุ ตามสมควร

๒. จงแสดงคาถาสังคหะ ทั้งบาลีและคำแปล (1/61)

ตอบ คาถาสังคหะ (ตอบเหมือนข้อ ๑)

๓. ปริจเฉทที่ ๓ เรียกว่า ปกิณณกสังคหะ เพราะเหตุใด  
(1/48, 2/49, 2/50, 2/51, 2/61).....หน้า 1)

ตอบ ปริจเฉทที่ ๓ เรียกว่า ปกิณณกสังคหะ เพราะเหตุว่า  
การแสดงสงเคราะห์จิต เจตสิก โดยเรียงรายทั่วไป คือ แสดงสงเคราะห์  
โดยประเภทแห่งเวทนาบ้าง เหตุบ้าง กิจบ้าง ทวารบ้าง อารมณบ้าง วัตถุบ้าง  
เพราะเหตุนี้ ปริจเฉทที่ ๓ จึงเรียกว่า ปกิณณกสังคหะ

๔. คำว่า นามเตปญญาส คือ สภาวธรรม ๕๓ นั้น ได้แก่อะไร  
มีวิธีนับอย่างไร ให้อธิบายโดยสังเขป (1/51, 2/52).....หน้า 2)

ตอบ คำว่า นามเตปญญาส คือ สภาวธรรม ๕๓ นั้น  
ได้แก่ จิต ๑ เจตสิก ๕๒ นี่นับโดยลักษณะอาการของตนๆ คือ  
จิต ๘๘ นั้น เมื่อว่าโดยลักษณะแล้ว มีลักษณะอย่างเดียว คือ มีการได้รับอารมณ์  
อยู่เสมอ เป็นลักษณะเหมือนกันหมด (อารมณ์นิชานนลกขณา) ฉะนั้น จึงนับเป็น ๑  
ส่วนเจตสิก ๕๒ ดวงนั้น มีลักษณะของตนโดยเฉพาะๆ ไม่เหมือนกัน  
เช่น ผัสสเจตสิก มีลักษณะกระทบอารมณ์ (ผัสสนลกขณา)  
เวทนาเจตสิก มีลักษณะเสวยอารมณ์ (อนุภavnลกขณา) ดังนี้ เป็นต้น  
ฉะนั้น เมื่อรวมจิตและเจตสิกเข้าแล้ว จึงเรียกว่า นามเตปญญาส คือ สภาวธรรม ๕๓

๕. นามเตปญญาส คือ สภาวธรรม ๕๓ นั้น ได้แก่อะไร (1/56, 2/60)  
และให้แสดงประเภทของเวทนา โดยนัยทั้ง ๒ มาด้วย (หน้า 2, 4)

ตอบ นามเตปญญาส คือ สภาวธรรม ๕๓ นั้น  
ได้แก่ จิตทั้งหมด ว่าโดยลักษณะแล้วนับรวมเป็น ๑ เจตสิก ๕๒  
และ ประเภทของเวทนาโดยนัยทั้ง ๒ นั้น คือ  
๑. อารัมมณานุภavnลักษณนัย คือ อาการเป็นไปแห่งการเสวยอารมณ์  
๒. อินทริยเภทนัย คือ การเป็นใหญ่ เป็นผู้ปกครอง

๖. จงแสดงมัตติกาทั้ง ๖ พร้อมด้วยความหมาย  
(1/60, 1/62, 2/62, 2/63, 1/65, 2/65, 1/66)

ตอบ แสดงมัตติกาทั้ง ๖ พร้อมด้วยความหมาย ดังนี้ คือ

๑. เวทนาสังคหะ หมายถึง ความว่า การสงเคราะห์จิต เจตสิก โดยประเภทแห่งเวทนา ๓ หรือ ๕
๒. เหตุสังคหะ หมายถึง ความว่า การสงเคราะห์จิต เจตสิก โดยประเภทแห่งเหตุ ๖
๓. กิจจสังคหะ หมายถึง ความว่า การสงเคราะห์จิต เจตสิก โดยประเภทแห่งกิจ ๑๔ และฐาน ๑๐
๔. ทวารสังคหะ หมายถึง ความว่า การสงเคราะห์จิต เจตสิก โดยประเภทแห่งทวาร ๖
๕. อารัมมณสังคหะ หมายถึง ความว่า การสงเคราะห์จิต เจตสิก โดยประเภทแห่งอารมณ์ ๖
๖. วัตถุสังคหะ หมายถึง ความว่า การสงเคราะห์จิต เจตสิก โดยประเภทแห่งวัตถุ ๖

## เวทนาสังคหะ

๗. ให้แปลคาถาดังต่อไปนี้ (2/61).....หน้า 3)
- |                    |                     |
|--------------------|---------------------|
| สุขํ ทุกขมุเปกขาติ | ตวิธา ตตถ เวทนา     |
| โสมนสฺสํ โทมนสฺส-  | มิตติ เกเทน ปญฺจธา. |

ตอบ คาถานี้แปลความว่า ในเวทนาสังคหะนั้น ว่าโดยอาร์มมณานุภavnลักษณะ คือ ลักษณะแห่งการเสวยอารมณ์แล้ว มีเวทนา ๓ อย่าง คือ

๑. สุขเวทนา ๒. ทุกขเวทนา ๓. อุเบกขาเวทนา

ว่าโดยอินทริยเภท คือ ประเภทแห่งอินทริย์แล้ว มีเวทนา ๕ อย่าง คือ

๑. สุขเวทนา ๒. ทุกขเวทนา ๓. โสมนัสเวทนา ๔. โทมนัสเวทนา ๕. อุเบกขาเวทนา

๘. จงแปลคาถาดังต่อไปนี้ (1/59).....หน้า 3)
- |                        |                    |
|------------------------|--------------------|
| สุขเมกตถ ทุกขญจ        | โสมนสฺสํ ทวเย จิตํ |
| ทวาสฺมจฺจิสฺส โสมนสฺสํ | ปญฺจปญฺญาสเกตธา.   |

ตอบ คาถานี้แปลว่า

สุขเวทนาและทุกขเวทนา ประกอบอยู่ในกายวิญญานจิต อย่างละ ๑ ดวง

โสมนัสเวทนา ประกอบอยู่ในจิต ๒ ดวง

โสมนัสเวทนา ประกอบอยู่ในจิต ๖๒ ดวง

เวทนาที่นอกจากนี้ คือ อุเบกขาเวทนา ประกอบอยู่ในจิต ๕๕ ดวง

๙. จงจำแนกจิต ๑๒๑ โดยเวทนา ๓ ( 2/55).....หน้า 5)

ตอบ จำแนกจิต ๑๒๑ โดยเวทนา ๓ ดังนี้ คือ

๑. จิตที่เกิดพร้อมด้วยสุขเวทนา มี ๖๓ คือ สุขสหคตกายวิญญานจิต ๑ โสมนัสสหคตจิต ๖๒

๒. จิตที่เกิดพร้อมด้วยทุกขเวทนา มี ๓ คือ ทุกขสหคตกายวิญญานจิต ๑ โทสมูลจิต ๒

๓. จิตที่เกิดพร้อมด้วยอุเบกขาเวทนา มี ๕๕ คือ อุเบกขาสหคตจิต ๕๕

## เหตุสังคหะ

๑๐. เหตุ เมื่อจำแนกโดยอกุศล กุศล อภัยากตะแล้ว มีเท่าไร คืออะไรบ้าง

ตอบ เหตุ เมื่อจำแนกโดยอกุศล กุศล อภัยากตะ แล้ว มี ๙ คือ (1/59).....หน้า 7)

อกุศลเหตุ มี ๓ คือ โลกเหตุ โทสเหตุ โมหเหตุ

กุศลเหตุ มี ๓ คือ อโลกเหตุ อโทสเหตุ อโมหเหตุ

อภัยากตเหตุ มี ๓ คือ อโลกเหตุ อโทสเหตุ อโมหเหตุ

๑๑. คำว่า “อารมณ” ในเหตุสังคหะ ได้แก่อะไรบ้าง (1/43).....หน้า 7)

ตอบ ได้แก่ รูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส สภาพธรรมที่เกี่ยวข้องกับสิ่งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิต  
ชื่อต่างๆ คำพูดต่างๆ เรื่องราวต่างๆ

๑๒. คำว่า เหตุ หมายความว่าอย่างไร ผลที่เกิดจากเหตุนั้น ได้แก่อะไร

(2/60, 1/61, 1/62, 2/62, 1/66).....หน้า 7)

ตอบ คำว่า เหตุ หมายความว่า เป็นธรรมที่ให้ผลเกิดขึ้น

และให้ผลธรรมนั้นตั้งมั่นในอารมณ และให้เจริญขึ้นได้

ผลที่เกิดจากเหตุนั้น ได้แก่ กายกรรม วจีกรรม มโนกรรม

ที่เป็นกุศลบ้าง อกุศลบ้าง อภัยากตะบ้าง

๑๓. ธรรมที่เป็นเหตุได้นั้น ได้แก่อะไรบ้าง (1/47, 1/60, 1/65).....หน้า 7)

ตอบ ธรรมที่เป็นเหตุได้นั้น ได้แก่ เจตสิก มีอยู่ ๖ คือ

๑. โลภะ ความอยากได้ ๒. โทสะ ความโกรธ ๓. โมหะ ความไม่รู้

๔. อโลภะ ความไม่อยากได้ ๕. อโทสะ ความไม่โกรธ ๖. ปัญญา ความไม่หลง คือ รู้

๑๔. เมื่อจำแนกจิตโดยเหตุ ๖ แล้ว มีแต่เหตุกจิต เอกเหตุกจิต ทวิเหตุกจิต

ติเหตุกจิต ส่วนจตุเหตุกจิต ปญจเหตุกจิต ฉเหตุกจิต นั้นไม่มี

ที่เป็นเช่นนี้เพราะเหตุใด (2/62).....เฉลยหน้า 84)

ตอบ การที่จตุเหตุกจิต ปญจเหตุกจิต ฉเหตุกจิต ไม่มีนั้น เพราะ.....

อกุศลเหตุ มีเพียง ๓ กุศลเหตุและอภัยากตเหตุ ก็มีเพียง ๓

ธรรมดาอกุศลเหตุ กับกุศลเหตุ หรือกับอภัยากตเหตุ นั้น เกิดขึ้นพร้อมกัน

ในจิตดวงเดียวกันไม่ได้ ฉะนั้น จตุเหตุกจิต ปญจเหตุกจิต ฉเหตุกจิต จึงไม่มี

๑๕. จงจำแนกเหตุเหล่านั้นมาโดยบุคคล ๕ จำพวก มีปุณฺชนเป็นต้น  
ให้ถูกต้องตามหลัก (1/47, 1/60).....หน้า 8)

ตอบ จำแนกโดยประเภทแห่งบุคคลแล้ว มี ๒๖ คือ

|                            |             |          |          |          |
|----------------------------|-------------|----------|----------|----------|
| เหตุที่เกิดในปุณฺชน        | มี ๖ ได้แก่ | โลภเหตุ  | โทสเหตุ  | โมหเหตุ  |
|                            |             | อโลภเหตุ | อโทสเหตุ | อโมหเหตุ |
| เหตุที่เกิดในโสดาบันบุคคล  | มี ๖ ได้แก่ | โลภเหตุ  | โทสเหตุ  | โมหเหตุ  |
|                            |             | อโลภเหตุ | อโทสเหตุ | อโมหเหตุ |
| เหตุที่เกิดในสกทาคามีบุคคล | มี ๖ ได้แก่ | โลภเหตุ  | โทสเหตุ  | โมหเหตุ  |
|                            |             | อโลภเหตุ | อโทสเหตุ | อโมหเหตุ |
| เหตุที่เกิดในอนาคามีบุคคล  | มี ๕ ได้แก่ | โลภเหตุ  | .....    | โมหเหตุ  |
|                            |             | อโลภเหตุ | อโทสเหตุ | อโมหเหตุ |
| เหตุที่เกิดในพระอรหันต์    | มี ๓ ได้แก่ | อโลภเหตุ | อโทสเหตุ | อโมหเหตุ |

๑๖. พระอนาคามี ยังมีความโกรธอยู่หรือไม่ ทราบได้อย่างไร

ตอบ พระอนาคามี ไม่มีความโกรธ ทราบได้จากการจำแนกเหตุโดยบุคคล คือ

เหตุที่เกิดกับพระอนาคามีบุคคล มี ๕ คือ

โลภเหตุ โมหเหตุ อโลภเหตุ อโทสเหตุ อโมหเหตุ

สำหรับตัวโทสเหตุ ซึ่งเป็นตัวเหตุที่จะทำให้เกิดความโกรธนั้น ไม่เกิดกับพระอนาคามี  
หรือจะพูดว่า พระอนาคามีละโทสะได้เด็ดขาดแล้ว (2/48, 1/62).....หน้า 9)

๑๗. เอกเหตุกเจตสิก คือเจตสิกประเภทไหน มีจำนวนเท่าใด คืออะไรบ้าง  
(ตาม - อคหิตัคคหนนฺย) (2/57).....หน้า 11)

ตอบ เอกเหตุกเจตสิก คือ เจตสิกที่มีเหตุ ๑ มีจำนวน ๓ ดวง คือ

โลภเจตสิก มีเหตุ ๑ คือ โมหเหตุ

โทสเจตสิก มีเหตุ ๑ คือ โมหเหตุ

วิจิจจนาเจตสิก มีเหตุ ๑ คือ โมหเหตุ

๑๘. อโลกะ อโทสะ ที่ประกอบกับญาณวิปยุตตจิตนั้น เป็นเจตสิกพวกไหน  
 อโลกะ อโทสะ ที่ประกอบกับญาณสัมปยุตตจิตนั้น เป็นเจตสิกพวกไหน  
 และ ติเหตุกเจตสิก ๓๕ ดวงนั้น ได้แก่อะไรบ้าง (2/59)  
 เหตุ ๓ นั้นคืออะไร ให้แสดงตามคหิตัคคหณนัย (เฉลยหน้า 87)

ตอบ อโลกะ อโทสะ ที่ประกอบกับญาณวิปยุตตจิตนั้น เป็นเจตสิกพวก เอกเหตุกเจตสิก  
 อโลกะ อโทสะ ที่ประกอบกับญาณสัมปยุตตจิตนั้น เป็นเจตสิกพวก ทวิเหตุกเจตสิก  
 และ ติเหตุกเจตสิก ๓๕ ดวงนั้น ได้แก่ อัญญสมานเจตสิก ๑๓ โสภณเจตสิก ๒๒  
 (เว้น อโลกะ อโทสะ ปัญญา) ที่ประกอบกับญาณสัมปยุตตจิต  
 เหตุ ๓ นั้น คือ อโลภเหตุ อโทสเหตุ อโมหเหตุ

## กิจจสังคหะ

๑๙. คำว่า กิจ ในกิจจสังคหะ หมายความว่าอย่างไร  
และกิจมีจำนวนเท่าใด คืออะไรบ้าง และให้บอกความหมาย  
ของกิจนั้น ๆ มาด้วย (1/54, 2/54, 2/61).....หน้า 17)

ตอบ คำว่า กิจ ในคำว่ากิจจสังคหะนี้ หมายความว่า การงานของจิต เจตสิก ชื่อว่า กิจ  
และ กิจ มีจำนวน ๑๔ คือ

|                  |             |                              |
|------------------|-------------|------------------------------|
| ๑. ปฏิสนธิกิจ    | หมายความว่า | ทำหน้าที่สืบต่อภพใหม่        |
| ๒. ภวังกิจ       | หมายความว่า | ทำหน้าที่รักษาภพ             |
| ๓. อาวัชชนกิจ    | หมายความว่า | ทำหน้าที่พิจารณาอารมณ์ใหม่   |
| ๔. ทัสสนกิจ      | หมายความว่า | ทำหน้าที่เห็น                |
| ๕. สวณกิจ        | หมายความว่า | ทำหน้าที่ได้ยิน              |
| ๖. ฌายนกิจ       | หมายความว่า | ทำหน้าที่รู้กลิ่น            |
| ๗. สายนกิจ       | หมายความว่า | ทำหน้าที่รู้รส               |
| ๘. ผุสนกิจ       | หมายความว่า | ทำหน้าที่รู้ถูกต้อง          |
| ๙. สัมปฏิจจนกิจ  | หมายความว่า | ทำหน้าที่รับอารมณ์           |
| ๑๐. สันตীরณกิจ   | หมายความว่า | ทำหน้าที่ได้สวณอารมณ์        |
| ๑๑. โวภูฏัพพนกิจ | หมายความว่า | ทำหน้าที่ตัดสินอารมณ์        |
| ๑๒. ชวนกิจ       | หมายความว่า | ทำหน้าที่เสพอารมณ์           |
| ๑๓. ตทารัมมณกิจ  | หมายความว่า | ทำหน้าที่รับอารมณ์ต่อจากชวนะ |
| ๑๔. จุตติกิจ     | หมายความว่า | ทำหน้าที่สิ้นจากภพเก่า       |

๒๐. เจตสิกที่ทำหน้าที่มากที่สุดนั้น มีกี่ดวง คืออะไรบ้าง  
ให้บอกหน้าที่นั้น ๆ มาด้วย (1/61, 1/62, 1/65, 2/65, 1/66).....หน้า 25)

ตอบ เจตสิกที่ทำหน้าที่มากที่สุดนั้น มี ๗ ดวง คือ สัพพจิตตสาธารณเจตสิก ๗  
ทำหน้าที่ ๑๔ อย่าง คือ

|                 |                |                  |             |
|-----------------|----------------|------------------|-------------|
| ๑. ปฏิสนธิกิจ   | ๒. ภวังกิจ     | ๓. อาวัชชนกิจ    | ๔. ทัสสนกิจ |
| ๕. สวณกิจ       | ๖. ฌายนกิจ     | ๗. สายนกิจ       | ๘. ผุสนกิจ  |
| ๙. สัมปฏิจจนกิจ | ๑๐. สันตীরณกิจ | ๑๑. โวภูฏัพพนกิจ | ๑๒. ชวนกิจ  |
| ๑๓. ตทารัมมณกิจ | ๑๔. จุตติกิจ   |                  |             |

## ทวารสังคหะ

๒๑. คำว่า ทวาร แปลว่าอะไร มีกี่อย่าง คืออะไรบ้าง (1/57, 1/58)  
 และให้บอกองค์ธรรมของทวารนั้นๆ มาด้วย (หน้า 31)

ตอบ คำว่า ทวาร แปลว่า ประตู ซึ่งเป็นที่เข้าออกของวิถิจิตทั้งหลาย  
 เหมือนหนึ่งประตู สำหรับเป็นที่เข้าออกของคนทั้งหลาย มี ๖ คือ

- |              |                |             |
|--------------|----------------|-------------|
| ๑. จักขุทวาร | องค์ธรรมได้แก่ | จักขุปสาท   |
| ๒. โสตทวาร   | องค์ธรรมได้แก่ | โสตปสาท     |
| ๓. ฆานทวาร   | องค์ธรรมได้แก่ | ฆานปสาท     |
| ๔. ชิวหาทวาร | องค์ธรรมได้แก่ | ชิวหาปสาท   |
| ๕. กายทวาร   | องค์ธรรมได้แก่ | กายปสาท     |
| ๖. มโนทวาร   | องค์ธรรมได้แก่ | ภวังคจิต ๑๙ |

๒๒. ทวารมี ๖ วัตถุมี ๖ ทั้งสองอย่างนี้ องค์ธรรมต่างกันหรือเหมือนกัน  
 จงแสดงมาดู (2/49, 2/63).....หน้า 31, 62)

ตอบ เหมือนกันก็มี ต่างกันก็มี ส่วนที่เหมือนกันนั้น คือ

- |           |     |            |                |           |
|-----------|-----|------------|----------------|-----------|
| จักขุทวาร | กับ | จักขุวัตถุ | องค์ธรรมได้แก่ | จักขุปสาท |
| โสตทวาร   | กับ | โสตวัตถุ   | องค์ธรรมได้แก่ | โสตปสาท   |
| ฆานทวาร   | กับ | ฆานวัตถุ   | องค์ธรรมได้แก่ | ฆานปสาท   |
| ชิวหาทวาร | กับ | ชิวหาวัตถุ | องค์ธรรมได้แก่ | ชิวหาปสาท |
| กายทวาร   | กับ | กายวัตถุ   | องค์ธรรมได้แก่ | กายปสาท   |

ส่วนที่ต่างกันคือ

- |           |                |             |
|-----------|----------------|-------------|
| มโนทวาร   | องค์ธรรมได้แก่ | ภวังคจิต ๑๙ |
| หทัยวัตถุ | องค์ธรรมได้แก่ | หทัยรูป     |

## อาร์มมณสังคหะ

๒๓. ให้แสดงความแตกต่างกันระหว่างคำว่า อาร์มมณะ กับคำว่า อาลัมพะ  
(2/49, 1/52, 2/61).....หน้า 38)

ตอบ ความหมายแตกต่างกันระหว่างคำว่า อาร์มมณะ กับ อาลัมพะ คือ  
อาร์มมณะ หมายความว่า ธรรมชาติที่เป็นที่ยินดีของจิต เจตสิกทั้งหลาย  
เสมือนหนึ่งสวนดอกไม้ อันเป็นที่ยินดีของคนทั้งหลาย  
อาลัมพะ หมายความว่า ธรรมชาติอันเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวของจิต เจตสิกทั้งหลาย  
เหมือนไม้เท้าหรือเชือก อันเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวของคนชรา และคนทุพพลภาพ

๒๔. ให้แสดงการจำแนกทวาริกจิต และทวารวิมุตตจิต  
โดยอาร์มณ ๖ และกาล (2/53).....หน้า 39)

ตอบ แสดงการจำแนกทวาริกจิต และทวารวิมุตตจิต โดยอาร์มณ ๖ ดังนี้ คือ

|                         |               |                                          |
|-------------------------|---------------|------------------------------------------|
| จักขุทวาริกจิต ๔๖       | มีรูปารมณ     | ที่เป็นปัจจุบันอย่างเดียว                |
| โสตทวาริกจิต ๔๖         | มีสัททารมณ    | ที่เป็นปัจจุบันอย่างเดียว                |
| ฆานทวาริกจิต ๔๖         | มีคันธารมณ    | ที่เป็นปัจจุบันอย่างเดียว                |
| ชีวาทวาริกจิต ๔๖        | มีรสารมณ      | ที่เป็นปัจจุบันอย่างเดียว                |
| กายทวาริกจิต ๔๖         | มีโผฏฐัพพารมณ | ที่เป็นปัจจุบันอย่างเดียว                |
| มโนทวาริกจิต ๖๗ หรือ ๘๘ | มีอาร์มณ ๖    | ที่เป็นปัจจุบัน อดีต อนาคต และกาลวิมุตต์ |

ตามสมควรแก่อาร์มณ

ทวารวิมุตตจิต ที่เกิดขึ้นทำหน้าที่ปฏิสนธิ ภวังค์ จุตี ทั้ง ๑๙ ดวงนี้  
มีอาร์มณหนึ่งอาร์มณใด ในบรรดาอาร์มณทั้ง ๖ ที่เรียกว่า กรรม กรรมนิमित คตินิมิต  
ซึ่งเป็นปัจจุบัน อดีต และบัญญัติ ที่จิตทวาริกมรณสันนชวณะ รับเอามาจากภพก่อน  
เมื่อใกล้จะตายเป็นส่วนมาก

๒๕. นิพพานกับบัญญัติ ทั้ง ๒ นี้ พ้นจากกาลทั้ง ๓ เรียกว่า กาลวิมุตตอาร์มณ นั้น  
เพราะเหตุใด (1/52, 2/57, 2/61).....หน้า 41)

ตอบ นิพพานและบัญญัติ ที่เป็นกาลวิมุตตอาร์มณนั้น เพราะ.....  
ธรรม ๒ พวกนี้ เป็นอสังขตธรรม ไม่ได้ถูกปรุงแต่งด้วยปัจจัย ๔  
ฉะนั้น การเกิดขึ้นของธรรมทั้ง ๒ พวกนี้จึงไม่มี เมื่อไม่มีการเกิดขึ้นแล้ว ก็กล่าวไม่ได้ว่า  
นิพพานหรือบัญญัติเหล่านี้ เป็นปัจจุบัน อดีต อนาคต จึงเรียกว่า กาลวิมุตตอาร์มณ

๒๖. อารมณ์ ๖ เมื่อจำแนกโดยประเภทใหญ่แล้ว มีกี่ประเภท คืออะไรบ้าง  
 ให้บอกองค์ธรรมของอารมณ์นั้นๆ มาด้วย (1/58, 1/59).....หน้า 45)

ตอบ อารมณ์ ๖ เมื่อจำแนกโดยประเภทใหญ่แล้ว มี ๔ ประเภท คือ

- |                  |                |              |             |        |
|------------------|----------------|--------------|-------------|--------|
| ๑. กามอารมณ์     | องค์ธรรมได้แก่ | กามจิต ๕๔    | เจตสิก ๕๒   | รูป ๒๘ |
| ๒. มหัคคตอารมณ์  | องค์ธรรมได้แก่ | มหัคคตจิต ๒๗ | เจตสิก ๓๕   |        |
| ๓. โลกุตตรอารมณ์ | องค์ธรรมได้แก่ | โลกุตตรจิต ๘ | เจตสิก ๓๖   | นิพพาน |
| ๔. บัญญัติอารมณ์ | องค์ธรรมได้แก่ | สัททบัญญัติ  | อรรถบัญญัติ |        |

## วัตถุสังคหะ

๒๗. คำว่า วัตถุ ในวัตถุสังคหะนี้ หมายความว่าอย่างไร (1/59, 1/61)

วัตถุมีกี่อย่าง จงแสดงมาพร้อมมอญกรรม (2/64, 2/65).....หน้า 62)

ตอบ คำว่า วัตถุ ในวัตถุสังคหะนี้ หมายความว่า ธรรมเป็นที่อาศัยของจิต และเจตสิก

ชื่อว่า วัตถุ, วัตถุมีกี่ ๖ อย่าง คือ

- |               |                |           |
|---------------|----------------|-----------|
| ๑. จักขุวัตถุ | องค์ธรรมได้แก่ | จักขุปสาท |
| ๒. โสตวัตถุ   | องค์ธรรมได้แก่ | โสตปสาท   |
| ๓. ฆานวัตถุ   | องค์ธรรมได้แก่ | ฆานปสาท   |
| ๔. ชิวหาวัตถุ | องค์ธรรมได้แก่ | ชิวหาปสาท |
| ๕. กายวัตถุ   | องค์ธรรมได้แก่ | กายปสาท   |
| ๖. หทัยวัตถุ  | องค์ธรรมได้แก่ | หทัยรูป   |

๒๘. ให้แปลคาถาดังต่อไปนี้ (1/55, 2/57, 2/59).....หน้า 63)

ฉวตถุํ หิสฺสิตา กาเม                      สตต รุเป จตฺพุทฺธา

ตฺวตถุํ หิสฺสิตารุเป                      ธาตฺเววกาหิสฺสิตา มตา

ตอบ แปลคาถาดังต่อไปนี้

นักศึกษาทั้งหลายพึงทราบวิญญูณธาตุ ๗ ที่อาศัยวัตถุรูป ๖ เกิดในกามภูมิ ๑๑

พึงทราบวิญญูณธาตุ ๔ คือ จักขุวิญญูณธาตุ โสตวิญญูณธาตุ มโนธาตุ

มโนวิญญูณธาตุ ที่อาศัยวัตถุรูป ๓ คือ จักขุวัตถุ โสตวัตถุ หทัยวัตถุ

เกิดในรูปภูมิ ๑๕ (เว้นอสังขตธาตุ)

พึงทราบมโนวิญญูณธาตุ ๑ ที่ไม่ได้อาศัยวัตถุรูป เกิดในรูปภูมิ ๔

๒๙. ญาณฐาน ๗ คืออะไรบ้าง ให้แสดงองค์ธรรมมาด้วย

ตอบ ญาณฐาน ๗ คือ (2/55, 1/56, 2/56, 1/60).....หน้า 64)

- |                |                |                                   |
|----------------|----------------|-----------------------------------|
| ๑. จักขุญาณฐาน | องค์ธรรมได้แก่ | จักขุวิญญาณจิต ๒                  |
| ๒. โสตญาณฐาน   | องค์ธรรมได้แก่ | โสตวิญญาณจิต ๒                    |
| ๓. ชานญาณฐาน   | องค์ธรรมได้แก่ | ชานวิญญาณจิต ๒                    |
| ๔. ชิวหาญาณฐาน | องค์ธรรมได้แก่ | ชิวหาวิญญาณจิต ๒                  |
| ๕. กายญาณฐาน   | องค์ธรรมได้แก่ | กายวิญญาณจิต ๒                    |
| ๖. มโนฐาน      | องค์ธรรมได้แก่ | สัมปฏิจฉนจิต ๒ ปัญจทวาราวชชนจิต ๑ |
| ๗. มโนวิญาณฐาน | องค์ธรรมได้แก่ | จิต ๗๖ หรือ ๑๐๘                   |
- (เว้นทวิปัญจวิญาณจิต ๑๐ มโนฐาน ๓)

๓๐. จิตที่อาศัยวัตถุรูปเกิดโดยแน่นอน และไม่แน่นอน

มีจำนวนเท่าใด คืออะไรบ้าง ( 2/54).....หน้า 64)

ตอบ จิตที่อาศัยวัตถุรูปเกิดโดยแน่นอน มี ๔๓ ดวง คือ

ปัญจวิญาณฐาน ๑๐ มโนฐาน ๓

มโนวิญาณฐาน ๓๐ ได้แก่ โทสมูลจิต ๒ สันตிரณจิต ๓ หสิตุปปาทจิต ๑

มหาวีปากจิต ๘ ฐุปาวจรจิต ๑๕ โสตาปัตติมรรคจิต ๑

จิตที่อาศัยวัตถุรูปเกิดโดยไม่แน่นอน มี ๔๒ ดวง คือ

โลกมูลจิต ๘ โมหมูลจิต ๒ มโนทวาราวชชนจิต ๑ มหากุศลจิต ๘

มหากิริยาจิต ๘ อรูปาวจรกุศลจิต ๔ อรูปาวจรกิริยาจิต ๔

โลกุตตรจิต ๗ (เว้นโสตาปัตติมรรคจิต ๑)

## ปริจเฉทที่ ๗

### สมุจจัยสังคหะ

๓๑. ในปริจเฉทที่ ๗ นี้ พระอนุรุธาจารย์แสดงการรวบรวมธรรมที่มีสภาพเข้ากันได้  
ให้อยู่เป็นหมวดๆ นั้น มีชื่อเรียกว่าอะไร มีกี่หมวด อะไรบ้าง  
ให้บอกความหมายด้วย (2/50).....หน้า 80)

ตอบ ในปริจเฉทที่ ๗ นี้ พระอนุรุธาจารย์ แสดงการรวบรวมธรรมที่มีสภาพเข้ากันได้  
ให้อยู่เป็นหมวดๆ นั้น มีชื่อเรียกว่า สมุจจัยสังคหะ มี ๔ หมวดด้วยกัน คือ

|                  |                                                                                   |
|------------------|-----------------------------------------------------------------------------------|
| อกุศลสังคหะ      | การแสดงสงเคราะห์ธรรม ที่เป็นฝ่ายอกุศลโดยส่วนเดียว หมวดหนึ่ง                       |
| มิสกสังคหะ       | การแสดงสงเคราะห์ธรรม ที่เป็นกุศล อกุศล อพยากตะ ทั้ง ๓<br>ปนกัน หมวดหนึ่ง          |
| โพธิปักขิยสังคหะ | การแสดงสงเคราะห์ธรรม ที่เป็นฝ่ายมรรคญาณ หมวดหนึ่ง                                 |
| สัพพสังคหะ       | การแสดงสงเคราะห์จิต เจตสิก รูป นิพพาน ซึ่งเป็นวัตรธรรม<br>ทั้งหมดรวมกัน หมวดหนึ่ง |

๓๒. ในสมุจจัยสังคหะ มีธรรมอยู่ที่หมวด คืออะไรบ้าง (1/55).....หน้า 80)  
ให้บอกความหมายของหมวดนั้นๆ มาด้วย

ตอบ ในสมุจจัยสังคหะ มีธรรมอยู่ ๔ หมวด คือ

๑. อกุศลสังคหะ      การแสดงสงเคราะห์ธรรม ที่เป็นฝ่ายอกุศลโดยส่วนเดียว หมวดหนึ่ง
๒. มิสกสังคหะ      การแสดงสงเคราะห์ธรรม ที่เป็นกุศล อกุศล อพยากตะ ทั้ง ๓  
ปนกัน หมวดหนึ่ง
๓. โพธิปักขิยสังคหะ      การแสดงสงเคราะห์ธรรม ที่เป็นฝ่ายมรรคญาณ หมวดหนึ่ง
๔. สัพพสังคหะ      การแสดงสงเคราะห์จิต เจตสิก รูป นิพพาน ซึ่งเป็นวัตรธรรม  
ทั้งหมดรวมกัน หมวดหนึ่ง

(32 / 1) ในวัตรธรรม ๗๒ นั้น วัตรธรรมที่แสดงไว้ในอกุศลสังคหะ มิสกสังคหะ  
โพธิปักขิยสังคหะ สัพพสังคหะ แต่ละหมวดมีจำนวนเท่าใด คืออะไรบ้าง

ตอบ ในวัตรธรรม ๗๒ นั้น (2/63, 1/66).....ซ้ำข้อเขียน 76 )

|                                      |       |     |                                          |
|--------------------------------------|-------|-----|------------------------------------------|
| วัตรธรรมที่แสดงไว้ในอกุศลสังคหะ      | มี ๑๔ | คือ | อกุศลเจตสิก ๑๔                           |
| วัตรธรรมที่แสดงไว้ในมิสกสังคหะ       | มี ๓๖ | คือ | จิต ๑ เจตสิก ๒๖ รูป ๙                    |
| วัตรธรรมที่แสดงไว้ในโพธิปักขิยสังคหะ | มี ๑๔ | คือ | จิต ๑ เจตสิก ๑๓                          |
| วัตรธรรมที่แสดงไว้ในสัพพสังคหะ       | มี ๗๒ | คือ | จิต ๑ เจตสิก ๕๒ นิพันนรูป ๑๘<br>นิพพาน ๑ |

## อภุศลสังคหะ

๓๓. ในอภุศลสังคหะ มีธรรมอยู่กี่หมวด คืออะไรบ้าง ว่าโดยประเภทแล้วมีเท่าไร

ตอบ ในอภุศลสังคหะ มีธรรมอยู่ ๙ หมวด คือ (2/59).....หน้า 82)

๑. อาสวะ      ๒. โสมะ      ๓. โยคะ      ๔. คันถะ      ๕. อุปาทาน

๖. นีวรณะ      ๗. อนุสัย      ๘. สังโยชน์      ๙. กิเลส

ว่าโดยประเภทแล้วมี ๕๕ ประเภท

๓๔. ให้แสดงโสมะ ๔ พร้อมด้วยความหมายและองค์ธรรม (2/59).....หน้า 83)

ตอบ แสดงโสมะ ๔ พร้อมทั้งความหมายและองค์ธรรมดังนี้

๑. กาโมมะ      ธรรมชาติที่เป็นเครื่องทำให้สัตว์จมอยู่ใน      กามคุณอารมณ์

องค์ธรรมได้แก่ โลกเจตสิก ที่ในโลภมูลจิต ๘

๒. ภโวมะ      ธรรมชาติที่เป็นเครื่องทำให้สัตว์จมอยู่ในรูปภพ อรูปภพ หรือ รูปฌาน

อรูปฌาน      องค์ธรรมได้แก่ โลกเจตสิก ที่ในทวิจิตตวิปปยุตตจิต ๔

๓. ทิฏฐิโสมะ      ธรรมชาติที่เป็นเครื่องทำให้สัตว์จมอยู่ใน      ความเห็นผิด

องค์ธรรมได้แก่ ทิฏฐิเจตสิก ที่ในทวิจิตตวิปปยุตตจิต ๔

๔. อวิชโสมะ      ธรรมชาติที่เป็นเครื่องทำให้สัตว์จมอยู่ใน      ความหลง ความโง่

องค์ธรรมได้แก่ โมหเจตสิก ที่ในอภุศลจิต ๑๒

๓๕. ความยึดมั่นในอารมณ์ เรียกว่าอะไร มีกี่อย่าง คืออะไรบ้าง

ให้แสดงมาพร้อมทั้งความหมายและองค์ธรรม

(2/56, 2/57, 2/60, 2/62).....หน้า 84)

ตอบ ความยึดมั่นในอารมณ์ เรียกว่า อุปาทาน มี ๔ คือ

กามอุปาทาน      ธรรมชาติที่เป็นเครื่องยึดมั่นในกามคุณอารมณ์

องค์ธรรมได้แก่ โลกเจตสิก ที่ในโลภมูลจิต ๘

ทิฏฐูปาทาน      ธรรมชาติที่เป็นเครื่องยึดมั่นในความเห็นผิด

ที่นอกจากสฬัพพตปรามาสทิฏฐิ และอัตตวาททิฏฐิ

องค์ธรรมได้แก่ ทิฏฐิเจตสิก ที่ในทวิจิตตวิปปยุตตจิต ๔

สฬัพพตูปาทาน      ธรรมชาติที่เป็นเครื่องยึดมั่นในการปฏิบัติผิด

องค์ธรรมได้แก่ ทิฏฐิเจตสิก ที่ในทวิจิตตวิปปยุตตจิต ๔

อัตตวาทูปาทาน      ธรรมชาติที่เป็นเครื่องยึดมั่นในรูปนามขั้น ๕ ว่าเป็นตัวเป็นตน

องค์ธรรมได้แก่ ทิฏฐิเจตสิก ที่ในทวิจิตตวิปปยุตตจิต ๔

๓๖. กิเลสมีจำนวนเท่าไร (คืออะไรบ้าง) ให้แสดงมาเฉพาะชื่อ

ตอบ กิเลส มีจำนวน ๑๐ คือ (2/61, 2/64, 1/66).....หน้า 89)

- |                |                   |             |                 |
|----------------|-------------------|-------------|-----------------|
| ๑. โลภกิเลส    | ๒. โทสากิเลส      | ๓. โมหกิเลส | ๔. มานกิเลส     |
| ๕. ทิฏฐิกิเลส  | ๖. วิจิกิจฉากิเลส | ๗. ถีนกิเลส | ๘. อุทธัจจกิเลส |
| ๙. อหิริกกิเลส | ๑๐. อโนตตปปกิเลส  |             |                 |

๓๗. คำว่า อุปาทาน เมื่อแยกบทออกแล้วมีกี่บท คืออะไรบ้าง (2/47, 1/49)

มีความหมายอย่างไร เปรียบเสมือนอะไร และให้แสดงวจนัตถะด้วย

ตอบ คำว่า อุปาทาน เมื่อแยกบทออกแล้วได้ ๒ บท คือ อุป + อาทาน (.....หน้า 96)

อุป หมายถึง มั่น อาทาน หมายถึง ยึด

เมื่อรวม ๒ บทเข้าด้วยกันแล้ว หมายถึง การยึดมั่นในอารมณ์

ธรรมที่ยึดมั่นในอารมณ์ที่เรียกว่า อุปาทาน นี้ เปรียบเสมือนหนึ่งงูที่จับกับได้ กัดกบนั้นไว้นั้น ไม่ยอมปล่อย จันได โลภะ ทิฏฐิ ทั้ง ๒ ที่มีสภาพยึดมั่น ในอารมณ์ของตน ๆ ไม่ยอมปล่อย ก็ฉนั้น

ดังมีวจนัตถะแสดงว่า อุปาทิยนุตติ = อุปาทานานิ

ธรรมเหล่าใดยอมยึดมั่นในอารมณ์ ฉะนั้น ธรรมเหล่านั้น ชื่อว่า อุปาทาน

๓๘. กิเลสมีกี่ชนิด คืออะไรบ้าง และจงแสดงการประหาณกิเลสทั้งหมด

โดยศีล สมาธิ ปัญญา (1/55, 1/61).....หน้า 99)

ตอบ กิเลสมี ๓ ชนิด คือ อนุสัยกิเลส ปริยฐานกิเลส วิตีกกมกิเลส

แสดงการประหาณกิเลสโดยศีล สมาธิ ปัญญา ดังนี้

- |                |              |                 |
|----------------|--------------|-----------------|
| ๑. ศีลกุศล     | สามารถประหาณ | วิตีกกมกิเลสได้ |
| ๒. สมาธิกุศล   | สามารถประหาณ | ปริยฐานกิเลสได้ |
| ๓. ปัญญาในมรรค | สามารถประหาณ | อนุสัยกิเลสได้  |

๓๙. คำว่า สังโยชน์ หมายความว่าอย่างไร (2/59).....หน้า 99)

ให้แสดงวจนัตถะและความหมายมาด้วย

ตอบ คำว่า สังโยชน์ หมายความว่า ธรรมชาติที่ผูกสัตว์ทั้งหลายไว้ ไม่ให้ออกไป จากวัฏฏทุกข์ได้ เหมือนหนึ่งเชือกที่ผูกโยงสัตว์หรือวัตถุสิ่งของไว้ไม่ให้หลุดไป

ดังแสดงวจนัตถะว่า สโยเชนติ พนฺธุนตติ = สโยชนานิ

ธรรมเหล่าใด ย่อมผูกสัตว์ทั้งหลายไว้ ฉะนั้น ธรรมเหล่านั้น ชื่อว่าสังโยชน์

๔๐. ให้จำแนกสังโยชน์ ๑๐ โดยโอรัมภาคียสังโยชน์และอุทธัมภาคียสังโยชน์  
ตามสุดตันตัญญ (1/56, 1/62).....หน้า 100)

ตอบ จำแนกสังโยชน์ ๑๐ โดยโอรัมภาคียสังโยชน์และอุทธัมภาคียสังโยชน์  
ตามสุดตันตัญญ คือ โอรัมภาคียสังโยชน์ มี ๕ คือ

- |                        |                      |                  |
|------------------------|----------------------|------------------|
| ๑. กามราคสังโยชน์      | ๒. ปฏิฆสังโยชน์      | ๓. ทิฏฐิสังโยชน์ |
| ๔. สิลัพพตปราคสังโยชน์ | ๕. วิจิกิจฉาสังโยชน์ |                  |

อุทธัมภาคียสังโยชน์ มี ๕ คือ

- |                    |                    |                |
|--------------------|--------------------|----------------|
| ๑. รูปราคสังโยชน์  | ๒. อรูปราคสังโยชน์ | ๓. มานสังโยชน์ |
| ๔. อุทธัจจสังโยชน์ | ๕. อวิชชาสังโยชน์  |                |

(41) ให้แสดงการนับกิเลสโดยพิสดาร ๑,๕๐๐ มาดู

๔๑. กิเลสโดยพิสดาร ๑,๕๐๐ นั้น คืออะไรบ้าง มีวิธีการนับอย่างไร  
(2/46, 2/51, 2/61, 1/66).....หน้า 103)

ตอบ วิธีนับนั้นมีดังนี้ คือ

อารมณ์ที่เป็นเหตุให้กิเลส ๑๐ เกิดขึ้นได้นั้น มี ๑๕๐ คือ

นามเตปัญญูสา คือ นามธรรม ๕๓ นิปผันนรูป ๑๘ ลักษณะรูป ๔ รวมเป็น ๗๕

ในอัมมัตตสันดาน คือ ภายในตัวเรา มี ๗๕

ในพหิตถสันดาน คือ สิ่งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิตที่อยู่ภายนอกตัวเรา มี ๗๕ รวมเป็น ๑๕๐  
อารมณ์ ๑๕๐ คูณด้วยกิเลส ๑๐ คงเป็นกิเลส ๑,๕๐๐

## มิสกสังคหะ

๔๒. คำว่า อาหาร แปลว่าอะไร หมายความว่าอย่างไร (1/58, 2/62)  
 และให้แสดงอาหาร ๔ พร้อมทั้งความหมายและองค์ธรรม (หน้า 111)

ตอบ คำว่า อาหาร แปลว่า นำมา  
 หมายความว่า ทำให้ผลเกิดขึ้น และช่วยอุดหนุนให้ตั้งอยู่ได้ เจริญขึ้นได้  
 อาหาร มี ๔ คือ

๑. กพพิการอาหาร ธรรมชาติที่เป็นผู้นำให้อาหารชรูปเกิด  
 องค์ธรรมได้แก่ โอชาที่อยู่ในอาหารต่างๆ
๒. ผัสสาหาร ธรรมชาติที่เป็นผู้นำให้เวทนาเกิด  
 องค์ธรรมได้แก่ ผัสสเจตสิกที่ในจิตทั้งหมด
๓. มโนสัญเจตนาหาร ธรรมชาติที่เป็นผู้นำให้วิปากวิญญาณ มีปฏิสนธิจิตเป็นต้นเกิด  
 องค์ธรรมได้แก่ เจตนาเจตสิกที่ในจิตทั้งหมด
๔. วิญญาณาหาร ธรรมชาติที่เป็นผู้นำให้เจตสิกและกัมมชรูปเกิด  
 องค์ธรรมได้แก่ จิตทั้งหมด

๔๓. คำว่า ฌาน หมายความว่าอย่างไร (1/47).....หน้า 114)  
 และธรรมที่เป็นปฏิปักษ์ต่อองค์ฌานนั้น คืออะไร ให้แสดงโดยเฉพาะๆ

ตอบ คำว่า ฌาน หมายความว่า การเข้าไปเพ่งอารมณ์ มีกสิณเป็นต้น  
 หรือ เพาธรรมที่เป็นปฏิปักษ์ต่อกัน ฉะนั้นจึงชื่อว่า ฌาน  
 และ ธรรมที่เป็นปฏิปักษ์ต่อองค์ฌานนั้น คือ

- |                     |                 |                             |
|---------------------|-----------------|-----------------------------|
| ถีนมิทธนิวรณ        | เป็นปฏิปักษ์กับ | วิตก                        |
| วิจิกิจฉานนิวรณ     | เป็นปฏิปักษ์กับ | วิจารณ์                     |
| พยาปาทนิวรณ         | เป็นปฏิปักษ์กับ | ปีติ                        |
| กามฉันทนิวรณ        | เป็นปฏิปักษ์กับ | เอกัคคตา                    |
| อุทธัจจุกุกกฉฉนิวรณ | และโทมนัสเวทนา  |                             |
|                     | เป็นปฏิปักษ์กับ | โสมนัสเวทนา และอุเบกขาเวทนา |
| ปีติและโสมนัสเวทนา  | เป็นปฏิปักษ์กับ | โทมนัสเวทนา                 |

๔๔. ในจำนวนองค์มรรค ๑๒ นี้ องค์มรรคที่เป็นเหตุและเป็นหนทางให้ไปถึง  
 สุตติภูมิและพระนิพพานนั้น มีอยู่เท่าไร คืออะไร  
 องค์มรรคที่เป็นเหตุและเป็นหนทางให้ไปถึงทุกคติภูมิ มีเท่าไร คืออะไร  
 (1/60, 2/64, 2/65).....หน้า 115)

ตอบ ในจำนวนองค์มรรค ๑๒ นี้

องค์มรรค ที่เป็นเหตุและเป็นหนทางให้ไปถึงสุตติภูมิ และพระนิพพาน มีอยู่ ๘ คือ

- |                |                  |              |                  |
|----------------|------------------|--------------|------------------|
| ๑. สัมมาทิฏฐิ  | ๒. สัมมาสังกัปปะ | ๓. สัมมาวาจา | ๔. สัมมากัมมันตะ |
| ๕. สัมมาอาชีวะ | ๖. สัมมาวายามะ   | ๗. สัมมาสติ  | ๘. สัมมาสมาธิ    |

องค์มรรค ที่เป็นเหตุและเป็นหนทางให้ไปถึงทุกคติภูมิ มีอยู่ ๔ คือ

- |               |                  |                |               |
|---------------|------------------|----------------|---------------|
| ๑. มิจฉาทิฏฐิ | ๒. มิจฉาสังกัปปะ | ๓. มิจฉาวายามะ | ๔. มิจฉาสมาธิ |
|---------------|------------------|----------------|---------------|

## โพธิปักขิยสังคหะ

๔๕. อารมณอันเป็นที่ตั้งแห่งการกำหนดของสติ มีเท่าไร คืออะไรบ้าง (1/59, 1/66)

ตอบ อารมณอันเป็นที่ตั้งแห่งการกำหนดของสติ มี ๔ คือ (หน้า 132)

- |                              |                             |                                 |
|------------------------------|-----------------------------|---------------------------------|
| ๑. รูปขันธ์                  | เป็นอารมณแห่งการกำหนดของสติ | เรียกว่า กายานุปัสสนาสติปัฏฐาน  |
| ๒. เวทนาขันธ์                | เป็นอารมณแห่งการกำหนดของสติ | เรียกว่า เวทนานุปัสสนาสติปัฏฐาน |
| ๓. วิญญาณขันธ์               | เป็นอารมณแห่งการกำหนดของสติ | เรียกว่า จิตตานุปัสสนาสติปัฏฐาน |
| ๔. สัญญาขันธ์ และสังขารขันธ์ | เป็นอารมณแห่งการกำหนดของสติ | เรียกว่า ฐมมานุปัสสนาสติปัฏฐาน  |

๔๖. แสดงเหตุผลที่ วิริยะดวงเดียว เป็นสัมมปปธานทั้ง ๔ ได้

ตอบ วิริยะดวงเดียว เป็นสัมมปปธานทั้ง ๔ ได้ (1/57, 1/59).....หน้า 134)

เพราะกิจของวิริยะในที่นี้ มีอยู่ ๔ อย่าง คือ  
 พยายามเพื่อ ละอกุศลที่เกิดขึ้นแล้ว  
 พยายามเพื่อ ไม่ให้อกุศลใหม่เกิด  
 พยายามเพื่อ ให้อกุศลใหม่เกิด  
 พยายามเพื่อ ให้อกุศลที่เกิดขึ้นแล้ว เจริญรุ่งเรืองขึ้น

๔๗. จงแสดงการจำแนกองค์มรรค ๘ โดยศีลขันธ์ สมาธิขันธ์ ปัญญาขันธ์ (1/57)

ตอบ แสดงการจำแนกองค์มรรค ๘ โดยศีลขันธ์ สมาธิขันธ์ ปัญญาขันธ์ (หน้า 141)

- |                  |   |                                              |
|------------------|---|----------------------------------------------|
| ๑. สัมมวาจา      | } | องค์มรรคทั้ง ๓ นี้ สงเคราะห์เข้าในศีลขันธ์   |
| ๒. สัมมากัมมันตะ |   |                                              |
| ๓. สัมมาอาชีวะ   |   |                                              |
| ๔. สัมมวาายามะ   | } | องค์มรรคทั้ง ๓ นี้ สงเคราะห์เข้าในสมาธิขันธ์ |
| ๕. สัมมาสติ      |   |                                              |
| ๖. สัมมาสมาธิ    |   |                                              |
| ๗. สัมมาทิฎฐิ    | } | องค์มรรคทั้ง ๒ นี้ สงเคราะห์เข้าในปัญญาขันธ์ |
| ๘. สัมมาสังกัปปะ |   |                                              |

## ศัพท์สังคหะ

๔๘. ในศัพท์สังคหะ มีธรรมอยู่กี่หมวด คืออะไรบ้าง (หน้า 142)

เมื่อว่าโดยประเภทแล้วมีเท่าไร (1/58, 1/59, 1/61, 1/62, 2/63)

ตอบ ในศัพท์สังคหะ มีธรรมอยู่ ๕ หมวด คือ

๑. ชันท์      ๒. อุปาทานักขันท์      ๓. आयตนะ      ๔. ธาตุ      ๕. สัจจะ  
เมื่อว่าโดยประเภทแล้วมี ๓๙ (ไม่ต้องนับอุปาทานักขันท์โดยเฉพาะ)

๔๙. คำว่า ชันท์ หมายความว่าอย่างไร (มีบาลีแสดงว่าอย่างไร)

(1/57, 1/60, 2/60, 2/62, 1/65).....หน้า 149, 142)

ตอบ คำว่า ชันท์ หมายความว่า เป็นกลุ่ม เป็นกอง

มีบาลีแสดงว่า ราสฏฺเฐน (ราสฏฺเฐน) ขนฺโธ

ชื่อว่าชันท์ เพราะอรรถว่า เป็นกลุ่ม เป็นกอง

๕๐. ให้แสดงชันท์ ๕ พร้อมทั้งความหมายและองค์ธรรม (2/62, 1/65)

ตอบ แสดงชันท์ ๕ พร้อมทั้งความหมายและองค์ธรรม ดังนี้คือ

๑. รูปชันท์      กองรูป      องค์ธรรมได้แก่ รูป ๒๘
๒. เวทนาชันท์      กองเวทนา      องค์ธรรมได้แก่ เวทนาเจตสิก ที่ในจิต ๘๙ หรือ ๑๒๑
๓. สัญญาชันท์      กองสัญญา      องค์ธรรมได้แก่ สัญญาเจตสิก ที่ในจิต ๘๙ หรือ ๑๒๑
๔. สังขารชันท์      กองสังขาร      องค์ธรรมได้แก่ เจตสิก ๕๐ (เว้นเวทนา สัญญา)  
ที่ในจิต ๘๙ หรือ ๑๒๑ ตามสมควร
๕. วิญญาณชันท์      กองจิต      องค์ธรรมได้แก่ จิต ๘๙ หรือ ๑๒๑

๕๑. ให้แสดงอุปาทานักขันท์ ๕ พร้อมทั้งความหมายและองค์ธรรม

ตอบ อุปาทานักขันท์ มี ๕ คือ (2/54, 2/63).....หน้า 142)

๑. รูปุปาทานักขันท์      กองรูป ที่เป็นอารมณ์ของอุปาทาน  
องค์ธรรมได้แก่ รูป ๒๘
๒. เวทณุปาทานักขันท์      กองเวทนา ที่เป็นอารมณ์ของอุปาทาน  
องค์ธรรมได้แก่ เวทนาเจตสิก ที่ในโลภียจิต ๘๑
๓. สัญญุปาทานักขันท์      กองสัญญา ที่เป็นอารมณ์ของอุปาทาน  
องค์ธรรมได้แก่ สัญญาเจตสิก ที่ในโลภียจิต ๘๑
๔. สังขารุปาทานักขันท์      กองสังขาร ที่เป็นอารมณ์ของอุปาทาน      องค์ธรรมได้แก่  
เจตสิก ๕๐ (เว้นเวทนา สัญญา) ที่ในโลภียจิต ๘๑
๕. วิญญาณุปาทานักขันท์      กองจิต ที่เป็นอารมณ์ของอุปาทาน  
องค์ธรรมได้แก่ โลภียจิต ๘๑

๕๒. ธรรมที่เป็นความจริงของพระอริยเจ้าทั้งหลาย มีชื่อเรียกว่าอย่างไร  
มีกี่อย่าง คืออะไรบ้าง ให้แสดงมาพร้อมความหมายและองค์ธรรม  
(1/56 ให้แสดงอริยสัจจะ ๔ พร้อมทั้งความหมายและองค์ธรรม)

(2/57, 1/58, 1/59, 1/61, 1/62).....หน้า 146)

ตอบ ธรรมที่เป็นความจริงของพระอริยเจ้าทั้งหลาย มีชื่อเรียกว่า อริยสัจจะ มี ๔ อย่าง คือ

๑. ทุกขสัจจะ ธรรมที่เป็นทุกข์ เป็นความจริงของพระอริยเจ้าทั้งหลาย  
องค์ธรรมได้แก่ โลกียจิต ๘๑ เจตสิก ๕๑ (เวทนา ๖) รูป ๒๘
๒. สมุทัยสัจจะ ธรรมที่เป็นเหตุให้เกิดทุกข์ เป็นความจริงของพระอริยเจ้าทั้งหลาย  
องค์ธรรมได้แก่ โลกเจตสิก
๓. นิโรธสัจจะ ธรรมที่เป็นเครื่องดับทุกข์ เป็นความจริงของพระอริยเจ้าทั้งหลาย  
องค์ธรรมได้แก่ นิพพาน
๔. มรรคสัจจะ ธรรมที่เป็นเหตุให้ถึงความดับทุกข์ เป็นความจริงของพระอริยเจ้าทั้งหลาย  
องค์ธรรมได้แก่ มัคคังคเจตสิก ๘ ดวง มีปัญญาเจตสิกเป็นต้น ที่ในมรรคจิต ๔

๕๓. ท่านกล่าวว่า นิพพานเป็นขันธวิมุตตินั้น เพราะเหตุใด  
ให้ยกเหตุผลอธิบายโดยละเอียด (2/58, 2/59).....หน้า 150)

ตอบ ที่ท่านกล่าวว่า นิพพานเป็นขันธวิมุตตินั้น เพราะเหตุว่าไม่มีประเภทที่ต่างกัน กล่าวคือ

๑. นิพพาน ไม่มีประเภทแห่งปัจจุบัน อดีต อนาคต มีแต่กาลวิมุตตอย่างเดียว
  ๒. นิพพาน เป็นอชฌัตตะ ไม่มี เป็นพหิตะอย่างเดียว
  ๓. นิพพาน เป็นโอฬาริกะ ไม่มี เป็นสุขุมะอย่างเดียว
  ๔. นิพพาน เป็นหีนะ ไม่มี เป็นปณีตะอย่างเดียว
  ๕. นิพพาน เป็นสันติกะ ไม่มี เป็นทุระอย่างเดียว ฉะนั้น จึงเป็นขันธวิมุตติไม่ได้
- ที่กล่าวว่านิพพานเป็นกาลวิมุตต พหิตะ สุขุมะ ปณีตะ ทุระ เหล่านี้  
ก็ไม่เรียกว่า นิพพานมี ๕ ประเภท แต่คงเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน  
คือ นิพพาน ที่เป็นกาลวิมุตตนั้นเอง ก็เป็นพหิตะ สุขุมะ ปณีตะ ทุระ ด้วย

๕๔. อริยสัจจะ ๔ จำแนกโดยวิภูฏะได้หรือไม่ ถ้าไม่ได้ไม่ต้องจำแนก  
แต่ถ้าได้ จำแนกอย่างไร (2/52).....หน้า 158)

ตอบ อริยสัจจะ ๔ จำแนกโดยวิภูฏะได้ ดังนี้

๑. รูปนามทั้ง ๒ ที่เกิดอยู่ในวิภูฏะสงสารนี้ ล้วนแต่เป็นทุกข์ ฉะนั้น.....  
ทุกขสัจจะนี้ จึงเป็นสัจจะที่มีความเป็นไปอยู่ในวิภูฏะสงสาร  
ชื่อว่า ปวัตติสัจจะ เป็นสัจจะที่ไม่ดี
๒. สมุทยสัจจะ เป็นสัจจะที่เป็นเหตุให้ทุกขสัจจะเกิดขึ้น เป็นไปอยู่ในวิภูฏะสงสาร  
ชื่อว่า ปวัตติเหตุสัจจะ เป็นสัจจะที่ไม่ดีเหมือนกัน
๓. นิโรธสัจจะ เป็นสัจจะที่ถอยออกจากวิภูฏทุกข ชื่อว่า นิวัตติสัจจะ เป็นสัจจะที่ดี
๔. มรรคสัจจะ เป็นสัจจะที่เป็นเหตุให้ถึงความถอยออกจากวิภูฏทุกข  
ชื่อว่า นิวัตติเหตุสัจจะ เป็นสัจจะที่ดีเหมือนกัน

๕๕. จงตอบคำถามดังต่อไปนี้ (2/55, 2/56, 2/60, 2/64, 2/65)

- ก. สัพพจิตตสาธารณเจตสิก เป็นชั้นระอะไรได้บ้าง
- ข. หทยวัตถุ เป็นอายตนะอะไร
- ค. อเหตุกิริยาจิต ๓ เป็นธาตุอะไรได้บ้าง
- ง. นิพพาน เป็นสัจจะอะไรได้บ้าง
- จ. องค์ธรรมของธัมมมารมณ กับธัมมายตนะ ต่างกันอย่างไร

ตอบ ก. สัพพจิตตสาธารณเจตสิก ๗ เป็นเวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ สังขารขันธ์

- ข. หทยวัตถุ เป็นธัมมายตนะ
- ค. อเหตุกิริยาจิต ๓ เป็นมโนธาตุ มโนวิญญาณธาตุ
- ง. นิพพาน เป็นนิโรธสัจจะ
- จ. ต่างกัน คือ องค์ธรรมของธัมมมารมณ  
ได้แก่ จิต ๘๙ เจตสิก ๕๒ ปสาทรูป ๕ สุขุมรูป ๑๖ นิพพาน ปัญญุตติ  
องค์ธรรมของธัมมายตนะ ได้แก่ เจตสิก ๕๒ สุขุมรูป ๑๖ นิพพาน

๕๖. จงตอบคำถามดังต่อไปนี้ (2/60, 2/64, 2/65)

- ก. รูป ๒๘ นิพพาน เป็นสัจจะอะไรได้บ้าง
- ข. องค์ธรรมของธัมมมารมณ ธัมมายตนะ ธัมมธาตุ เหมือนกันหรือต่างกันอย่างไร

ตอบ ก. รูป ๒๘ เป็นทุกขสัจจะ.....นิพพาน เป็นนิโรธสัจจะ

- ข. องค์ธรรมของธัมมายตนะ กับธัมมธาตุนั้น เหมือนกัน  
ได้แก่ เจตสิก ๕๒ สุขุมรูป ๑๖ นิพพาน  
ส่วนองค์ธรรมของธัมมมารมณนั้น ได้แก่ จิต ๘๙ เจตสิก ๕๒ ปสาทรูป ๕  
สุขุมรูป ๑๖ นิพพาน ปัญญุตติ

# เพิ่มเติม ข้อสอบใหม่

(2565 - 2566)

.....(สัมภาษณ์)

๓. ให้แปลคาถาดังต่อไปนี้ (2/63).....หน้า 21)
- |                      |                          |
|----------------------|--------------------------|
| อฏฐสฏฺฐิ ตถา เทว จ   | นวกฺกฺข เทว ยถากุณมํ     |
| เอก ทฺวิ ตติ จตุ ปญจ | กิจจกฺกฺขณานิ นินฺทิตเส. |

ตอบ คาถานี้แปลความว่า

แสดงจำนวนจิต โดยหน้าที่และฐานตามลำดับ ดังนี้คือ

|                            |                |
|----------------------------|----------------|
| จิตที่มีหน้าที่ ๑ และฐาน ๑ | มีจำนวน ๖๘ ดวง |
| จิตที่มีหน้าที่ ๒ และฐาน ๒ | มีจำนวน ๒ ดวง  |
| จิตที่มีหน้าที่ ๓ และฐาน ๓ | มีจำนวน ๙ ดวง  |
| จิตที่มีหน้าที่ ๔ และฐาน ๔ | มีจำนวน ๘ ดวง  |
| จิตที่มีหน้าที่ ๕ และฐาน ๕ | มีจำนวน ๒ ดวง  |

๔. ก. สมุจจยสังคหะ หมายความว่าอย่างไร ให้ยกฉกษัตถะขึ้นแสดงด้วย  
 ข. พระอนุรุทธาจารย์ แสดงการจำแนกวัตรธรรม ๗๒ นั้น ออกเป็นกี่หมวด  
 คืออะไรบ้าง ให้บอกความหมายของหมวดนั้นๆ มาด้วย  
 (1/65, 2/66).....หน้า 80).....ซ้ำข้อเขียน 73, 74 )

ตอบ ก. สมุจจยสังคหะ หมายความว่า ปริจเฉทที่แสดงการรวบรวมปรมัตถธรรมทั้ง ๔  
 ที่มีสภาพเข้ากันได้ ให้อยู่เป็นหมวดๆ ชื่อว่า สมุจจยสังคหะ  
 ดังมีฉกษัตถะแสดงว่า สห อัจฉียนเต เอตถาติ สมุจจโย (วา)  
 สมปิณฑเตตฺวา อัจฉียนเต เอเตนาติ สมุจจโย  
 ปริจเฉทที่ชื่อว่า สมุจจยะ เพราะเป็นปริจเฉทที่แสดงรวบรวมปรมัตถธรรมทั้ง ๔ ประการ  
 พร้อมกัน (หรือ) ปริจเฉทที่ชื่อว่า สมุจจยะ เพราะเป็นเหตุแห่งการรวบรวมปรมัตถธรรม  
 ที่มีสภาพเข้ากันได้ ให้อยู่เป็นหมวดๆ

- ข. พระอนุรุทธาจารย์ แสดงการจำแนกวัตรธรรม ๗๒ นั้น ออกเป็น ๔ หมวด คือ
๑. อกุศลสังคหะ การแสดงสงเคราะห์ธรรม ที่เป็นฝ่ายอกุศลโดยส่วนเดียว หมวดหนึ่ง
  ๒. มิสสสังคหะ การแสดงสงเคราะห์ธรรม ที่เป็นกุศล อกุศล อพยากตะ ทั้ง ๓  
 ปนกัน หมวดหนึ่ง
  ๓. โพรธิปักขียสังคหะ การแสดงสงเคราะห์ธรรม ที่เป็นฝ่ายมรรคญาณ หมวดหนึ่ง
  ๔. สัพพสังคหะ การแสดงสงเคราะห์จิต เจตสิก รูป นิพพาน ซึ่งเป็นวัตรธรรมทั้งหมด  
 รวมกัน หมวดหนึ่ง

|                        |                                            |                            |
|------------------------|--------------------------------------------|----------------------------|
| ๔. คันถะ มี ๔ คือ      | ธ. ที่เกี่ยวคล้องนามกาย รูปกายไว้ โดยอาการ |                            |
| ๑. อภิขฌา-กายคันถะ     | .....ที่ผูกพันอยู่ในกามคุณอารมณ์           | โลกเจ. --> โลก.๘           |
| ๒. พยาบาท -            | .....โกรธ                                  | โทสเจ. --> โทส.๒           |
| ๓. สีลัปปตปราคาส -     | .....ยึดถือในการปฏิบัติที่ผิด              | ทิกฺขฐิเจ. --> ทิกฺข.สัม.๔ |
| ๔. อิทังสัจจาภินิเวส - | .....ยึดมั่นในความเห็นผิดของตนว่าถูก<br>   |                            |

| ๕. อุปาทาน มี ๔ คือ | ธ. ที่เป็นเครื่องยึดมั่นใน                                         |                        |
|---------------------|--------------------------------------------------------------------|------------------------|
| ๑. กามุปาทาน        | .....กามคุณอารมณ์                                                  | โลภเจ. --> โลภ.๘       |
| ๒. ทิฏฐุปาทาน       | .....ความเห็นผิด ที่นอกจากสัสสปท-<br>ปราคาสทิกฺขิ และอิตถวาททิกฺขิ | ทิฏฐิเจ. --> ทิฏ.สัม.๔ |
| ๓. สัสสปทอุปาทาน    | .....การปฏิบัติผิด                                                 | ทิฏฐิเจ. --> ทิฏ.สัม.๔ |
| ๔. อิตถวาทอุปาทาน   | .....รูปนาม ชั้น ๕ ว่าเป็นตัวเป็นตน                                | ทิฏฐิเจ. --> ทิฏ.สัม.๔ |

| ๖. นิวรณ์ มี ๖ คือ | ธ. ที่เป็นเครื่องกั้นความดี คือ                  |                                        |
|--------------------|--------------------------------------------------|----------------------------------------|
| ๑. กามฉันทนิวรณ์   | .....ความพอใจในกามคุณอารมณ์                      | โลภเจ. --> โลภ.๘                       |
| ๒. พยาบาทนิวรณ์    | .....ความโกรธ                                    | โทสเจ. --> โทส.๒                       |
| ๓. ถีนมิทธนิวรณ์   | .....ความหดหู่ท้อถอยอารมณ์                       | ถีน-มิทธ --> อกุ.สสัง.๕                |
| ๔. อุทธัจจกุกกัจ - | .....ความฟุ้งซ่าน รำคาญใจ                        | อุทธัจจ --> อกุ.๑๒<br>กุกกัจ --> โทส.๒ |
| ๕. วิจิกิจฉานิวรณ์ | .....ความสงสัยลังเลใจในสิ่งที่ควรเชื่อ           | วิจิกิจฉา --> วิจิ.สัม.๑               |
| ๖. อวิชชานิวรณ์    | .....ความหลง ความโง่<br>ที่ไม่รู้ตามความเป็นจริง | โมหเจ. --> อกุ.๑๒                      |

| ๗. อหุสย มี ๗ คือ | ธ. ที่นอนเนื่องอยู่ในชั้นธสันดาน คือ                |                          |
|-------------------|-----------------------------------------------------|--------------------------|
| ๑. กามราคานุสย    | .....ความติดใจในกามคุณอารมณ์                        | โลภเจ. --> โลภ.๘         |
| ๒. ภวราคานุสย     | .....ความติดใจในรูปภพ อรูปภพ<br>หรือ รูปฌาน อรูปฌาน | โลภเจ. --> ทิฏ.วิป.๔     |
| ๓. ปฏิฆานุสย      | .....ความโกรธ                                       | โทสเจ. --> โทส.๒         |
| ๔. มานานุสย       | .....ความเย่อหยิ่งถือตัว                            | มานเจ. --> ทิฏ.วิป.๔     |
| ๕. ทิฏฐานุสย      | .....ความเห็นผิด                                    | ทิฏฐิเจ. --> ทิฏ.สัม.๔   |
| ๖. วิจิกิจฉานุสย  | .....ความสงสัยลังเลใจในสิ่งที่ควรเชื่อ              | วิจิกิจฉา --> วิจิ.สัม.๑ |
| ๗. อวิชชานุสย     | .....ความหลง ความโง่<br>ที่ไม่รู้ตามความเป็นจริง    | โมหเจ. --> อกุ.๑๒        |

| ๘. สังโยชน์ มี ๑๐ คือ |                 | ๙. ที่ผูก.....สัตว์ไว้โดยอาการที่                |                          |
|-----------------------|-----------------|--------------------------------------------------|--------------------------|
| (ตามนัยพระสูตร)       | (พระอภิธรรม)    | ๙. ที่ผูกตั้งสัตว์ไว้โดยอาการที่                 |                          |
| ๑. กามราคสังโยชน์     | ๑. กามราค -     | .....ติดอยู่ในกามคุณอารมณ์                       | โลกเจ. --> โลภ.๘         |
| ๒. รูปราคสังโยชน์     | ๒. ภวราค -      | .....ติดอยู่ในรูปภพ หรือ รูปฉาน                  | โลกเจ. --> ทิฏ.วิป.๔     |
| ๓. อรูปราคสังโยชน์    |                 | .....ติดอยู่ในอรูปภพ หรืออรูปฉาน                 | โลกเจ. --> ทิฏ.วิป.๔     |
| ๔. ปฏิฆสังโยชน์       | ๓. ปฏิฆ         | .....โกรธ                                        | โทสเจ. --> โทส.๒         |
| ๕. มานสังโยชน์        | ๔. มาน          | .....เยอหยิ่งถือตัว                              | มานเจ. --> ทิฏ.วิป.๔     |
| ๖. ทิฏฐิสังโยชน์      | ๕. ทิฏฐิ        | .....มีความเห็นผิด                               | ทิฏฐิเจ. --> ทิฏ.สัม.๔   |
| ๗. สีลพพตปราคาส -     | ๖. สีลพพตปราคาส | .....ปฏิบัติผิด                                  | ทิฏฐิเจ. --> ทิฏ.สัม.๔   |
| ๘. วิจิกิจฉาสังโยชน์  | ๗. วิจิกิจฉา    | .....สงสัยลังเลใจในสิ่งที่ควรเชื่อ               | วิจิกิจฉา --> วิจิ.สัม.๑ |
| ๙. อุทัจจสังโยชน์     |                 | .....ฟุ้งซ่าน                                    | อุทัจจ --> อุก.๑๒        |
|                       | ๘. อิสสา        | .....อิจฉาในคุณงามความดีของผู้อื่น               | อิสสาเจ. --> โทส.๒       |
|                       | ๙. มัจฉริย      | .....ตระหนี่หวงแหนในสมบัติ<br>หรือคุณความดีของตน | มัจฉริย --> โทส.๒        |
| ๑๐. อวิชชาสังโยชน์    | ๑๐. อวิชชา      | .....หลง ใ้ ไม่รู้ตามความเป็นจริง                | โมหเจ. --> อุก.๑๒        |

| ๙. กิเลส มี ๑๐ คือ | ๙. ที่เป็นเครื่องเศร้าหมอง คือ          |                          |
|--------------------|-----------------------------------------|--------------------------|
| ๑. โลภะ            | .....ความยินดีพอใจในโลกียอารมณ์ต่างๆ    | โลกเจ. --> โลภ.๘         |
| ๒. โทสะ            | .....ความโกรธ ความไม่พอใจ               | โทสเจ. --> โทส.๒         |
| ๓. โมหะ            | .....ความหลง ความเ้                     | โมหเจ. --> อุก.๑๒        |
| ๔. มานะ            | .....ความเยอหยิ่งถือตัว                 | มานเจ. --> ทิฏ.วิป.๔     |
| ๕. ทิฏฐิ           | .....ความเห็นผิด                        | ทิฏฐิเจ. --> ทิฏ.สัม.๔   |
| ๖. วิจิกิจฉา       | ..... ความสงสัยลังเลใจในสิ่งที่ควรเชื่อ | วิจิกิจฉา --> วิจิ.สัม.๑ |
| ๗. ถีนะ            | .....ความหดหู่                          | ถีนเจ. --> อุก.สัง.๕     |
| ๘. อุทัจจจะ        | .....ความฟุ้งซ่าน                       | อุทัจจ --> อุก.๑๒        |
| ๙. อหิริกะ         | .....ความไม่ละอายต่อทุจริต              | อหิริกะ --> อุก.๑๒       |
| ๑๐. อนอตตัปปะ      | .....ความไม่สะดุ้งกลัวต่อทุจริต         | อนอตตัปป --> อุก.๑๒      |

## ๒. มิสสกสังคหะ มีธรรมอยู่ ๗ หมวด (๖๔ ประเภท)

๑. เหตุ                      ๒. ฌาณังคะ                      ๓. มัคคังคะ                      ๔. อินทรีย์  
๕. พละ                      ๖. อริบดี                      ๗. อาหาร

| ๑. เหตุ มี ๖ คือ | .....เป็นเครื่องให้รูปนามที่เกิดพร้อมกัน<br>กับตนตั้งมั่น และเจริญขึ้นได้ในอารมณ์ | องค์ธรรมได้แก่               |
|------------------|-----------------------------------------------------------------------------------|------------------------------|
| ๑. โลกเหตุ       | ความอยากได้                                                                       | โลกเจ. --> โลก.๘             |
| ๒. โทสเหตุ       | ความโกรธ                                                                          | โทสเจ. --> โทส.๒             |
| ๓. โมหเหตุ       | ความหลง                                                                           | โมหเจ. --> อกุ.๑๒            |
| ๔. อโลภเหตุ      | ความไม่ติดใจในกามคุณอารมณ์                                                        | อโลภเจ. --> โสภณ. ๕๙ / ๙๑    |
| ๕. อโทสเหตุ      | ความไม่โกรธ                                                                       | อโทสเจ. --> โสภณ. ๕๙ / ๙๑    |
| ๖. อโมหเหตุ      | ความไม่หลง                                                                        | ปัญญาเจ. --> ญาณสัม. ๔๗ / ๗๙ |

| ๒. ฌาณังคะ มี ๗ คือ | .....เป็นเครื่องเพ่งอารมณ์      |                                                  |
|---------------------|---------------------------------|--------------------------------------------------|
| ๑. วิตก             | ธ. ที่ยกจิตขึ้นสู่อารมณ์        | วิตกเจ. --> กาม.๔๔ ปฐม.๑๑                        |
| ๒. วิจาร            | ธ. ที่เคล้าคลึงอารมณ์           | วิจารเจ. --> กาม.๔๔ ปฐม.๑๑<br>ทุติย.๑๑           |
| ๓. ปีติ             | ธ. ที่มีความชื่นชมยินดีในอารมณ์ | ปีติเจ. --> กามโสมนัส ๑๘<br>ป.๑๑ พุ.๑๑ ต.๑๑      |
| ๔. เอกัคคตา         | ธ. ที่ตั้งมั่นในอารมณ์อันเดียว  | เอกัคคตา --> จิต ๑๑๑ (-ทวี.๑๐)                   |
| ๕. โสมนัส           | ธ. ที่ส่วยอารมณ์เป็นสุขใจ       | เวทนาเจ. --> โสมนัสสหคตจิต ๖๒                    |
| ๖. โทมนัส           | ธ. ที่ส่วยอารมณ์เป็นทุกข์ใจ     | เวทนาเจ. --> โทส. ๒                              |
| ๗. อุเบกขา          | ธ. ที่ส่วยอารมณ์เป็นกลาง        | เวทนาเจ. --> อุเบกขา. ๔๗<br>(เว้น ทวิปัญญา.อุ.๘) |

| ๓. มัคคังคะ มี ๑๒ คือ | .....เป็นหนทางให้ถึงสุคติภูมิและพระนิพพาน |                                  |
|-----------------------|-------------------------------------------|----------------------------------|
| ๑. สัมมาทิฏฐิ         | ความเห็นชอบ.....                          | ปัญญาเจ. --> ญาณสัม. ๔๗ / ๗๙     |
| ๒. สัมมาสังกัปปะ      | ความดำริชอบ                               | วิตกเจ. --> กาม.โส.๒๔ ป.๑๑       |
| ๓. สัมมาวาจา          | การกล่าววาจาชอบ                           | สัมมาวาจา --> มกุ.๘ โลกุต.๔๐     |
| ๔. สัมมากัมมันตะ      | การทำการงานชอบ                            | สัมมากัมมันต. --> มกุ.๘ โลกุต.๔๐ |
| ๕. สัมมาอาชีวะ        | การเลี้ยงชีพชอบ                           | สัมมาอาชีวะ. --> มกุ.๘ โลกุต.๔๐  |
| ๖. สัมมาวายามะ        | ความเพียรชอบ                              | วิริยเจ. --> โสภณจิต ๙๑          |
| ๗. สัมมาสติ           | ความระลึกชอบ                              | สติเจ. --> โสภณจิต ๙๑            |
| ๘. สัมมาสมาธิ         | ความตั้งมั่นชอบ                           | เอกัคคตา. --> โสภณจิต ๙๑         |

| ๓. มัคคังคะ (ต่อ) | .....เป็นหนทางให้ถึงทุกติภูมิ |                               |
|-------------------|-------------------------------|-------------------------------|
| ๙. มิจฉาทิฏฐิ     | ความเห็นผิด                   | ทิฏฐิเจ. --> ทิฏ.สัม.๔        |
| ๑๐. มิจฉาสังกัปปะ | ความดำริผิด                   | วิตกเจ. --> อกุ.๑๒            |
| ๑๑. มิจฉาวายามะ   | ความเพียรผิด                  | วีริยเจ. --> อกุ.๑๒           |
| ๑๒. มิจฉาสมาริ    | ความตั้งมั่นผิด               | เอกัคคตา --> อกุ.๑๑ (-วิจิ.๑) |

| ๔. อินทริย์ มี ๒๒ คือ                                                        | ๕. ที่เป็นผู้ปกครองใน                |                                |
|------------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------|--------------------------------|
| ๑. จักขุนทริย์                                                               | .....การเห็น                         | จักขุปสาท                      |
| ๒. โสติดินทริย์                                                              | .....การได้ยิน                       | โสตปสาท                        |
| ๓. ฆานินทริย์                                                                | .....การรู้กลิ่น                     | ฆานปสาท                        |
| ๔. ชิวหินทริย์                                                               | .....การรู้รส                        | ชิวหาปสาท                      |
| ๕. กายินทริย์                                                                | .....การสัมผัส                       | กายปสาท                        |
| ๖. อิตถินทริย์                                                               | .....ความเป็นหญิง                    | อิตถิภาวะรูป                   |
| ๗. ปุรินสินทริย์                                                             | .....ความเป็นชาย                     | ปุริสภาวะรูป                   |
| ๘. ชีวิตินทริย์                                                              | .....การรักษา रूप และนาม             | ชีวิตรูป และชีวิตินทริย์เจตสิก |
| ๙. มนินทริย์                                                                 | .....การรับอารมณ์                    | จิตทั้งหมด                     |
| ๑๐. สุขินทริย์                                                               | .....การเสวยความสุขกาย               | เวทนาเจ. --> สุขสหคตกายวิญ. ๑  |
| ๑๑. ทุกخينทริย์                                                              | .....การเสวยความทุกข์กาย             | เวทนาเจ. --> ทุกขสหคตกายวิญ.๑  |
| ๑๒. โสมนัสสินทริย์                                                           | .....การเสวยความสุขใจ                | เวทนาเจ. --> โสมนัสสหคตจิต ๖๒  |
| ๑๓. โทมนัสสินทริย์                                                           | .....การเสวยความทุกข์ใจ              | เวทนาเจ. --> โทสมูลจิต ๒       |
| ๑๔. อุกเปخينทริย์                                                            | .....การเสวยอารมณ์เป็นกลาง           | เวทนาเจ. --> อุกเปกขา.๕๕       |
| ๑๕. สัททินทริย์                                                              | .....ความเชื่อต่อสิ่งที่ควรเชื่อ     | สัทธาเจ. --> โสภณจิต ๙๑        |
| ๑๖. วีริยินทริย์                                                             | .....ความเพียร                       | วีริยเจ. --> วีริยสัม.๑๐๕      |
| ๑๗. สตินทริย์                                                                | .....การระลึกรชอบ                    | สติเจ. --> โสภณจิต ๙๑          |
| ๑๘. สมามินทริย์                                                              | .....การตั้งมั่นในอารมณ์อันเดียว     | เอกัคคตา --> จิต ๗๒            |
|                                                                              |                                      | (-อวีริย.๑๖ วิจิ.๑)            |
| ๑๙. ปัญญินทริย์                                                              | .....การรู้ตามความเป็นจริง           | ปัญญาเจ. --> ญาณสัม. ๔๗ / ๗๗   |
| ๒๐. อนัญญาตัญญูสสามิตินทริย์.....การรู้แจ้งอริยสัจ ๔ ที่ตนไม่เคยรู้ >> ปัญญา |                                      | --> โสตาปัตติมรรคจิต ๑         |
| ๒๑. อัญญินทริย์                                                              | .....การรู้แจ้งอริยสัจ ๔ ที่ตนเคยรู้ | ปัญญาเจ. --> ม.บน ๓, ผล.ต่ำ ๓  |
| ๒๒. อัญญาตาวิณทริย์                                                          | .....การรู้แจ้งอริยสัจ ๔ สิ้นสุดแล้ว | ปัญญาเจ. --> อรหัตตผลจิต ๑     |

| ๕. พละ มี ๙ คือ | ธ. ที่ไม่ไหวหวั่นใน              | องค์ธรรมได้แก่                              |
|-----------------|----------------------------------|---------------------------------------------|
| ๑. สัทธาพละ     | .....ความเชื่อต่อสิ่งที่ควรเชื่อ | สัทธาเจ. --> โสภณจิต ๙๑                     |
| ๒. วิริยพละ     | .....ความเพียร                   | วิริยเจ. --> วิริยสัม.๑๐๕                   |
| ๓. สติพละ       | .....การระลึกชอบ                 | สติเจ. --> โสภณจิต ๙๑                       |
| ๔. สมာธิพละ     | .....การตั้งมั่นในอารมณ์อันเดียว | เอกัคคตา --> จิต ๑๐๔<br>(-อวิริย.๑๖ วิจิ.๑) |
| ๕. ปัญญาพละ     | .....การรู้ตามความเป็นจริง       | ปัญญา --> ญาณสัม.๗๙                         |
| ๖. หิริพละ      | .....ความละอายต่อทุจริต          | หิริเจ. --> โสภณจิต ๙๑                      |
| ๗. โอตตัปปพละ   | .....ความสะดุ้งกลัวต่อทุจริต     | โอตตัปป --> โสภณจิต ๙๑                      |
| ๘. อหิริกพละ    | .....ความไม่ละอายต่อทุจริต       | อหิริก --> อกุ.๑๒                           |
| ๙. อนอตตัปปพละ  | .....ความไม่สะดุ้งกลัวต่อทุจริต  | อนอตตัปป --> อกุ.๑๒                         |

| ๖. อธิปัตติ มี ๔ คือ | ธ. ที่เป็นใหญ่ใน               |                                                    |
|----------------------|--------------------------------|----------------------------------------------------|
| ๑. ฉันทาธิปัตติ      | .....ความพอใจ                  | ฉันทเจ. --> ทวิเหตุกขวณะ ๑๘<br>ติเหตุกขวณะ ๓๔ / ๖๖ |
| ๒. วิริยาธิปัตติ     | .....ความเพียร                 | วิริยเจ. --> ทวิ.๑๘ ติเห.๓๔ / ๖๖                   |
| ๓. จิตตาธิปัตติ      | .....การรับอารมณ์              | ทวิ – ติเห.๕๒ / ๘๔                                 |
| ๔. วิมังสาธิปัตติ    | .....การรู้แจ้งตามความเป็นจริง | ปัญญา --> ติเหตุกขวณะ ๓๔ / ๖๖                      |

| ๗. อาหาร มี ๔ คือ  | ธ. ที่เป็นผู้ทำให้เกิด               |                         |
|--------------------|--------------------------------------|-------------------------|
| ๑. กพพีการอาหาร    | .....อาหารรูป                        | โอชาที่อยู่ในอาหารต่างๆ |
| ๒. ผัสสาหาร        | .....เวทนา                           | ผัสสเจ. --> จิตทั้งหมด  |
| ๓. มโนสสฺยเจตนาหาร | .....วิปากวิญญาณ มีปฏิสนธิจิตเป็นต้น | เจตนาเจ. --> จิตทั้งหมด |
| ๔. วิญญาณาหาร      | .....เจตสิก และกัมมชรูป              | จิตทั้งหมด              |

### ๓. โพธิปักขิยสังคหะ มีธรรมอยู่ ๗ หมวด ( ๓๗ ประเภท)

๑. สติปัฏฐาน      ๒. สัมมัปปธาน      ๓. อธิธิบาท      ๔. อินทริย์  
๕. พละ      ๖. โพชฌงค์      ๗. มัคคังคะ

| ๑. สติปัฏฐาน มี ๔ คือ     | สติที่ตั้งมั่นอยู่ในการพิจารณาเนื่อง ๆ ซึ่ง                                            | องค์ธรรมได้แก่                       |
|---------------------------|----------------------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------|
| ๑. กายานุปัสสนาสติปัฏฐาน  | .....กาย คือ รูปขันธ์ มีลมหายใจเข้าออก<br>อริยาบถใหญ่ อริยาบถน้อยเป็นต้น               | สติเจ. --> มกุ.๘ มกิ.๘<br>อัปปนาช.๒๖ |
| ๒. เวทนานุปัสสนาสติปัฏฐาน | .....เวทนา คือ สุข ทุกข์ เฉยๆ                                                          | สติเจ. --> ๘ + ๘ + ๒๖                |
| ๓. จิตตานุปัสสนาสติปัฏฐาน | .....จิต มีโลภจิต อโลภจิต โทสจิต<br>อโทสจิต โมหจิต อโมหจิต เป็นต้น                     | สติเจ. --> ๘ + ๘ + ๒๖                |
| ๔. ธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐาน | .....สภาพธรรมที่เป็นอยู่โดยอาการที่<br>ปราศจากตัวตน มีสภาพของโลภะ<br>โทสะ โมหะ เป็นต้น | สติเจ. --> ๘ + ๘ + ๒๖                |

| ๒. สัมมัปปธาน มี ๔ คือ                    | ความพยายามเพื่อ.....                                                                  |
|-------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------|
| ๑. อุปปนฺหานํ ปาปกาณํ ปหานาย วายาโม       | ละอกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว                                                            |
| ๒. อนุปนฺหานํ ปาปกาณํ อนุปปาทาย วายาโม    | ให้อกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดนั้น ไม่ให้เกิดขึ้น                                          |
| ๓. อนุปนฺหานํ กุสลานํ อุปปาทาย วายาโม     | ให้อกุศลธรรมที่ยังไม่เกิด ให้เกิดขึ้น                                                 |
| ๔. อุปปนฺหานํ กุสลานํ ภิชฺชโยภาวาย วายาโม | ให้อกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว ให้เจริญยิ่งขึ้นไป<br>(อ.ธ.) วิริยเจตสิก ที่ใน กุศลจิต ๒๑ |

| ๓. อธิธิบาท มี ๔ คือ | .....เป็นบาทเบื้องต้นแห่งความสำเร็จ<br>ฉาน มรรค ผล | องค์ธรรมได้แก่            |
|----------------------|----------------------------------------------------|---------------------------|
| ๑. ฉันทิทธิบาท       | ความพอใจอย่างแรงกล้า                               | ฉันทเจ. --> กุศลจิต ๒๑    |
| ๒. วิริยิทธิบาท      | ความพยายามอย่างแรงกล้า                             | วิริยเจ. --> กุศลจิต ๒๑   |
| ๓. จิตติทธิบาท       | ความตั้งใจอย่างแรงกล้า                             | --> กุศลจิต ๒๑            |
| ๔. วิมั่งสิทธิบาท    | ปัญญาอย่างแรงกล้า                                  | ปัญญาเจ. --> กุ.ญาณสัม.๑๗ |

| ๔. อินทรีย์ มี ๕ คือ | .....เป็นผู้ปกครองใน.....              |                         |
|----------------------|----------------------------------------|-------------------------|
| ๑. สัทธินทรีย์       | ศรัทธา..... ความเลื่อมใส ต่อสิ่งที่ควร | สัทธาเจ. --> ๘ + ๘ + ๒๖ |
| ๒. วิริยินทรีย์      | วิริยะ..... ความพยายาม ต่อสิ่งที่ควร   | วิริยเจ. --> ๘ + ๘ + ๒๖ |
| ๓. สตินทรีย์         | สติ..... การระลึกถึง ต่อสิ่งที่ควร     | สติเจ. --> ๘ + ๘ + ๒๖   |
| ๔. สมานินทรีย์       | สมาธิ..... การตั้งมั่น ในอารมณ์ที่ควร  | เอกัคคตา --> ๘ + ๘ + ๒๖ |
| ๕. ปัญญินทรีย์       | ปัญญา..... การรู้ตามความเป็นจริง       | ปัญญาเจ. --> ๔ + ๔ + ๒๖ |

| ๕. พละ มี ๕ คือ | .....เป็นผู้ไม่หวั่นไหวใน.....         |                         |
|-----------------|----------------------------------------|-------------------------|
| ๑. สัทธาพละ     | ศรัทธา..... ความเลื่อมใส ต่อสิ่งที่ควร | สัทธาเจ. --> ๘ + ๘ + ๒๖ |
| ๒. วิริยพละ     | วิริยะ..... ความพยายาม ต่อสิ่งที่ควร   | วิริยเจ. --> ๘ + ๘ + ๒๖ |
| ๓. สติพละ       | สติ..... การระลึกถึง ต่อสิ่งที่ควร     | สติเจ. --> ๘ + ๘ + ๒๖   |
| ๔. สมาธิพละ     | สมาธิ..... การตั้งมั่น ในอารมณ์ที่ควร  | เอกัคคตา --> ๘ + ๘ + ๒๖ |
| ๕. ปัญญาพละ     | ปัญญา..... การรู้ตามความเป็นจริง       | ปัญญาเจ. --> ๔ + ๔ + ๒๖ |

| ๖. โพชฌงค์ มี ๗ คือ   | .....เป็นองค์แห่งการรู้ริยสัจจ์ ๔                                           |                                                                                                            |
|-----------------------|-----------------------------------------------------------------------------|------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| ๑. สติสัมโพชฌงค์      | ความระลึกได้                                                                | สติเจ. --> ๘ + ๘ + ๒๖                                                                                      |
| ๒. ธรรมวิจยสัมโพชฌงค์ | การพิจารณาค้นคว้าในธรรม ทั้งภายในภายนอก                                     | ปัญญาเจ. --> ๔ + ๔ + ๒๖                                                                                    |
| ๓. วิริยสัมโพชฌงค์    | ความเพียร                                                                   | วิริยเจ. --> ๘ + ๘ + ๒๖                                                                                    |
| ๔. ปิติสัมโพชฌงค์     | ความอิ่มใจ                                                                  | ปีติเจ. --> มกุ.โสมนัส ๔<br>มกุ.โสมนัส ๔ สัมปตติกอัปปนาชวนะ ๓๐<br>หรือ รูปกุศล ๓ รูปกิริยา ๓ โลกุตตรจิต ๒๔ |
| ๕. ปัสสัทธิสัมโพชฌงค์ | ความสงบกาย สงบใจ (อธ.) กาย - จิตตปัสสัทธิเจตสิก                             | --> ๘ + ๘ + ๒๖                                                                                             |
| ๖. สมาธิสัมโพชฌงค์    | ความตั้งมั่นในอารมณ์                                                        | เอกัคคตา --> ๘ + ๘ + ๒๖                                                                                    |
| ๗. อุเบกขาสัมโพชฌงค์  | การทำให้สัมปยุตตธรรม<br>มีความสม่ำเสมอ ในหน้าที่ของตนๆ (อธ.) ตัตตรมัชฌัตตตา | --> ๘ + ๘ + ๒๖                                                                                             |

### หมายเหตุ

๘ + ๘ + ๒๖ = มหากุศลจิต ๘ มหากริยาจิต ๘ อัปปนาชวนะ ๒๖

๔ + ๔ + ๒๖ = มหากุศลญาณสัมปยุตตจิต ๔ มหากริยาญาณสัมปยุตตจิต ๔ อัปปนาชวนะ ๒๖

| ๗. มัคคังคะ มี ๘ คือ | .....เป็นหนทางให้ถึงมรรค ผล นิพพาน | องค์ธรรมได้แก่                                                                   |
|----------------------|------------------------------------|----------------------------------------------------------------------------------|
| ๑. สัมมาทิฏฐิ        | ความเห็นชอบ                        | ปัญญาเจ. --> ๔ + ๔ + ๒๖                                                          |
| ๒. สัมมาสังกัปปะ     | ความดำริชอบ                        | วิตกเจ. --> มกุ.๘ มกิ.๘ ปฐมฌานชวนะ ๑๐<br>หรือ รูปกุศล ๑ รูปกิริยา ๑ โลกุตตรจิต ๘ |
| ๓. สัมมาวาจา         | การกล่าววาจาชอบ                    | สัมมาวาจา --> มกุ.๘ โลกุต.๘                                                      |
| ๔. สัมมากัมมันตะ     | การทำการงานชอบ                     | สัมมากัมมันต --> มกุ.๘ โลกุต.๘                                                   |
| ๕. สัมมาอาชีวะ       | การเลี้ยงชีพชอบ                    | สัมมาอาชีวะ --> มกุ.๘ โลกุต.๘                                                    |
| ๖. สัมมาวายามะ       | ความเพียรชอบ                       | วิริยเจ. --> ๘ + ๘ + ๒๖                                                          |
| ๗. สัมมาสติ          | ความระลึกชอบ                       | สติเจ. --> ๘ + ๘ + ๒๖                                                            |
| ๘. สัมมาสมาธิ        | ความตั้งมั่นชอบ                    | เอกัคคตา --> ๘ + ๘ + ๒๖                                                          |

### ๔. สัพพสังคหะ มีธรรมอยู่ ๕ หมวด

ว่าโดยประเภทมี ๓๙ (ไม่ต้องนับอุปาทานักขันธโดยเฉพาะ)

๑. ขันธ์

๒. อุปาทานักขันธ

๓. आयตนะ

๔. ธาตุ

๕. สัจจะ

| ๑. ขันธ์ มี ๕ คือ |           |                                                    |
|-------------------|-----------|----------------------------------------------------|
| ๑. รูปขันธ์       | กองรูป    | รูป ๒๘                                             |
| ๒. เวทนาขันธ์     | กองเวทนา  | เวทนาเจ. --> จิต ๘๙ / ๑๒๑                          |
| ๓. สัญญาขันธ์     | กองสัญญา  | สัญญาเจ. --> จิต ๘๙ / ๑๒๑                          |
| ๔. สังขารขันธ์    | กองสังขาร | เจตสิก ๕๐ (-เวทนา สัญญา) --> จิต ๘๙ / ๑๒๑ ตามสมควร |
| ๕. วิญญาณขันธ์    | กองจิต    | จิต ๘๙ / ๑๒๑                                       |

| ๒. อุปาทานักขันธ มี ๕ คือ // .....ที่เป็นอารมณ์ของอุปาทาน |           |                                          |
|-----------------------------------------------------------|-----------|------------------------------------------|
| ๑. รูปอุปาทานักขันธ                                       | กองรูป    | รูป ๒๘                                   |
| ๒. เวทनुอุปาทานักขันธ                                     | กองเวทนา  | เวทนาเจ. --> โลภียจิต ๘๑                 |
| ๓. สัญญูปาทานักขันธ                                       | กองสัญญา  | สัญญาเจ. --> โลภียจิต ๘๑                 |
| ๔. สังขารูปาทานักขันธ                                     | กองสังขาร | เจตสิก ๕๐ (-เวทนา สัญญา) --> โลภียจิต ๘๑ |
| ๕. วิญญาณูปาทานักขันธ                                     | กองจิต    | โลภียจิต ๘๑                              |

| ๓. आयตนะ มี ๑๒ คือ .....ชื่อว่าอายตนะ เพราะเป็นเหตุให้จิต เจตสิก เกิด |               |                              |
|-----------------------------------------------------------------------|---------------|------------------------------|
| ๑. จักขายตนะ                                                          | จักขุ         | อธ. จักขุปสาท                |
| ๒. โสตายตนะ                                                           | โสตะ          | อธ. โสตปสาท                  |
| ๓. ฆานายตนะ                                                           | ฆานะ          | อธ. ฆานปสาท                  |
| ๔. ชิวหายตนะ                                                          | ชีวหา         | อธ. ชิวหาปสาท                |
| ๕. กายายตนะ                                                           | กายะ          | อธ. กายปสาท                  |
| ๖. รูปายตนะ                                                           | รูปารมณ       | อธ. สีต่างๆ                  |
| ๗. สัททายตนะ                                                          | สัททารมณ      | อธ. เสียงต่างๆ               |
| ๘. คันธายตนะ                                                          | คันธารมณ      | อธ. กลิ่นต่างๆ               |
| ๙. รสายตนะ                                                            | รสารมณ        | อธ. รสต่างๆ                  |
| ๑๐. โผฏฐัพพะายตนะ                                                     | โผฏฐัพพารมณ   | อธ. สัมผัสต่างๆ              |
| ๑๑. มนายตนะ                                                           | จิต           | อธ. จิตทั้งหมด               |
| ๑๒. ฐัมมายตนะ                                                         | สภาพธรรมต่างๆ | เจตสิก ๕๒ สุขุมรูป ๑๖ นิพพาน |

| ๔. ธาตุ มี ๑๘ คือ    | .....ชื่อว่าธาตุ เพราะทรงไว้ซึ่งความใส ที่.....มากกระทบได้                                                          |              |                      |
|----------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------------|----------------------|
| ๑. จักขุธาตุ         | จักขุ                                                                                                               | รูปารมณ      | อธ. จักขุปสาท        |
| ๒. โสตรธาตุ          | โสตะ                                                                                                                | สัททารมณ     | อธ. โสตปสาท          |
| ๓. ฆานธาตุ           | ฆานะ                                                                                                                | คันธารมณ     | อธ. ฆานปสาท          |
| ๔. ชิวหาธาตุ         | ชิวหา                                                                                                               | รสารมณ       | อธ. ชิวหาปสาท        |
| ๕. กายธาตุ           | กายะ                                                                                                                | โผฏฐัพพารมณ  | อธ. กายปสาท          |
|                      | .....ชื่อว่าธาตุ เพราะทรงไว้ซึ่งการกระทบกับ.....ได้                                                                 |              |                      |
| ๖. รูปธาตุ           | รูปารมณ                                                                                                             | จักขุปสาท    | อธ. สีต่างๆ          |
| ๗. สัทธาธาตุ         | สัททารมณ                                                                                                            | โสตปสาท      | อธ. เสียงต่างๆ       |
| ๘. คันธธาตุ          | คันธารมณ                                                                                                            | ฆานปสาท      | อธ. กลิ่นต่างๆ       |
| ๙. รสธาตุ            | รสารมณ                                                                                                              | ชิวหาปสาท    | อธ. รสต่างๆ          |
| ๑๐. โผฏฐัพพธาตุ      | โผฏฐัพพารมณ                                                                                                         | กายปสาท      | อธ. สัมผัสต่างๆ      |
|                      | .....ชื่อว่าธาตุ เพราะทรงไว้ซึ่ง.....                                                                               |              |                      |
| ๑๑. จักขุวิญญาณธาตุ  | จักขุวิญญาณ                                                                                                         | การเห็น      | อธ. จักขุวิญญาณจิต ๒ |
| ๑๒. โสตวิญญานธาตุ    | โสตวิญญาน                                                                                                           | การได้ยิน    | อธ. โสตวิญญานจิต ๒   |
| ๑๓. ฆานวิญญานธาตุ    | ฆานวิญญาน                                                                                                           | การรู้กลิ่น  | อธ. ฆานวิญญานจิต ๒   |
| ๑๔. ชิวหาวิญญานธาตุ  | ชิวหาวิญญาน                                                                                                         | การรู้รส     | อธ. ชิวหาวิญญานจิต ๒ |
| ๑๕. กายวิญญานจิตธาตุ | กายวิญญาน                                                                                                           | การรู้สัมผัส | อธ. กายวิญญานจิต ๒   |
| ๑๖. มโนธาตุ          | จิต ๓ ดวง ชื่อว่ามโนธาตุ เพราะทรงไว้ซึ่งการรับรู้อารมณ์ อย่างสามัญ<br>(อธ.) ปัญจทวาราริขชนจิต ๑ สัมปฏิจฉนจิต ๒      |              |                      |
| ๑๗. มโนวิญญานธาตุ    | จิต ๗๖ ชื่อว่ามโนวิญญานธาตุ เพราะทรงไว้ซึ่งการรู้อารมณ์ เป็นพิเศษ<br>(อธ.) จิต ๗๖ (เวทนาปัญจวิญญานจิต ๑๐ มโนธาตุ ๓) |              |                      |
| ๑๘. ฐัมมธาตุ         | สภาพธรรม ๖๙ ชื่อว่าฐัมมธาตุ เพราะทรงไว้ซึ่งสภาวลักษณะของตนๆ<br>(อธ.) เจตสิก ๕๒ สุขุมรูป ๑๖ นิพพาน                   |              |                      |

| ๕. อริยสัจจะ มี ๔ คือ | .....เป็นความจริงของพระอริยเจ้าทั้งหลาย                         |                                                             |
|-----------------------|-----------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------|
| ๑. ทุกขสัจจะ          | ธรรมที่เป็นทุกข์ (อธ.) โลกียจิต ๘๑ เจตสิก ๕๑ (เวทนาโลกะ) รูป ๒๘ |                                                             |
| ๒. สมุทยสัจจะ         | ธรรมที่เป็นเหตุให้เกิดทุกข์                                     | อธ. โลกเจตสิก                                               |
| ๓. นิโรธสัจจะ         | ธรรมที่เป็นเครื่องดับทุกข์                                      | อธ. นิพพาน                                                  |
| ๔. มรรคสัจจะ          | ธรรมที่เป็นเหตุให้ถึงความดับทุกข์                               | อธ. มัคคังคเจตสิก ๘ ดวง มีปัญญาเจตสิกเป็นต้น ที่ในมรรคจิต ๔ |

ไบแทรก

## ๑. อกุลสสังคหะ

ในอกุลสสังคหะนี้ มีธรรมอยู่ ๙ หมวด คือ

๑. อาสวะ    ๒. โอะฆะ    ๓. โยคะ    ๔. คันถะ    ๕. อุปาทาน  
๖. นีวรณะ    ๗. อนุสัย    ๘. สังโยชน์    ๙. กิเลส

- อาสวะ ๔    ธรรมชาติที่    เป็นเครื่องไหลอยู่ใน.....  
 โอะฆะ ๔    ธรรมชาติที่    เป็นเครื่องทำให้สัตว์จมอยู่ใน.....  
 โยคะ ๔    ธรรมชาติที่    เป็นเครื่องประกอบสัตว์ให้ติดอยู่ใน.....  
 คันถะ ๔    ธรรมชาติที่    เกี่ยวคล้องนามกาย รูปกายไว้ โดยอาการ.....  
 อุปาทาน ๔    ธรรมชาติที่    เป็นเครื่องยึดมั่นใน.....  
 นีวรณะ ๖    ธรรมชาติที่    เป็นเครื่องกั้นความดี คือ.....  
 อนุสัย ๗    ธรรมชาติที่    นอนเนื่องอยู่ในขันธสันดาน คือ.....  
 สังโยชน์ ๑๐    ธรรมชาติที่    ผูก..... สัตว์ไว้โดยอาการที่..... (พระสูตร ๕+๕)  
 สังโยชน์ ๑๐    ธรรมชาติที่    ผูกตึงสัตว์ไว้โดยอาการที่..... (อภิธรรม ๗+๓)  
 กิเลส ๑๐    ธรรมชาติที่    เป็นเครื่องเศร้าหมอง คือ.....

| อาสวะ                          | โอะฆะ                          | โยคะ                         | คันถะ                                     | อุปาทาน                              | นีวรณะ                                                           | อนุสัย                                                 | สังโยชน์ ๑๐                                                        |                                                                 | กิเลส                                                                               |
|--------------------------------|--------------------------------|------------------------------|-------------------------------------------|--------------------------------------|------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------------------|
| กามา<br>ภวา<br>ทิฏฐา<br>อวิชชา | กาโม<br>ภโว<br>ทิฏฐิ<br>อวิชโช | กาม<br>ภว<br>ทิฏฐิ<br>อวิชชา | อภิขมา<br>พยาปาท<br>สีลัปปต<br>อิทังสัจจา | กามุ<br>ทิฏฐุ<br>สีลัปปต<br>อิตตวาทุ | กามัจฉันท<br>พยาปาท<br>ถีนมิท<br>อุทธัจจ-<br>วิจิกิจฉา<br>อวิชชา | กาม-<br>ภว-<br>ปฏิม<br>มานา<br>ทิฏฐา<br>วิจิ<br>อวิชชา | กามราค<br>รูป-อรูป<br>ปฏิม<br>มาน<br>ทิฏฐิ<br>สีลัปปต<br>วิจิกิจฉา | กามราค<br>ภวราค<br>ปฏิม<br>มาน<br>ทิฏฐิ<br>สีลัปปต<br>วิจิกิจฉา | โลภะ<br>โทสะ<br>โมหะ<br>มานะ<br>ทิฏฐิ<br>วิจิ<br>ถีนะ<br>อุทธัจจ<br>อหิริกะ<br>อโนต |
| องค์ธรรม                       |                                |                              |                                           |                                      |                                                                  |                                                        | .....                                                              | อิสสา                                                           | 10                                                                                  |
| โลภะ<br>ทิฏฐิ<br>โมหะ          | โลภะ<br>ทิฏฐิ<br>โมหะ          | โลภะ<br>ทิฏฐิ<br>โมหะ        | โลภะ<br>โทสะ<br>ทิฏฐิ                     | โลภะ<br>ทิฏฐิ                        | โล - โท<br>ถีน + มิท<br>อุท + กุก<br>วิจิ - โม                   | โล - โท<br>มา - ทิฏ<br>วิจิ - โม                       | อุทธัจจ<br>อวิชชา                                                  | มัจฉริย<br>อวิชชา                                               |                                                                                     |
|                                |                                |                              |                                           |                                      |                                                                  |                                                        | 7 + 8 = 9                                                          |                                                                 |                                                                                     |
|                                |                                |                              |                                           |                                      |                                                                  |                                                        | โล- โท- มา- ทิฏ- วิจิ<br>(อุท) - อิส - มัจ - โม                    |                                                                 |                                                                                     |
| 3                              | 3                              | 3                            | 3                                         | 2                                    | 8                                                                | 6                                                      |                                                                    |                                                                 |                                                                                     |

## ๒. มิสสกสังคหะ

ในมิสสกสังคหะนี้ มีธรรมอยู่ ๗ หมวด คือ

๑. เหตุ ๒. ฌานังคะ ๓. มัคคังคะ ๔. อินทริย์ ๕. พละ ๖. อธิบัติ ๗. อาหาร

๑. เหตุ ....เป็นเครื่องให้รูปนามที่เกิดพร้อมกันกับตนตั้งมั่น และเจริญขึ้นได้ในอารมณ์
๒. ฌานังคะ ธรรมชาติที่.....เป็นเครื่องเพ่งอารมณ์
๓. มัคคังคะ .....เป็นหนทางให้ถึงสุคติภูมิและพระนิพพาน  
.....เป็นหนทางให้ถึงทุกคติภูมิ
๔. อินทริย์ ธรรมชาติที่เป็นผู้ปกครองใน.....
๕. พละ ธรรมชาติที่ไม่ไหวหวั่นใน.....
๖. อธิบัติ ธรรมชาติที่เป็นใหญ่ใน.....
๗. อาหาร ธรรมชาติที่เป็นผู้นำให้.....เกิด

| เหตุ | ฌานังคะ  | มัคคังคะ ๑๒   | อินทริย์ ๒๒ |           | พละ     | อธิบัติ | อาหาร   |
|------|----------|---------------|-------------|-----------|---------|---------|---------|
| โลก  | วิตก     | สัมมาทิฏฐิ    | จักขุ       | โสมนัสสิน | สัทธา   | ฉันทา   | กพพีการ |
| โทส  | วิจารณ์  | สัมมาสังกัปปะ | โสต         | โทมนัสสิน | วิริย   | วิริยา  | ผัสส    |
| โมห  | ปีติ     | สัมมาวาจา     | ฆานิน       | อุเปกขิน  | สติ     | จิตตา   | มโนสณฺ  |
| อโลก | เอกัคคตา | สัมมากัมมันตะ | ชีวหิน      | สัทธิน    | สมาธิ   | วิมังสา | วิญญาณ  |
| อโทส | โสมนัส   | สัมมาอาชีวะ   | กายิน       | วิริยิน   | ปัญญา   |         |         |
| อโมห | โทมนัส   | สัมมาวายามะ   | อิตถิน      | สติน      | หิริ    |         |         |
|      | อุเบกขา  | สัมมาสติ      | ปุริสิน     | สมาธิน    | โอตตปป  |         |         |
|      |          | สัมมาสมาธิ    | ชีวิติน     | ปัญญาณ    | อหิริก  |         |         |
|      |          | มิจฉาทิฏฐิ    | มณิน        | อนัญญา-   | อโนตตปป |         |         |
|      |          | มิจฉาสังกัปปะ | สุชิน       | อัญญิน    |         |         |         |
|      |          | มิจฉาวายามะ   | ทุกขิน      | อัญญาตา-  |         |         |         |
|      |          | มิจฉาสมาธิ    |             |           |         |         |         |

### ๓. โปธิปักขียสังคหะ

ในโปธิปักขียสังคหะนี้ มีธรรมอยู่ ๗ หมวด คือ

๑. สติปัฏฐาน ๒. สัมมปปธาน ๓. อธิธัมม ๔. อินทริย ๕. พละ  
๖. โพชฌงค์ ๗. มัคคังคะ

๑. สติปัฏฐาน      สติที่ตั้งมั่นอยู่ในการพิจารณาเนื่อง ๆ ซึ่ง.....  
๒. สัมมปปธาน      ความพยายามเพื่อ.....  
๓. อธิธัมม      .....เป็นบาทเบื้องต้นแห่งความสำเร็จมาน มรรค ผล  
๔. อินทริย      .....เป็นผู้ปกครองใน.....  
๕. พละ      .....เป็นผู้ไม่หวั่นไหวใน.....  
๖. โพชฌงค์      .....เป็นองค์แห่งการรู้อริยสัจ ๔  
๗. มัคคังคะ      .....เป็นหนทางให้ถึงมรรค ผล นิพพาน

| สติปัฏฐาน | สัมมปปธาน | อธิธัมม | อินทริย | พละ   | โพชฌงค์  | มัคคังคะ      |
|-----------|-----------|---------|---------|-------|----------|---------------|
| กายา      |           | ฉันท    | สัทธิน  | สัทธา | สติสัม-  | สัมมาทิฏฐิ    |
| เวทนา     |           | วิริย   | วิริยิน | วิริย | มัคคังคะ | สัมมาสังกัปปะ |
| จิตตา     |           | จิตต    | สติน    | สติ   | วิริย    | สัมมาวาจา     |
| ธัมมา     |           | วิมังส  | สมาธิ   | สมาธิ | ปีติ     | สัมมากัมมันตะ |
|           |           |         | ปัญญิน  | ปัญญา | ปัสสัทธิ | สัมมาอาชีวะ   |
|           |           |         |         |       | สมาธิ    | สัมมาวายามะ   |
|           |           |         |         |       | อุเบกขา  | สัมมาสติ      |
|           |           |         |         |       |          | สัมมาสมาธิ    |

### ๔. สัพพสังคหะ

ในสัพพสังคหะ มีธรรมอยู่ ๕ หมวด คือ

๑. ชันท์ ๒. อุปาทานักขันท์ ๓. อายตนะ ๔. ชาติ ๕. สัจจะ

๑. ชันท์                      กอง.....

๒. อุปาทานักขันท์      กอง.....ที่เป็นอารมณ์ของอุปาทาน

๓. อายตนะ                .....ชื่อว่าอายตนะ เพราะเป็นเหตุให้จิต เจตสิก เกิด

๔. ชาติ                      .....ชื่อว่าชาติ เพราะทรงไว้ซึ่งความใสที่.....มากระทบได้

.....ชื่อว่าชาติ เพราะทรงไว้ซึ่งการกระทบกับ.....ได้

.....ชื่อว่าชาติ เพราะทรงไว้ซึ่ง.....

๕. สัจจะ                    ธรรมที่เป็น.....เป็นความจริงของพระอริยเจ้าทั้งหลาย

| ขันท์  | อุปาทาน- | อายตนะ   | ชาติ ๑๘ |          | สัจจะ |
|--------|----------|----------|---------|----------|-------|
| รูป    | รูป      | จักขุ    | จักขุ   | จักขุวิญ | ทุกข  |
| เวทนา  | เวทณ     | โสต      | โสต     | โสตวิญ   | สมุทย |
| สัญญา  | สัญญ     | ฆานา     | ฆาน     | ฆานวิญ   | นิโรธ |
| สังขาร | สังขาร   | ชีวหา    | ชีวหา   | ชีวหาวิญ | มรรค  |
| วิญญาณ | วิญญาณ   | กายา     | กาย     | กายวิญ   |       |
|        |          | รูปา     | รูป     | มโนชาติ  |       |
|        |          | สัททา    | สัทท    | มโนวิญ   |       |
|        |          | คันธา    | คันธ    | ธัมมชาติ |       |
|        |          | รสา      | รส      |          |       |
|        |          | โผฏฐัพพา | โผฏฐัพพ |          |       |
|        |          | มนา      |         |          |       |
|        |          | ธัมมา    |         |          |       |

## ปริจเจทที่ ๗ (จำแนกวัตถุธรรม ๗๒)

อกุศลสังคหะ มี ๑๔ คือ อกุศลเจตสิก ๑๔

โลภะ ทิฏฐิ โมหะ โทสะ ถีนะ มितระ อุทธัจจะ กุกกัจจะ  
 วิจิกิจฉา มานะ อิสสา มัจฉริยะ อหิริกะ อโนตตปปะ

มิสสสังคหะ มี ๓๖ คือ

|       |           |             |            |            |              |
|-------|-----------|-------------|------------|------------|--------------|
| จิต ๑ | มโนทริย์  | จิตตาริปีติ | วิญญาณาหาร |            |              |
| เจ.๒๖ | โลภะ      | โทสะ        | โมหะ       |            |              |
|       | อโลภะ     | อโทสะ       | อโมหะ      |            |              |
|       | วิตก      | วิจารณ์     | ปีติ       | เอกัคคตา   | เวทนา        |
|       | วิรตี ๓   | วิริยะ      | สติ        | ทิฏฐิ      | ชีวิตินทริย์ |
|       | สัทธา     | หิริ        | โอตตปปะ    | อหิริกะ    | อโนตตปปะ     |
|       | ฉันทะ     | ผัสสะ       | เจตนา      |            |              |
| รูป ๙ | ปสาทรูป ๕ | ถาหรูป ๒    | ชีวีตรูป ๑ | อาหารรูป ๑ |              |

โพธิปักขิยสังคหะ มี ๑๔ คือ

|       |             |         |                    |       |                |
|-------|-------------|---------|--------------------|-------|----------------|
| จิต ๑ | จิตตติริบาท |         |                    |       |                |
| เจ.๑๓ | สติ         | วิริยะ  | ฉันทะ              | ปัญญา | สัทธา          |
|       | เอกัคคตา    | ปีติ    | (กาย-จิต) ปัสสัทธิ |       | ตัตตรมมฉัตตตตา |
|       | วิตก        | วิรตี ๓ |                    |       |                |

สัพพสังคหะ มี ๗๒ คือ

|           |                 |                  |            |  |
|-----------|-----------------|------------------|------------|--|
| จิต ๑     | วิญญาณชั้น      | วิญญาณูปาทานชั้น |            |  |
|           | มนายตนะ         | วิญญาณธาตุ ๗     | ทุกขสัจจะ  |  |
| เจ.๕๒     | เวทนาชั้น       | สัญญาชั้น        | สังขารชั้น |  |
|           | ธัมมายตนะ       | ธัมมธาตุ         |            |  |
|           | ทุกขสัจจะ       | สมุทัยสัจจะ      | มรรคสัจจะ  |  |
| นิปผัน.๑๘ | รูปชั้น         | รูปูปาทานชั้น    |            |  |
|           | โอฬาริกายตนะ ๑๐ | ธัมมายตนะ        |            |  |
|           | โอฬาริกธาตุ ๑๐  | ธัมมธาตุ         | ทุกขสัจจะ  |  |
| นิพพาน ๑  | ธัมมายตนะ       | ธัมมธาตุ         | นิโรธสัจจะ |  |

### คำกลอน อกุศลสังคหะ

|              |                 |              |
|--------------|-----------------|--------------|
| อาสวะ        | ไหลอยู่         | ไม่รู้จบ     |
| โอชะ         | กลบทับถม        | ให้จมดิ่ง    |
| โยคะ         | เข้าประกอบ      | เกาะแน่นจริง |
| คันถะ        | ยิ่งเกี่ยวคล้อง | ให้หมองมัว   |
| อุปาทาน      | ก็ไม่เบา        | เข้ายึดมั่น  |
| นิวรณ์ะ      | ชะกั้น          | ให้ปวดหัว    |
| อนุสัย       | นอนเนื่อง       | ไม่รู้ตัว    |
| สังโยชน์     | ชั่วผูกตึง      | ติดตรึงตรา   |
| กิเลสนั้น    | ตั้งพันห้า      | พาเศร้าหมอง  |
| พักตรังามแฝง | เผือดไป         | ไม่หรรษา     |
| อกุศล-       | สังคหะ          | แสดงมา       |
| มีแก้หมวด    | เท่านั้นหนา     | อย่าท้อใจ    |

### คำกลอน อกุศลสังคหะ

|              |                 |              |
|--------------|-----------------|--------------|
| อาสวะ        | ไหลอยู่         | ไม่รู้จบ     |
| โอชะ         | กลบทับถม        | ให้จมดิ่ง    |
| โยคะ         | เข้าประกอบ      | เกาะแน่นจริง |
| คันถะ        | ยิ่งเกี่ยวคล้อง | ให้หมองมัว   |
| อุปาทาน      | ก็ไม่เบา        | เข้ายึดมั่น  |
| นิวรณ์ะ      | ชะกั้น          | ให้ปวดหัว    |
| อนุสัย       | นอนเนื่อง       | ไม่รู้ตัว    |
| สังโยชน์     | ชั่วผูกตึง      | ติดตรึงตรา   |
| กิเลสนั้น    | ตั้งพันห้า      | พาเศร้าหมอง  |
| พักตรังามแฝง | เผือดไป         | ไม่หรรษา     |
| อกุศล-       | สังคหะ          | แสดงมา       |
| มีแก้หมวด    | เท่านั้นหนา     | อย่าท้อใจ    |

(จุฬ-โท = สัพพสังคหะ) จำแนกปรมัตถธรรม ๔ (จิ. เจ. รุ. นิ.) โดยชั้น ๕ อายุตนะ ๑๒ ธาตุ ๑๘ สัจจะ ๔

| ชั้น ๕      |                  | อายุตนะ ๑๒                      |                     | ธาตุ ๑๘                        |                      | สัจจะ ๔                       |                            |
|-------------|------------------|---------------------------------|---------------------|--------------------------------|----------------------|-------------------------------|----------------------------|
| รูปชั้น     | รูป ๒๘           | จักขุอายตนะ                     | จักขุปสาท           | จักขุธาตุ                      | จักขุปสาท            | ทุกขสัจจะ                     | โลภียจิต ๘๑ เจตสิก ๕๑      |
| เวทนาชั้น   | เวทนาเจตสิก      | โสตอายตนะ                       | โสตปสาท             | โสตธาตุ                        | โสตปสาท              |                               | (-โลภ.) รูป ๒๘             |
| สัญญาชั้น   | สัญญาเจตสิก      | ฆณายตนะ                         | ฆานปสาท             | ฆาณธาตุ                        | ฆานปสาท              | สมุทยสัจจะ                    | โลภเจตสิก                  |
| สังขารชั้น  | เจ.๕๐ (-เว, สัญ) | ชีวหายตนะ                       | ชีวหาปสาท           | ชีวหาธาตุ                      | ชีวหาปสาท            | นิโรธสัจจะ                    | นิพพาน                     |
|             |                  | กายายตนะ                        | กายปสาท             | กายธาตุ                        | กายปสาท              | มรรคสัจจะ                     | องค์มรรค ๘ ที่ในมรรคจิต ๔  |
|             |                  | รูปายตนะ                        | รูปารมณ             | รูปธาตุ                        | รูปารมณ              | สัจจวิมุตต์                   | มรรคจิตตูปบาทที่เหลือ ๒๙   |
|             |                  | สัททายตนะ                       | สัททารมณ            | สัทธาธาตุ                      | สัททารมณ             |                               | (มรรคจิต 1 เจ.ที่เหลือ 28) |
|             |                  | คันธายตนะ                       | คันธารมณ            | คันธาธาตุ                      | คันธารมณ             |                               | ผลจิตตูปบาท ๓๗             |
|             |                  | รสายตนะ                         | รสารมณ              | รสธาตุ                         | รสารมณ               |                               | (ผลจิต 1 เจตสิก 36)        |
|             |                  | โผฏฐัพพอายตนะ                   | โผฏฐัพพารมณ         | โผฏฐัพพธาตุ                    | โผฏฐัพพารมณ          |                               |                            |
|             |                  | โอฬาริกายตนะ 10 = โอฬาริกรูป 12 |                     | โอฬาริกธาตุ 10 = โอฬาริกรูป 12 |                      | องค์มรรค ๘ (มัคคังคเจตสิก 8)  |                            |
| วิญญานชั้น  | จิต ๘๙ / ๑๒๑     | มนายตนะ                         | จิต ๘๙ / ๑๒๑        | จักขุวิญญานธาตุ                | จักขุวิญญานจิต ๒     | สัมมาทิฏฐิ                    | ปัญญาเจตสิก                |
|             |                  |                                 |                     | โสตวิญญานธาตุ                  | โสตวิญญานจิต ๒       | สัมมาสังกัปปะ                 | วิตกเจตสิก                 |
|             |                  |                                 |                     | ฆานวิญญานธาตุ                  | ฆานวิญญานจิต ๒       | สัมมาวาจา                     | สัมมาวาจา                  |
|             |                  |                                 |                     | ชีวหาวิญญานธาตุ                | ชีวหาวิญญานจิต ๒     | สัมมากัมมันตะ                 | สัมมากัมมันต               |
|             |                  |                                 |                     | กายวิญญานธาตุ                  | กายวิญญานจิต ๒       | สัมมาอาชีวะ                   | สัมมาอาชีวะ                |
|             |                  |                                 |                     | มโนธาตุ                        | ปัญญาทวาราวชชนจิต ๑  | สัมมาวายามะ                   | วิริยเจตสิก                |
|             |                  |                                 |                     |                                | สัมปฏิจจนจิต ๒       | สัมมาสติ                      | สติเจตสิก                  |
|             |                  |                                 |                     | มโนวิญญานธาตุ                  | จิตที่เหลือ ๗๖ / ๑๐๘ | สัมมาสมาธิ                    | เอกัคคตาเจตสิก             |
| ชั้นวิมุตต์ | นิพพาน           | ธัมมายตนะ                       | เจ.๕๒ สุขุม.๑๖ นิพ. | ธัมมธาตุ                       | เจ.๕๒ สุขุม.๑๖ นิพ.  | ที่ประกอบในมรรคจิต 4 เท่านั้น |                            |

ปริจเฉทที่ ๗ สมุจยสังคหะ

| เนื้อหาเบื้องต้น                                                                                                                                                                                                                                                                                           | ๑. อกุศลสังคหะ                                                                                                                                                                                                   | ๒. มิสสกสังคหะ                                                                                                                                         | ๓. โพรธิปักขียสังคหะ                                                                                                                                          | ๔. สัพพสังคหะ                                                                                                                                          |
|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| ๑. คาถาอนุสันธิและปฎิญญา<br>ทั้งบาลีและคำแปล<br>๒. คำว่า วัตรธรรม มว.<br>๓. การนับวัตรธรรม ๗๒<br>๔. สมุจยสังคหะ มว.<br>๕. วจันตกะของสมุจยสังคหะ<br>๖. พระอนุรุทธาจารย์ แสดง<br>การจำแนกวัตรธรรม ๗๒ นั้น<br>ออกเป็น ๔ หมวด คือ<br>๑. อกุศลสังคหะ<br>๒. มิสสกสังคหะ<br>๓. โพรธิปักขียสังคหะ<br>๔. สัพพสังคหะ | มีธรรมอยู่ ๙ หมวด คือ<br>๑. อาสวะ มี ๔<br>๒. โอฆะ มี ๔<br>๓. โยคะ มี ๔<br>๔. คันถะ มี ๔<br>๕. อุปาทาน มี ๔<br>๖. นีวรณะ มี ๖<br>๗. อนุสัย มี ๗<br>๘. สังโยชน์ มี ๑๒<br>(พระสูตร ๑๐ อภิธรรม ๑๐)<br>๙. กิเลส มี ๑๐ | มีธรรมอยู่ ๗ หมวด คือ<br>๑. เหตุ มี ๖<br>๒. ฌานังคะ มี ๗<br>๓. มัคคังคะ มี ๑๒<br>๔. อินทรีย์ มี ๒๒<br>๕. พละ มี ๙<br>๖. อธิปัตติ มี ๔<br>๗. อาหาร มี ๔ | มีธรรมอยู่ ๗ หมวด คือ<br>๑. สติปัฏฐาน มี ๔<br>๒. สัมมัปธาน มี ๔<br>๓. อิทธิบาท มี ๔<br>๔. อินทรีย์ มี ๕<br>๕. พละ มี ๕<br>๖. โพชฌงค์ มี ๗<br>๗. มัคคังคะ มี ๘ | มีธรรมอยู่ ๕ หมวด คือ<br>๑. ขันธ์ มี ๕<br>๒. อุปาทานกขันธ์ มี ๕<br>๓. आयตนะ มี ๑๒<br>๔. ธาตุ มี ๑๘<br>๕. อริยสัจจะ มี ๔<br>(ไม่นับรวมอุปาทานกขันธ์) ** |
|                                                                                                                                                                                                                                                                                                            | ว่าโดยหมวดมี ๙<br>ว่าโดยประเภทมี ๕๕                                                                                                                                                                              | ว่าโดยหมวดมี ๗<br>ว่าโดยประเภทมี ๖๔                                                                                                                    | ว่าโดยหมวดมี ๗<br>ว่าโดยประเภทมี ๓๗                                                                                                                           | ว่าโดยหมวดมี ๕<br>ว่าโดยประเภทมี ๓๙ **                                                                                                                 |
| มว. = หมายความว่า<br>25 - 06 - 2565                                                                                                                                                                                                                                                                        | วัตรธรรมที่แสดงไว้ใน<br>อกุศลสังคหะมี ๑๔ คือ<br>อกุศลเจตสิก ๑๔                                                                                                                                                   | วัตรธรรมที่แสดงไว้ใน<br>มิสสกสังคหะมี ๓๖ คือ<br>จิต ๑ เจตสิก ๒๖ รูป ๙                                                                                  | วัตรธรรมที่แสดงไว้ใน<br>โพรธิปักขียสังคหะมี ๑๔<br>คือ จิต ๑ เจตสิก ๑๓                                                                                         | วัตรธรรมที่แสดงไว้ใน<br>สัพพสังคหะมี ๗๒ คือ<br>จิต ๑ เจตสิก ๕๒<br>นิพันนรูป ๑๘ นิพพาน ๑                                                                |